

Verhalen uit de Belgische
gesloten centra

'Het project van een joodse
staat zal imploderen'

Groene illusies: 'Meer van
hetzelfde'

Portret: Indiaas cartoonist
Aseem Trivedi

MO*

**Moedig.
Menselijk.
Mondiaal.**

MO.BE

5 december, internationale dag van de vrijwilliger

Onze vrijwilligers zijn échte zorghelden

Sabine
Pediater
Vrijwilliger
Artsen Zonder Vakantie

Alain
Anesthesist
Vrijwilliger
Artsen Zonder Vakantie

Souad
Operatieverpleegkundige
Vrijwilliger
Artsen Zonder Vakantie

Gezondheid is een recht voor iedereen. Daarom zetten meer dan 500 medische, paramedische en technische experts uit België en Afrika zich vrijwillig en vol passie in voor toegankelijke en kwaliteitsvolle gezondheidszorg.

Al deze vrijwilligers verdienen het om in de bloemetjes gezet te worden. Elke dag, maar zeker op 5 december, de Internationale dag van het vrijwilligerswerk. Bedankt om ziekenhuizen te laten groeien. Bedankt om patiënten de beste zorg te geven! **Jullie zijn échte helden!**

ARTSENZONDERVAKANTIE
MEDECINSSANS VACANCES

Ontdek het verhaal van onze helden:
azv.be/actualiteit/zorghelden

Een eerlijke blik tolereert geen simplismen

door **Jago Kosolosky**
Hoofdredacteur MO*

Het Amerikaanse leger draaide onlangs, na meer dan een eeuw, de veroordelingen van 110 Afro-Amerikaanse soldaten terug. Ze hadden destijds geen eerlijk proces gekregen voor de krijgsraad. Negentien van hen werden geëxecuteerd. De veroordelingen volgden na rellen in Houston, de grootste stad van Texas, in de zomer van 1917. Die rellen ontstonden na maanden van racistische beledigingen en aanvallen aan het adres van de soldaten van een bataljon *Buffalo soldiers*. Een honderdtal andere zwarte soldaten schoot hen te hulp en marcheerde vervolgens de stad in, waarna dodelijk geweld losbarstte.

Wellicht doen de Buffalo soldiers alleen een belletje rinkelen dankzij Bob Marley. Het waren zwarte soldaten die in het Amerikaanse leger dienden onder het bevel van witte officieren. Volgens de legende kregen ze hun geuzennaam van de oorspronkelijke bewoners van Noord-Amerika. De Buffalo soldiers speelden een even belangrijke als bloederige rol in de westwaartse uitbreiding van de Verenigde Staten, ten koste van onder andere de Apache, Comanche en Kiowa. Tijdens het verdedigen van hun voorouderlijke grondgebied zouden die zo onder de indruk geweest zijn van de strijdlust en moed van de zwarte soldaten dat ze de zwarte soldaten vergeleken met bizonen.

Dat de Buffalo soldiers de oorspronkelijke bewoners verdreven en vermoordden in naam van een staat die hen niet eens erkende als volwaardig burger, is meer dan bedenkelijk. Tijdens de Amerikaanse Burgeroorlog, enkele decennia eerder, vochten ook al tal van tot slaaf gemaakte

mensen mee. Ze deden dat in ruil voor vrijheid die hun wel beloofd, maar al te vaak niet gegeven werd. Ook toen stonden zwarte Amerikaanse troepen met getrokken wapens tegenover oorspronkelijke bewoners van het continent. Ongeveer 8000 Cherokee, Chickasaw, Choctaw, Creek en Seminole zouden gestreden hebben aan de zijde van de Confederatie, de Zuidelijke Staten die slavernij verdedigden.

Een eerlijke blik op de grijze geschiedenis ontzegt ons het gemak van zwart-witdenken. De zwarte en oorspronkelijke bewoners van het continent met terugwerkende kracht heilig verklaren is even bedrieglijk als het kritiekloos slikken van de ontstaansmythes van een jonge Verenigde Staten. Vernon Bellecourt van de American Indian Movement verduidelijkte in de jaren '90 dat de benaming Buffalo soldiers allerm minst symbool stond voor respect. De 'plunderende en moordzuchtige cavalerie-eenheden' kregen die naam simpelweg vanwege hun donkere huid en kroeshaar.

Het vergt moed de complexe werkelijkheid van gisteren en vandaag in de ogen te kijken. Van Oekraïne tot Gaza, conflicten zijn geen sprookjes met helden en schurken. Slachtoffers verworden even snel tot daders als daders tot slachtoffers. Een eerlijke blik op heden én verleden tolereert geen simplismen. Bij MO* streven we zo'n blik na, terwijl we moedige, menselijke en mondiale verhalen blijven vertellen. We laten ons leiden door onze kernwaarden van waardigheid, rechtvaardigheid, solidariteit en duurzaamheid. Met het nieuwe jasje waar ons magazine in zit, doen we dat aantrekkelijker dan ooit. *

WIE ZIJN WIJ

Hoofredacteur Jago Kosolovsky

Adjunct-hoofredacteur Charis Bastin

Redactie Samira Bendadi, Justine Corrijn, Tine Danckaers, Arne Gillis, Elien Spillebeen, Pieter Stockmans en John Vandaele

Eindredactie Lieve Van den Bulck, Tom Claes

Webredactie Kilian de Jager

Huisfotografie Iratxe Álvarez

Stagiairs Boy de Haan, Aya Sabi

Werken mee aan dit nummer Emiel Petrovitch, Johannes Decat, Isabelle Vanhoutte, Charis Bastin, Ynske Boersma, Toon Lambrechts, Jeroen Janssen, Arezoo Moradi, Lisa Dupuy, Evelyn Groenink, Tine Galicia, Tom Claes

Creatie en vormgeving zwerm.studio

Kaarten en grafieken Lectrr, Nadia Van Dessel,

Kristof Devos, Aseem Trivedi

Concept & vormgeving cover Justine Corrijn

Redactiesecretaris en

communicatieverantwoordelijke Jan Buelinckx

Administratie Dominique De Groot

Zakelijke leiding Frank Van Damme

Verantwoordelijke uitgever Lily Deforce

Website Craftzing & Kinsmen

CMS storyblok

Druk Roularta Printing

Vlasfabriekstraat 11 • 1060 Brussel
Tel. 02 536 19 77 • info@MO.be • www.MO.be
ISSN 1379-5619

MAAK MO* MEE MOGELIJK

Steun ons unieke non-profit mediaproject en word net als 2938 andere lezers proMO* via www.MO.be/proMO

- MO* is een uitgave van Roularta Publishing NV in opdracht van Wereldmediahuis vzw.
- MO* wordt mee mogelijk gemaakt door onze leden. Meer info op MO.be/leden

Volwaardige leden

Gewone leden

FOS, Oxfam België, Fairtrade Belgium, Plan International Belgium, Handicap International, Artsen Zonder Vakantie, Caritas Vlaanderen, UNICEF België, Join For Water, Vluchtelingenwerk Vlaanderen, Dokters van de Wereld en Search for Common Ground.

MO* krijgt de steun van de Belgische Ontwikkelings-samenwerking en de Vlaamse Regering.

Overname van artikels is toegestaan mits bronvermelding en toestemming van de hoofdredacteur.

17 Seismograaf

18 Wanneer de factuur te duur is bieden energiegemeenschappen soelaas?

Op stap door de Otterbeekwijk in Mechelen.

28 Wie zet geld in op de strijd tegen de opwarming?

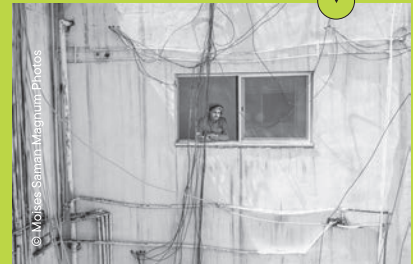
42 Een groen eldorado met een donker randje

Windenergie in Colombia krijgt wind van voren.

46 Wie wint bij de energietransitie in Jordanië?

'Energie is geen verhandelbaar product, maar een mensenrecht.'

52 Aardwarmte stuwt Kenia snel naar 100% groene energie

Goed op weg naar 2030, met de hulp van stoom en warm water.

62 Europa's laatste wilde rivieren veranderen in elektriciteitsfabrieken

68 India kiest zijn eigen energiepad

De strategie van Modi: tegelijk schone energie én steenkool ontwikkelen.

2938

pro MO

Bedankt voor jullie steun!

inhoud

OPINIE

3 Voorwoord

76 Mening

77 Mening

ANALYSE

6 Wat zoekt België in Moldavië, een landje dat niemand kent?

REPORTAGE

12 'Zelfs een crimineel geef je geen kartongrijze salami'
Verhalen uit Belgische gesloten centra.

INTERVIEW

22 'Dit is kolonialisme dat steeds extremer wordt'
De een is Palestijn, de ander Israëli. In gesprek met twee activisten met een hart voor rechtvaardigheid.

36 'De apocalyps is al bezig, maar dat opent net mogelijkheden'
Filosofe Lisa Doeland over groene illusies en de voordelen van beperking.

PORTRET

56 'De Indiase regering wil volledige controle over wat mensen zien, lezen en horen'
Maak kennis met cartoonist Aseem Trivedi.

IN BEELD

10 Een laatste kunstje

34 Leven op lithium

50 Herinneringen aan Iran

74 Niets te verbergen

UITGELEZEN

78 Variaties op een ongemakkelijke waarheid
Twee boeken die Jemen en Syrië op tafel leggen.

UITGEHOORD

80 Alles is liefde voor deze zoetgevooisde soefi's

20 JAAR MO*

26 'Meertaligheid helpt diverse perspectieven op het leven te ontwikkelen'
Oud-hoofdredacteur Gie Goris duikt samen met jonge bestuurder Pamela Baruti in ons archief.

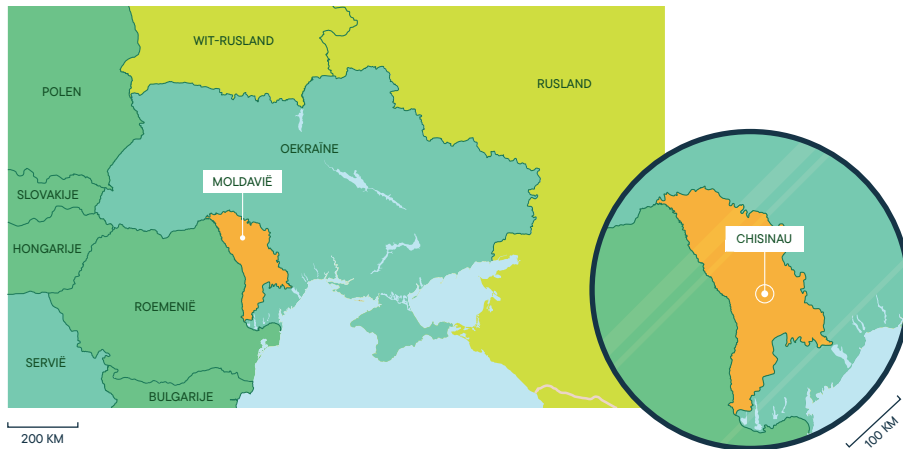

Getouwtrek om klein land
met groot strategisch belang

Wat zoekt België in Moldavië, een landje dat niemand kent?

Waarom opent België een ambassade in Moldavië, een landje dat niemand kent? De Europese Unie denkt opnieuw aan uitbreiden, en Moldavië is een van de beste leerlingen van de klas kandidaat-lidstaten.

Het vliegtuig van de Belgische minister van Buitenlandse Zaken, Hadja Lahbib (MR), landt op Moldavische bodem. Luttel momenten later scheert een karavaan van diplomatieke voertuigen en een busje met journalisten over de wegen van hoofdstad Chisinau. Hij houdt halt aan het gebouw van de allereerste Belgische ambassade in Moldavië. Minister Lahbib, met een glas champagne in de hand, staat naast haar Moldavische collega Nicu Popescu en knipt het rode lint door.

‘Reken maar dat dit belangrijk is voor Moldavië’, duidt Sergiu Miscoiu, professor internationale politiek aan de Babeş-Bolyai-Universiteit in Cluj-Napoca, Roemenië. ‘Zeker omdat het België is, het land dat de Europese instellingen huisvest.’

Moldavië wordt omringd door grote burens Roemenië en Oekraïne. Het is een voormalige sovjetrepubliek, de officiële taal is Roemeens. Een arm land, met een rijke geschiedenis van verwevenheid met Roemenië én Rusland.

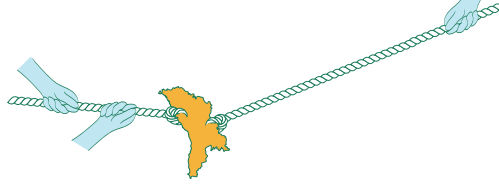
Het land heeft de voorbije drie jaar sterk aan belang gewonnen voor de Europese Unie. Omdat het een succesvol voorbeeld van EU-uitbreiding kan worden: pro-Europese politici hebben er alle macht. Omdat Moldavië, na Oekraïne, het meest kwetsbaar is voor Russische oorlogsvoering. En ook omdat Roemenië, EU-lidstaat en NAVO-bondgenoot, wil dat Moldavië snel toetreedt tot de Unie.

Bij de Europese Unie?

Op het einde van de Belgisch-Moldavische ontmoeting uit minister Lahbib formeel haar waardering voor ‘de pro-EU-koers’ van Moldavië. Vóór 2021 was die koers allerm minst evident. Maar dat jaar kreeg de pro-Europese Partij van Actie en Solidariteit (PAS) het presidentschap, de regering én het parlement in handen. EU-lidstaten willen deze kans grijpen om snel vooruitgang te boeken in de toetreding van Moldavië tot de EU. Op 3 maart 2022, een week na de Russische invasie van Oekraïne, vroeg Moldavië of het kon toetreden. Drie maanden later kreeg het samen met Oekraïne het statuut van kandidaat-lidstaat. In minder historische tijden zouden beide landen daar veel langer op hebben moeten wachten.

Deze maand, op 15 december, beslissen de EU-lidstaten op de laatste EU-top van dit jaar of ze de onderhandelingen met Moldavië zullen opstarten. De kans is groot dat het antwoord ja zal zijn. Vorige maand gaf de Europese Commissie alvast groen licht. De laatste EU-uitbreidingen dateren van 2007 (met Bulgarije en Roemenië) en 2013 (Kroatië). De uitbreidingsmoeheid die daarna optrad, lijkt intussen verleden tijd. De Russische invasie van Oekraïne heeft ervoor gezorgd dat EU-uitbreiding opnieuw op de politieke agenda staat.

Het bezoek van Lahbib is er eentje in een lange rij bezoeken van Europese leiders dit jaar, maar is wel ➔

Een eigen Belgische ambassade? ‘Reken maar dat dit belangrijk is voor Moldavië.’

— SERGIU MISCOIU, PROFESSOR INTERNATIONALE POLITIEK

belangrijk voor Moldavië. ‘Als Moldavië begin volgend jaar de onderhandelingen over toetreding opstart, zal dat onder het Belgische voorzitterschap van de EU zijn’, zegt minister Lahbib. ‘En uitbreiding is een prioriteit.’

Normaal moeten kandidaat-lidstaten een hele resem hervormingen doorvoeren voor ze kunnen toetreden. Die nemen vaak jaren in beslag. Maar sommige Centraal-Europese EU-lidstaten willen nu sneller gaan. Ze willen EU-uitbreiding gebruiken als geostrategisch wapen, om de invloedssfeer uit te breiden.

Minister van Buitenlandse Zaken Hadja Lahbib bezoekt in september Moldavië. ‘Uitbreiding van de EU is een prioriteit.’

Ook bij de Europese Commissie wint deze visie terrein. Een jaar geleden adviseerde de Commissie om Bosnië en Herzegovina toe te laten als kandidaat-lidstaat. Deze falende, corrupte staat had nochtans geen vooruitgang geboekt. Maar Eurocommissaris Josip Borell zei in het najaar van 2022: ‘De brutale Russische invasie van Oekraïne zet het belang van EU-uitbreiding in de verf. Het is een langetermijn-investering in vrede.’

‘Door de oorlog is ook West-Europa vastberadener om te voorkomen dat deze landen in de grijze zone belanden’, duidt professor Miscoiu. ‘De ontgoocheling van Turkije over de trage onderhandelingen heeft er bijvoorbeeld voor gezorgd dat dit belangrijke land definitief weg is uit de Europese invloedssfeer.’

Geen shortcuts

Met diplomaten, veiligheidsmensen en journalisten in hun zog wandelen Hadja Lahbib en haar Moldavische collega

door het zonnige Chisinau naar een restaurant voor een informeel gesprek. Achteraf heeft Lahbib nog een boodschap voor de verzamelde pers: ‘We zullen echt vooruit moeten gaan. In de Westelijke Balkan klagen landen dat ze al zoveel jaren kandidaat-lidstaat zijn en dat de onderhandelingen daarover bevroren worden.’

Haar partijgenoot Charles Michel, voorzitter van de Europese Raad van de lidstaten, plakte drie weken eerder zelfs een termijn op nieuwe toetredingen: 2030. De Europese Commissie floot Michel daarop terug, maar toch is Lahbib formeel: ‘Jazeker, we hebben die datum vandaag ook vermeld hier in Chisinau. 2030 is een kans. Maar er zijn geen shortcuts. Moldavië zal aan de voorwaarden moeten voldoen, net zoals alle kandidaat-lidstaten. Mijn Moldavische collega vindt zélf dat we de EU zouden ondermijnen als we landen te snel zouden toelaten.’

‘Als je nog meer landen toelaat, zonder dat ze daar klaar voor zijn, kan je de besluitvorming nog meer verstoren’, zegt de Belgische diplomaat Philippe Benoit. ‘Met zoveel landen erbij kan je geen beslissingen meer nemen op basis van unanimité. Eén land kan alles blokkeren, zoals Hongarije doet als het over steun voor Oekraïne gaat.’

‘De brutale Russische invasie zet het belang van EU-uitbreiding in de verf. Het is een investering op lange termijn in vrede.’

— EUROCOMMISSARIS JOSIP BORELL (NAJAAR 2022)

Een ander soort oorlog

Moldavië en buurland Oekraïne hebben in de geschiedenis al eerder een complexe plaats ingenomen in geopolitieke machtsverschuivingen en allianties. Hun plaats is niet ‘van nature’ in de Europese Unie, maar het kan wel een strategische keuze zijn. Moldavië was, net als Oekraïne, een tijdlang verbonden met Rusland. Tot daar met de val van de Sovjet-Unie begin jaren ’90 een eind aan kwam. ‘Als je in een klein sovjetrepubliekje als Moldavië wilde deelnemen aan de samenleving, moest je Russisch spreken, ondanks de

Roemeense identiteit van het land, zegt professor Miscoiu. 'Nu is dat weer Roemeens.'

In zijn stoutste dromen had de Russische president Poetin Kiev veroverd en vervolgens Russische tanks richting Chisinau gestuurd. Zover is het niet gekomen. Maar Rusland voert op andere manieren oorlog tegen Moldavië. 'Hybride oorlogsvoering' heet het: alle Russische pogingen om het land te destabiliseren en het Europese pad van Moldavië te dwarsbomen.

Dat uit zich onder andere op economisch vlak. Het Russische bedrijf Gazprom verminderde zijn gasleveringen aan Moldavië in oktober 2022, maar een maand later kwam het daarop terug. Hoe dan ook swingden de energieprijzen de pan uit, en de inflatie is nog altijd hoog. De Europese Commissie wil de energiezekerheid van Moldavië waarborgen en kondigde in juni daarom een steunpakket aan. De EU gaat de binnenlandse elektriciteitsproductie financieel steunen, en vooral: Moldavië laten deelnemen aan de gezamenlijke inkoop van gas door de EU-landen.

'Moldavië heroriënteert zijn hele energievoorziening, die totaal afhankelijk was van Rusland', zegt Lahbib. 'De bevolking zal tegenslagen afschuiven op de regering. Ook daarover gaat onze versterkte aanwezigheid hier: we begrijpen hun boodschap, dat ze deel willen zijn van de EU, én dat ze kwetsbaar zijn.'

De voorbije zomer schakelde Moldavië een versnelling hoger in de verdediging tegen de hybride oorlogsvoering door Rusland. Sinds 1 juni is er met Europese middelen een EU Partnership Mission, een civiele defensiemissie in

Moldavië. Daarin adviseert een team van 40 internationale en 7 lokale medewerkers twee jaar lang de regering van Moldavië over de verdediging tegen hybride oorlogsvoering. In juli kondigde het land ook aan dat het 45 Russische diplomaten en ambassade medewerkers het land uit zou zetten wegens 'voortdurende spanningen en vijandige acties'.

Inmenging in verkiezingen

Er staan Moldavië woelige verkiezingsjaren te wachten, net nu stabiliteit belangrijk is. 'Om in de verkiezingscampagne een positieve boodschap te kunnen geven,' zegt diplomaat Philippe Benoit, 'is het voor regeringspartij PAS belangrijk om de onderhandelingen over toetreding te openen.'

Benoit wijst erop dat de positieve verkiezingsboodschap over de EU alleen kan werken als de economische situatie niet verslechtert. Angst voor de portefeuille is een prominent thema in de oppositiemedia. In een peiling van eind 2022 hield meer dan de helft van de respondenten president Sandu of de regering verantwoordelijk voor de gestegen energiefactuur. 'De modale Moldaviër - niet de nieuwe generatie van stedelijke en goed opgeleide pro-EU jongeren - kijkt nog altijd meer naar zijn portefeuille dan naar de geopolitieke oriëntatie van zijn land.'*

Meer over de toenadering van Moldavië en EU op [MO.be/lidstaatmoldavie](https://www.mo.be/lidstaatmoldavie)

Vrienden en familie royaal verrassen zoals hiphopkoningin **Coely**?
Rep je naar een **wereldwinkel** of shop.oxfamwereldwinkels.be

Een laatste kunstje

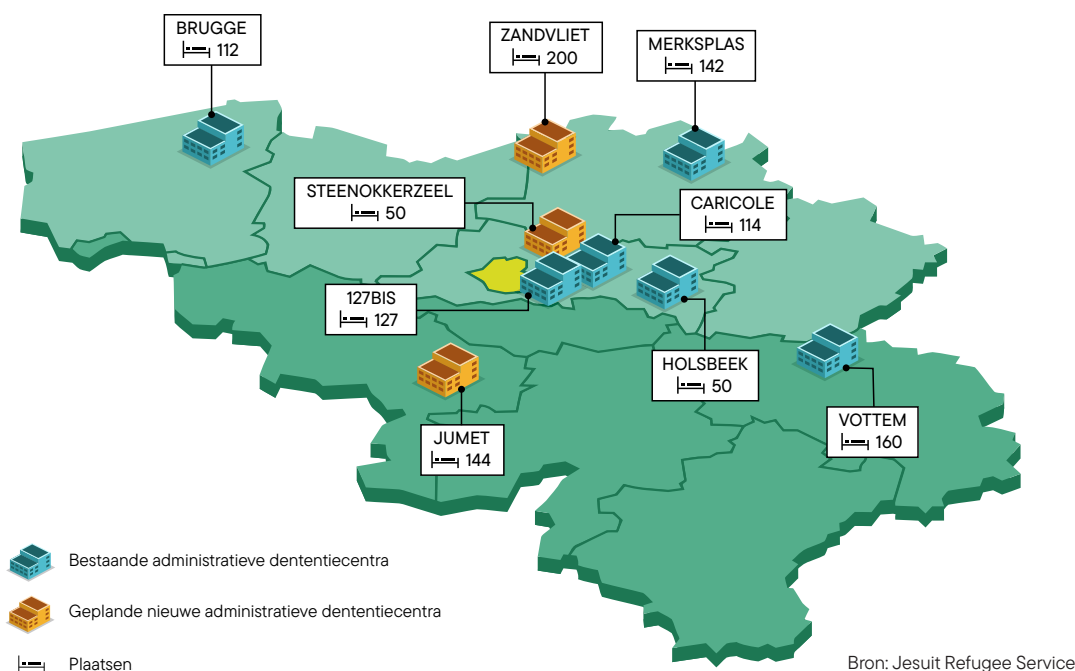
Beeld: Emiel Petrovitch
Tekst: Johannes Decat

Bij een val in zijn kindertijd liep **Grisha Asryan** hersenschade op. Hij werkte als straatartiest in een klooster in de Armeense exclave Nagorno-Karabach, waardoor hij ondanks zijn verstandelijke beperking toch een relatief zelfstandig leven kon leiden. Maar midden september nam Azerbeidzjan het gebied in en raakte Asryan dat plekje in de wereld voorgoed kwijt. Hij vluchtte weg en vond onderdak in een verlaten industriepand in de Armeense hoofdstad Jerevan. Tijd om zijn spaargeld mee te nemen had hij niet, laat staan zijn witte paard. Tussen roestende stalen buizen voert hij nu de kunstjes op waarmee hij zijn leven lang horden toeristen vermaakte. 'Ik wil hier niet wonen', prevelt hij. 'De wereld geeft niet om ons, maar wij zijn toch ook mensen?' *

Verhalen uit de Belgische gesloten centra

‘Zelfs een crimineel geef je geen kartongrijze salami’

Tekst: Tine Danckaers • Illustraties: Nadia Van Dessel

België plant nieuwe detentiecentra voor mensen die onwettig in ons land verblijven, naast de zes bestaande centra. Dat moet leiden tot een dwingender terugkeerbeleid. Maar werkt het ook echt? En wat doet die opsluiting met mensen?

De Brusselse aanslag op drie Zweedse voetbalsupporters in oktober deed de gemoederen over het Belgische terugkeerbeleid opnieuw opblazen. De Tunesische dader verbleef onwettig in ons land, en dat werd een rood-gloeiend politiek hangijzer. ‘Het bevel om het grondgebied te verlaten moet dwingender’, citeerden de Belgische media premier Alexander De Croo (Open Vld) na afloop van de bijeen-geroepen Nationale Veiligheidsraad. In het VRT-journaal legde hij uit wat dat ‘dwingender’ betekent: mensen die onwettig in het land verblijven, moeten worden opgesloten, zonder onderscheid.

Wie vandaag een verblijfsver-gunning aanvraagt in ons land maar geweigerd wordt, krijgt een ‘bevel om het grondgebied te verlaten’ maar wordt daarom nog niet opgesloten. Sommigen belanden in een adminis-tratief detentiecentrum - tot voor kort hanteerde de Dienst Vreemdelingen-zaken de term ‘gesloten centrum voor illegalen’. Maar wie opgesloten wordt en waarom is niet altijd duidelijk. Wat wel duidelijk is: als je in zo’n centrum belandt, is dat in afwachting van je verplichte uitzetting.

Al in 2022 keurde de Belgische regering het masterplan goed om nieuwe ‘detentiecentra voor vreemde-lingen’ te bouwen. Naast de zes bestaande administratieve detentie-centra komen er twee nieuwe bij. Staatssecretaris voor Asiel en Migratie Nicole De Moor (cd&v) kondigde in september 2023 ook nog de bouw aan

van een bijkomend vertrekcentrum in Steenokkerzeel, dat opgeleverd moet worden in 2026.

Detentie als industrie

‘In Australië is mensen opsluiten genormaliseerd en is het vast onder-deel van een bloeiende jobmarkt’, zei de Iraanse-Koerdische schrijver Behrouz Bouchani in een overvol, broeierig, Brussels zaaltje op een juni-dag in 2023. Als iemand kan uitleggen wat het betekent om jaren gedetineerd te zijn, dan is hij het. In zijn boek *Alleen de bergen zijn mijn vrienden* (2019) pende Bouchani op verbluffen-de wijze zijn persoonlijke ervaringen neer met de brutaliteit van het Australische geslotengrenzenbeleid.

Australië heeft helaas geen patent op dat detentiebeleid, vervolgde Bouchani, verwijzend naar Europa. In het Europees Migratiepact, waar-over deze zomer een akkoord werd bereikt, zet Europa nog sterker in op grensbewaking en op de bouw van bijkomende detentiecentra aan de Europese grenzen. Het Europees recht staat die opsluiting overigens toe, maar enkel als er een realistische kans is op uitzetting.

En daar loopt het mis. In ons land is het alvast een publiek geheim dat terugkeer niet vlot verloopt. Nogal wat mensen worden hier opgesloten om daarna weer vrijgelaten te worden (*zie kader*). Daar zijn diverse redenen voor: ontbrekende terugnameakkoorden met herkomstlanden, staatloosheid, conflictsituaties of andere. ➔

Terugkeer vanuit België

Volgens de meest recente cijfers van de Dienst Vreemdelingenzaken werden van januari tot september 2023

2586 mensen

van ons grondgebied gedwongen verwijderd.

In totaal verlieten in diezelfde periode

553 personen

vrijwillig ons land.

Tot augustus overhandigde ons land

24.397 terug- keerbesluiten

Mensen opsluiten in een doosje is geen oplossing om migratie tegen te gaan, zei de Iraanse-Koerdische schrijver Behrouz Bouchani.

Omdat een verhaal antigif is tegen de ontmenselijking en opsluiting van migranten, stelt hij, moeten de verhalen uit hun doosjes.

MO*journaliste Tine Danckaers nam zijn advies ter harte en tekende de verhalen van Murad uit Antwerpen en Baha uit Blankenberge neer.

De grote vriendelijke reus uit A

MURAD (*links op beeld*) was veertien jaar toen zijn ouders beslisten om zijn geboorteland Azerbeidzjan te verlaten. Ze strandden in België op een afgewezen asielaanvraag, maar besloten toch te blijven. Murad was een kind en had geen vat op de keuzes van zijn ouders. Die zouden zijn documentloze bestaan tot vandaag vastleggen.

Op 18 maart 2021 haalde hij pizza's uit een Gentse oven toen de politie het pand waarin hij aan het werk was binnenviel. Een grote politiemacht vergrendelde elke kier en bewaakte elke hoek. 'Alsof we geradicaliseerde gangsters waren.' Vierentwintig uur lang werd Murad opgesloten en kon hij niemand waarschuwen, zelfs niet zijn moeder, die jarig was en met een onaangeroerde taart op hem bleef wachten. Hij was, zo kreeg hij te horen, illegaal in het land nadat zijn asielaanvraag van twee jaar eerder

was afgewezen. 'Ik wist dat niet eens, mijn advocaat had me nooit op de hoogte gebracht.'

Zeven maanden en 22 dagen om precies te zijn bracht hij door in het administratief detentiecentrum van Merksplas. Elke avond hoopte hij voor het slapengaan dat hij de volgende dag zou worden vrijgelaten. Elke volgende dag werd een nieuwe teleurstelling en was gelijk aan de vorige. Elke dag viel Murad, de grote vriendelijke reus, tussen hoop en wanhoop.

Ja, knikt hij, ook hij had psychologische problemen, zoals veel andere gedetineerden. 'Omdat we tijdens de zes dagen pre-quarantaine (*tijdens de pandemiejaren, red.*) sliepen waar we - excuses voor mijn taal - kakten. Omdat de salami geen rode maar de grijze kleur van karton had. Omdat ik geen crimineel ben en omdat zelfs een

crimineel het niet verdient om zoiets te eten. Omdat het ondraaglijk warm was in onze hittegolfkamers. Omdat we vijf maanden dezelfde drie games op de PlayStation speelden. Omdat we ook uitgespeeld raakten in volleybal en voetbal. Omdat we niet mochten roken wanneer we wilden. Omdat de tv uit moest als iemand anders het wilde. Omdat mijn leven een vastgelegd sjabloon was.'

Bovendien was Murad terechtgekomen in Merksplas, dat bekendstaat als de minst leefbare plek van de zes Belgische detentiecentra. 'In Merksplas zat ik tussen criminelen en drugsverslaafden', vertelt hij. 'Mensen die je opeten als ze zacht vlees ruiken.' Dus vouwde Murad zijn zachte geaardheid samen, balde hij zijn vuisten en spande hij zijn twee meter lange lijf op. Een overlevingsmodus die inbeukte op wie hij was. Zijn vertrouwen in de

mens kreeg daar in Merksplas, tussen de muren waarop hij zijn vuisten stuksloeg, een deuk. Daar hielp geen paracetamol tegen, het wondermiddel dat in Merksplas als pleister op elke wonde werd voorgeschreven.

Toen hij werd vrijgelaten, kreeg Murad een bevel om het grondgebied te verlaten. Hij stak het in een plastic tas en treinde naar de woonplaats van zijn ouders in Menen. Vandaag woont de 27-jarige Murad, zonder wettelijke verblijfsvergunning, in Antwerpen. Het is niet zijn droomplek, wel de betere vindplaats voor werk. Murad is niet bang meer om opgepakt te worden, het ergste heeft hij gehad. Hij begint binnenkort met een nieuwe asielprocedure. Voorlopig schraapt hij geld bijeen om zijn dure advocaat te kunnen betalen. ➔

De pillen- memorie van Baha

De 37-jarige **BAHAEEDDIN**, kortweg Baha, woont in Blankenberge. Zeegolven en lege stranden brengen de onrust in zijn geest tot bedaren. Maar die onrust hakt er vandaag hevig in. Uit de kamerbrede televisie komt een continue nieuwsstroom de huiskamer binnen: rauwe oorlogsbeelden uit Gaza, waar zijn wortels en jeugdherinneringen liggen. Het rad van zijn trauma draait volop.

Baha's geheugen is een zeef. Een verleden met foltering in een Gazaanse cel, een hoop stresservaringen tijdens zijn driejarige verblijf in Griekenland en een opsluiting in België ontwrichten de ordening van

zijn herinneringen. Maar hij heeft spullen die een houvast bieden. Zoals de doosjes van de pillen - slaappillen, tramadol, paracetamol - die hij kreeg in de administratieve centra in België waar hij werd opgesloten: 127bis, Caricole, Vottem en Merksplas. 'Ik zal ze altijd bijhouden, in een lade, als herinnering aan een slecht hoofdstuk.' Van de vijf jaar die Baha nu in België verblijft, bracht hij bijna zeven maanden door in detentie. Op 18 januari 2021 werd hij opgepakt, nadat hij zelf aangifte had gedaan van een malafide baas die weigerde hem te betalen. 'Niemand vertelde me waar ze me naartoe brachten. Ik wist niets, werd van de politiecel naar 127bis gebracht.' Na drie weken werd gepeogd om hem op het vliegtuig naar Griekenland te zetten. Hij draaide door toen ze hem vastbonden, verzette zich met heel zijn lijf en geest tegen de uitzetting. Terug in 127bis belandde hij in de isolatiecel. Zijn bed was van beton, de wc een pot daarnaast, de ruimte tussen de muren telde vier meter.

Baha had zelfmoordneigingen, kreeg woedeaanvallen, verminkte zichzelf, sloeg zijn hoofd tegen de muur van de isolatiecel. Zelfpijniging die sporen op zijn hoofd naliet. Zijn psychologisch lijden staat opgetekend in het medisch verslag van de arts in Vottem waar hij later belandde. Naast 'sporen van depressie' maakte die melding van zijn neiging tot flauwvallen, zijn gebrekkige eetlust, zijn nachtmerries, een hongerstaking.

Baha werd opgepikt door Nansen vzw, een Brusselse organisatie die juridische bijstand verleent. Nansen zag dat zijn eerste asielprocedure gaten vertoonde en zag voldoende elementen om een nieuwe procedure op te starten. Een maand na 28 juli 2021, de dag waarop hij werd vrijgelaten, kreeg Baha internationale bescherming en verblijfsrecht in ons land.

Baha volgt vandaag Nederlandse les. Hij bezoekt nog een psycholoog en sport om zijn lijf en gedachten in toom te houden.*

de lage landen zoekt: 700 paar cultuurminnende schouder*

*** (en wat geld) om op te steunen**

Onze vzw heeft jouw hulp nodig. Daarom zoeken we 700 cultuurliefhebbers die 7 euro per maand willen schenken. Geld dat integraal naar onze vernieuwde en razend interessante website gaat. Word jij ook een #lagelander?

Scan snel de QR-code of surf naar www.de-lage-landen.com/lagelanders

Tekst: John Vandaele

De grote energierevolutie

Sneller! Socialer! Mondialer!

18 Zijn energiegemeenschappen, een oplossing voor wie de energiefactuur te duur is?

28 Wie zet geld in op de strijd tegen de opwarming?

34 In beeld: Leven op Lithium

42 Een groen eldorado met een donker randje

46 'Energie is geen verhandelbaar product, maar een mensenrecht'

52 Aardwarmte stuwt Kenia naar een volledig groene energiemix tegen 2030

62 Europa's laatste wilde rivieren veranderen in elektriciteitsfabrieken

68 India kiest zijn eigen energiepad

Om de klimaatverandering tegen te gaan, moet de wereldeconomie een diepgaande transformatie ondergaan: de energietransitie. We zullen met zijn allen afscheid moeten nemen van fossiele brandstoffen, ook al hebben we daar tweehonderd jaar welvaart op gebouwd. Intussen zijn er alternatieve energiebronnen, maar de groene omslag is een mondiaal proces van immense proporties dat jaarlijks biljoenen euro's aan investeringen zal vergen.

Het is hoopgevend dat er nu meer geld gaat naar hernieuwbare energie dan naar fossiele brandstoffen. Toch moet er - om snel genoeg de CO₂-emissies te verminderen - drie keer zoveel geïnvesteerd worden, vooral ook in het Globale Zuiden. In veel

ontwikkelingslanden met veel zon en wind wordt weinig geïnvesteerd. Publieke ontwikkelingsbanken, zoals de Wereldbank, beloven een tandje bij te zetten om de privésector in het proces te betrekken.

Elke transformatie van die omvang heeft gevolgen voor mens en milieu, zo blijkt uit ons dossier. Een rechtvaardige verdeling van de lasten en lusten is op veel plaatsen een uitdaging. En het gaat nog breder dan dat. Welke jobs gaan verloren en welke komen erbij? Wordt de transitie aangegrepen om consumptiepatronen bij te sturen? Welke landen zullen de groene technologie maken? Deze keuzes gebeuren het best zo transparant mogelijk. En snel. De klimaatklok tikt onverbiddeijk.*

15.12

MO*TALKS

GROENE ENERGIE:

ALLEEN VOOR DE HAPPY FEW?

Mensen met een laag inkomen hebben geen geld voor zonnepanelen en warmtepompen of vinden vaak niet de weg naar premies en subsidies. Hoe maken we van de energietransitie ook een sociaal rechtvaardig verhaal?

WANNEER? Vrijdag 15 december, 15.30 tot 17 uur

WAAR? Foyer theaterzaal Vooruit

Sint-Pietersnieuwstraat 23, 9000 Gent

TICKETS? Koop je festivalpas (€4 / €12) op festivalgelijkheid.be voor toegang tot het volledige dagprogramma

MO* & Sociaal.Net op het Festival van de Gelijkheid (14 en 15.12)

Op stap door de Otterbeekwijk in Mechelen

Energiegemeenschappen, een oplossing voor wie de energiefactuur te duur is?

Tekst: Isabelle Vanhoutte

In Vlaanderen loopt sinds een jaar een proefproject waarbij de huurders van een sociale woonwijk zich verenigen in een energiegemeenschap. Toch loopt alles nog niet helemaal van een leien dakje.

De zon werpt haar felle middaglicht op de daken van de Otterbeekwijk, een sociale woonwijk aan de rand van Mechelen. Het is een verrassend warme dinsdag in oktober, de nazomer lijkt eindeloos te duren. We trekken op pad door de wijk met Bart De Bruyne, verantwoordelijke van het Otterbeekproject voor de stad Mechelen. 'Mensen zonder veel middelen dreigen de trein van de duurzame energie te missen', legt hij meteen de vinger op de wonde. 'Als morgen de energieprijzen stijgen doordat fossiele brandstoffen afgebouwd worden, zou het niet eerlijk zijn dat kwetsbare burgers daarvoor de rekening moeten betalen.'

Vandaag is niet iedereen thuis in de Otterbeekwijk. Vaatwassers en wasmachines zijn niet overal aan het werk. Toch gaan de wattages die hier met zonnepanelen opgewekt worden, niet verloren. Wat over is, vloeit door naar de burens in het appartements-

blok of naar de huizen in de wijk zonder zonnepanelen. Wanneer de zon schijnt, koppelen de bewoners zich eventjes los van de energiemarkt. Dan worden ook de facturen lichter, want de eigen energie kost flink minder dan het sociaal tarief.

De Otterbeekwijk is een energiegemeenschap. Het project wil de voordelen van lokale, vaak hernieuwbare energie solidair verdelen. Energiegemeenschappen geven een impuls aan burgers, lokale overheden en kleine ondernemingen om samen energie op te wekken, te delen en te verkopen. Zo telt de Otterbeekwijk 730 zonnepanelen, ruim genoeg om zo'n 70 woningen en 15 appartementen van energie te voorzien. De Bruyne en zijn team wisten dat heel wat van de huizen in de wijk geschikt waren voor zonnepanelen: 'Er staan weinig bomen en de daken zijn groot. Als we die helemaal vol zouden ➔

leggen met zonnepanelen, konden we vier keer zo veel woningen van energie voorzien.'

Sinds 2022 heeft ons land energie-gemeenschappen. Ze worden beschouwd als een belangrijk instrument om een breed publiek dat niet kan investeren in zonnepanelen en andere duurzame initiatieven toch te betrekken bij de energietransitie. De Otterbeekwijk is de eerste energiegemeenschap - in Vlaanderen en in Europa - die uitsluitend is opgebouwd met een sociale doelgroep. Het project is een waardevolle praktijktest om te zien of energiegemeenschappen hun solidaire belofte kunnen waarmaken.

Win-winsituatie

Samen met energiecoöperatie Klimaan, sociale huisvestingsmaatschappij Woonland, netbeheerder Fluvius en met de steun van het Europese Lifeproject Tandems, werden in 2022 de eerste zonnepanelen in de Otterbeekwijk geïnstalleerd. De investering bedroeg in totaal zo'n 250.000 euro. Volgend jaar komen er nog eens dubbel zoveel zonnepanelen bij, op daken die nu nog leeg zijn. De panelen worden deels voorgefinancierd met kapitaal dat wordt opgehaald bij burgers, die aandelen kopen van Klimaan.

'Als de zonnepanelen eenmaal geïnstalleerd zijn, is de energie-gemeenschap eigenlijk een boekhoudkundige rekensom', zegt De Bruyne. 'Sociale huurders met zonnepanelen op het dak kunnen die energie rechtstreeks gebruiken voor een zeer lage prijs. Dat is omdat de investering over twintig jaar loopt, de levensperiode van zonnepanelen.' Leden van de energiegemeenschap zonder zonnepanelen op het dak betalen hetzelfde bedrag, al is dat puzzelwerk, legt De Bruyne uit: 'Omdat er bij de huurders van de energiegemeenschap meer-kosten worden aangerekend, zoals distributiekosten en taksen, brengen we die in mindering.'

Kinderziektes

Na ruim een jaar levert het pioniers-project al enkele waardevolle lessen op. Onder andere dat er nog heel wat kinderziektes zijn. Commercieel klopt het plaatje alvast, ziet De Bruyne. 'Met de bijdragen van de sociale huurders

worden de zonnepanelen afbetaald.' Toch verloopt alles moeizamer dan verwacht, zegt hij: 'Een van de grote knelpunten is dat veel energieleveranciers jaarlijkse administratiekosten aanrekenen. Die kunnen oplopen tot 150 euro. Deze kosten doen alle financiële voordelen teniet, zeker voor kleinere verbruikers.'

Het allermoeilijkst, zegt De Bruyne, is om sociale huurders ervan te overtuigen mee te stappen in het project. 'De vele administratieve stappen, de verplichte juridische teksten, de autorisatie bij de netbeheerder en de energieleverancier: dat zijn in de praktijk grote hindernissen.' De Bruyne en zijn team proberen de huurders daarbij zo veel mogelijk bij te staan. Toch moeten die nog steeds heel wat stappen zelf ondernemen. Nog steeds hebben te weinig bewoners het proces helemaal doorlopen, met als gevolg dat het project voorlopig geen onverdeeld succes is.

Ten slotte is er ook geen directe opbrengst, omdat de afrekening pas veel later volgt. Daardoor kunnen mensen nog geen ervaringen delen over wat het hun financieel opbrengt, legt De Bruyne uit. 'We betalen elke maand 18 euro voor de zonnepanelen aan socialehuisvestingsmaatschappij Woonland', vertrouwt een familie ons toe. 'Na een jaar wordt berekend of we zullen moeten bijbetalen of geld terugkrijgen. Een energiegemeenschap? Nooit van gehoord', klinkt het.

De Otterbeekwijk is de eerste energie-gemeenschap, in Vlaanderen en in Europa, met een sociale doelgroep.

50.000 zonnepanelen

De kinderziektes zorgden ervoor dat ook Aster niet meteen overstap ging voor energiegemeenschappen. Aster is een initiatief van de Vlaamse Woonmaatschappijen. De coöperatieve vennootschap heeft als doel betaalbare en duurzame energie te produceren

voor sociale huurders in Vlaanderen, en hen zo te betrekken bij de energietransitie.

'Onze sector beheert ongeveer 80.000 woningen', zegt algemeen directeur Sven Van Elst. Die willen we tegen 2026 voorzien van meer dan 50.000 zonnepanelen, waarmee we jaarlijks zo'n 130 gigawattuur willen leveren. Sinds vorige zomer plaatsten we al 5000 zonnepanelen, goed voor een productie van 10 gigawattuur zonnestroom.'

'Een van de grootste dilemma's is dat slechts een derde van de sociale woningen geschikt is voor zonne-energie', vertelt Van Elst. 'Daarbij zijn er ook grote verschillen tussen steden en plattelandsgemeenten, waar nog altijd veel meer eengezinswoningen staan. Twee derde van de energie die we kunnen opwekken, injecteren we vandaag op het net, maar die willen we eigenlijk graag verdelen onder 180.000 gezinnen.'

Of energiegemeenschappen een zaligmakende oplossing zijn om die energie te verdelen? Van Elst: 'Vandaag hebben energiegemeenschappen een limiet, die op zo'n 100 à 200 gezinnen ligt. Antwerpen alleen telt meer dan 20.000 sociale woningen. Met andere woorden: dat zou meer dan 100 energiegemeenschappen opleveren, plus veel administratieve en juridische rompslomp.'

Geen prioriteit

Hoe Aster die extra energie dan wel wil verdelen over de gezinnen zonder zonnepanelen, wordt nog onderzocht. Dat het niet lukt via energiedelen, vindt Van Elst toch een gemiste kans: 'Vlaanderen heeft een aantal zaken nodeloos ingewikkeld gemaakt. Voor mijn job ben ik dagelijks bezig met energie. Maar als gewone burger raak je er nauwelijks wijs uit.'

Dat energiegemeenschappen veel gebruiksvriendelijker moeten, ziet ook Fiene Keppens van armoedeorganisatie SAAMO. En er is nog een hindernis, zegt ze: 'De hoge bijkomende kosten zijn een drempel. Je krijgt mensen in armoede pas mee in het verhaal als het iets doet met je portemonnee.'

Beleidsmatig wordt energiedelen gezien als slechts een van de instrumenten om iedereen mee te krijgen, mailt Lotte Ringoot, woordvoerder

van het Vlaams Energie- en Klimaatagentschap (VEKA). 'VEKA en de Vlaamse overheid hebben geen concrete doelstellingen over energiegemeenschappen. Zonnepanelen zijn inmiddels rendabel zonder overheidssteun. Extra hulp kan de drempel nog verlagen, onder andere via Energiehuizen (een initiatief om burgers wijgs te maken in de Vlaamse steun voor energiebesparing, red.). Daarbovenop voorziet de Vlaamse regering ook in de Mijn VerbouwLening, een energielening met een rente die aanzienlijk lager is dan de marktrente.'

Europa zet verdere stappen in de ontwikkeling van het kader voor energiegemeenschappen en energiedelen, legt Ringoot uit. 'Dat volgen we nauwlettend op. Met als doel om, waar mogelijk, kinderziektes of onvolmaakt-heden aan te pakken.'

De verplichte renovatie en steunmaatregelen zijn goede zaken, meent Fiene Keppens. Maar zal dat wel volstaan? 'Heel wat mensen in armoede komen daarmee toch net niet toe aan

zonnepanelen. Mensen met een beperkt budget hebben doorgaans andere prioriteiten: het dak moet geïsoleerd worden, de ramen vervangen, de stabiliteit gegarandeerd. Dan is het geld snel op.'

Eigenlijk hebben mensen in armoede nauwelijks toegang tot hernieuwbare energie, zegt Keppens. 'Als ze het niet kunnen voorfinancieren of hun dak is niet geschikt, zijn mensen afhankelijk van initiatieven als een energiegemeenschap. Of je hebt het geluk dat je verhuurder of woonmaatschappij zonnepanelen op het dak van je huurwoning legt. Energiegemeenschappen zijn vaak de enige mogelijkheid om mensen die het niet kunnen betalen, toegang te geven tot hernieuwbare energie.' Daarmee zijn ze een belangrijk puzzelstuk om de energietransitie breed en solidair te organiseren. Maar de praktijktest in de Otterbeekwijk toont aan: wie in Vlaanderen hernieuwbare energie wil delen onder burgers, moet voorlopig nog even ploeteren. ✱

© Isabelle Vanhouste

'Vlaanderen heeft een aantal zaken nodeloos ingewikkeld gemaakt bij energiedelen.'

LUISTER

FESTIVAL VAN DE GELIJKHEID

14, 15 en 16 december 2023

De Vooruit - Gent
festivalgelijkheid.be

Curieus

INTERVIEW

© Reuters / Ammar Awad

**‘Dit is kolonialisme
dat steeds
extremer wordt’**

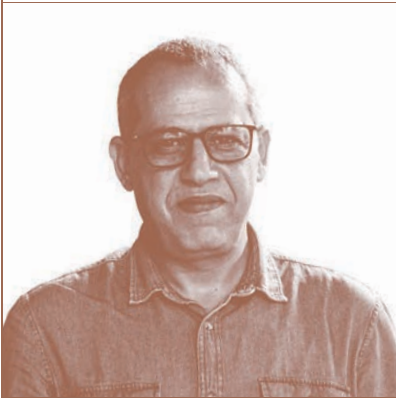

Tekst en beeld: Charis Bastin

De een is Palestijn en mensenrechtenactivist, de ander Israëli en zelfverklaard antizionist. Een gesprek met Mahmoud AbuRahma en Eitan Bronstein Aparicio, twee activisten met een andere herkomst maar met een even groot hart voor rechtvaardigheid.

MAHMOUD ABURAHMA

- * Mensenrechtenactivist uit Gaza.
- * Woont sinds 2016 met zijn gezin in België.
- * Werkte voor Al Mezan Center for Human Rights in Gaza.
- * Werkt voor European Network Against Racism.

Dat dit gesprek niet hun eerste ontmoeting is, blijkt uit de hartelijke begroeting tussen de Israëli Eitan Bronstein Aparicio en de Palestijn Mahmoud AbuRahma. Meteen vragen ze elkaar hoe familie en vrienden het stellen. Precies een week voor de dodelijke raid van Hamas op 7 oktober keerde AbuRahma terug naar België, na een bezoek aan zijn familie. Bronstein Aparicio, die met zijn gezin ook in ons land woont, kent slachtoffers en gijzelaars uit de kibboetsen, onder wie vredesactivisten met wie hij al samenwerkte.

Zal er na 7 oktober nog een middenweg zijn voor Israëli's en Palestijnen? Zal er nog gesproken kunnen worden?

MAHMOUD ABURAHMA: De jaren '70 en '80 waren de enige twee decennia waarin Israëli's en Palestijnen elkaar in relatief normale omstandigheden ontmoetten. Israëli's kwamen naar Gaza om vis te eten en naar het strand te gaan. En om enkele nederzettingen te bouwen. Zo'n 200.000 tot 300.000 Gazanen werkten in Israël. De jaren '90 waren de jaren van het vredesproces, van de Oslo-akkoorden. Maar ook van de afsluiting en afbakening van het land dat Israël wilde koloniseren en annexeren. Er was nooit een oprechte intentie om een echte, onafhankelijke Palestijnse staat te creëren. De uitbreiding van de nederzettingen in Oost-Jeruzalem en de Jordaanvallei boemde. Dat gebeurde terwijl toenmalig premier Ehud Barak met de Palestijnse leider Yasser Arafat onderhandelde over vrede. Waarover valt er te praten als de Israëli'sche samenleving bijna helemaal eensgezind is over het idee dat Palestijnen niet bestaan en onderworpen moeten worden?

EITAN BRONSTEIN APARICIO: In Israël verkocht links ons, Israëli's, maar ook de wereld, de leugen dat het vrede

wilde. Maar het is links dat de Nakba, de verdrijving van Palestijnen van hun grondgebied in 1948, begon. Rechts is eerlijk: Palestijnen worden volledig opgegeven en verwaarloosd.

Het is de richting die Bezalel Smotrich, intussen minister van Financiën in de extreemrechtse regering-Netanyahu, in 2016 in een 'submissieplan' uittekende. Dat plan gaat over de totale annexatie van de Westelijke Jordaanoever. Palestijnen krijgen de keuze: emigreren met onze hulp, want we geven ze geld en nieuwe vaardigheden zodat ze makkelijker kunnen vertrekken, of blijven in hun eigen kleine "gemeenten", met zelfbestuur, maar zonder politieke rechten, natuurlijk.

Alle ogen zijn nu op Gaza gericht, terwijl wat op de Westelijke Jordaanoever gebeurt veel te onzichtbaar blijft.

MAHMOUD ABURAHMA: Onderdrukking is de norm op de Westelijke Jordaanoever. Dat is niet alleen het plan van Smotrich. Het plan uit 2004 van toenmalig premier Ariel Sharon om Gaza te ontkoppelen, werd door de hele wereld verwelkomd. Omdat de 8000 kolonisten uit Gaza vertrokken. Maar lees de rest van dat plan: het spreekt letterlijk over de belegering van Gaza, zonder een einde te maken aan de bezetting of de uitbreiding van de nederzettingen op de Westelijke Jordaanoever.

Een adviseur van Sharon, Dov Weisglass, zei daarover openlijk: 'We zetten het vredesproces in formaldehyde, we bevrozen het. Zo voorkom je de oprichting van een Palestijnse staat.' Netanyahu zette dat verder, die wilde de Gazastrook gesloten houden met een minimale humanitaire levenslijn. Gaza moest afgescheiden worden van de rest van Palestina. Het moest sterk genoeg gehouden worden om zichzelf te besturen, maar niet te sterk om een uitdaging te vormen voor Israël. En zo nu en dan moest 'het gras gemaaid worden'.

Wat op 7 oktober gebeurd is, was brutaal. Maar het idee dat dit het startpunt is, is lachwekkend. Het getuigt van een gebrek aan verantwoordiging over alle voorgaande moorden en het lijden, zonder enige erkenning. De enige gepaste houding

'Waarover valt er te praten als de Israëli'sche samenleving bijna helemaal eensgezind is over het idee dat Palestijnen niet bestaan en onderworpen moeten worden?'

— MAHMOUD ABURAHMA, MENSENRECHTENACTIVIST UIT GAZA

is alle moorden op burgers te veroorzaken en actie te ondernemen zodat ze voorkomen en bestraft worden. Maar dat is niet wat er gebeurt. Dat maakt mensen woedend, want de verantwoordiging is er alleen als bepaalde mensen geraakt worden.

Er is ook grote woede in Israël tegenover Netanyahu. Kan dat zich niet vertalen in onvrede over de bezetting, de blokkade of het voortdurende conflict?

EITAN BRONSTEIN APARICIO: Nee, nu is er net veel eenheid in Israël. Tijdens de protesten tegen de fascistische regering sinds begin dit jaar klonk het nog dat regeringsleden als Bezalel Smotrich of Itamar Ben Gvir, de minister van Nationale Veiligheid, nooit gediend hebben in het leger. Ze waren met andere woorden niet patriottisch genoeg. Velen zullen nu zeggen dat Ben Gvir en Smotrich gelijk hadden. Dat dit 'de weg vooruit' is.

Dit project, dat van een joodse staat, zal imploderen. Er is een zeer dramatische verandering op til. Er was al een bredere beweging van Israëli's die vertrekken. Hoelang kan je nog blijven en je kinderen opvoeden in zo'n situatie? In een systeem dat niet zal veranderen of plots zal zeggen: 'Oké, nu willen we vrede.' Dit is kolonialisme dat steeds extremer wordt. De enige manier om dit geweld te stoppen is grote internationale druk, terwijl we nu zien dat Israël net veel steun krijgt. Van binnenuit is er geen enkele kans op verandering.

MAHMOUD ABURAHMA: De internationale gemeenschap heeft het al lange tijd opgegeven en heeft de bezetting jarenlang gefinancierd. Er werd nochtans veel beloofd met het vredesproces. De wereld is eraan gewend geraakt dat er een soort van hiërarchie bestaat in menselijke waarde: sommige mensen zijn meer waard. Onze ervaring is er een van voortdurende ontmenselijking: 'Jij bestaat niet. Jij telt niet.'

Toch weerklinken wereldwijd duidelijke signalen van duizenden mensen die de straat opgaan en actievoeren.

EITAN BRONSTEIN APARICIO: Ook in Israël, maar ze worden hard aangepakt

en dat is best gevaarlijk. Journalist Israel Frey werd fysiek aangevallen omdat hij op tv durfde te zeggen dat er een bloedbad plaatsvindt in Gaza. Die stemmen horen we hier amper.

MAHMOUD ABURAHMA: Meer dan ooit voelen we ook het anti-Palestijnse racisme toenemen in de meeste EU-lidstaten. In mei, bijvoorbeeld, verhinderde Duitsland elke herdenking van de Nakba. Enkele jaren geleden waren zulke herdenkingen wel nog mogelijk. In Frankrijk net hetzelfde: in 2021 en 2022, terwijl het bommen regende op Gaza, werden alle demonstraties verhinderd. Er zijn rechtszaken, mensen die hun baan verliezen, noem maar op. Palestijnen voelen dat ze een risico lopen.

Eitan, u noemt dit conflict 'vestigingskolonialisme', maar u bent ook in die maatschappij opgegroeid. Identificeert u uzelf daar nog mee?

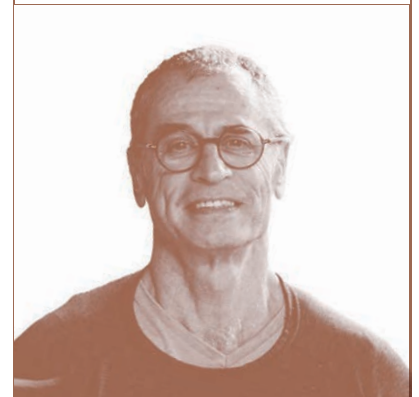
EITAN BRONSTEIN APARICIO: Ik denk dat ik me in een constante strijd bevind. Na vier jaar in België kan ik zeggen dat het makkelijker wordt om het bredere plaatje te zien en te begrijpen hoe gestoord de situatie is. Ik begreep in Israël dat ik joods ben, in die zin dat ik me aan de kant van de onderdrukker bevond. Maar dat is niet echt "joods" zijn. Nu beseft ik dat ik zo ver van mijn joodse identiteit stond, omdat het jodendom in Israël vervat zit in staatsnationalisme en racisme. Alleen door in België te zijn ontdekte ik dat er een jodendom bestaat dat níét verbonden is aan Israël, dat zelfs tégen Israël is. Dat was een bevrijdend proces, het beseft dat ik een trotse jood kan zijn. Ik was zo trots op mijn vrienden van Een Andere Joodse Stem, die als solidariteitsactie de kaddisj, het joodse gebed voor de doden, voor de slachtoffers in Gaza opzegden. Dit is mijn jodendom, het jodendom dat ik wil zien. *

'Ik geloof dat dit project, dat van een joodse staat, zal imploderen. Er is een zeer dramatische verandering op til.'

— EITAN BRONSTEIN APARICIO, ISRAËLISCH ANTIKOLONIALIST

EITAN BRONSTEIN APARICIO

- * Antizionist en antikolonialist uit Israël.
- * Woont sinds eind 2019 met zijn gezin in Brussel.
- * Oprichter en voormalig directeur van Zochrot (letterlijk: herinneringen), een Israëlische ngo die de verloren geschiedenis van honderden Palestijnse dorpen onderzocht.
- * Richtte samen met zijn vrouw Eléonore Merza De-Colonizer op, een onderzoeks- en kunstlaboratorium gericht op 'een toekomst voorbij kolonialisme en racisme, met gelijkwaardigheid voor iedereen'.
- * Schreef samen met zijn vrouw *Nakba: The Struggle to Decolonise Israel* (2023).

‘Meertaligheid is belangrijk om diverse perspectieven op het leven te ontwikkelen’

Een gekleurde kijk op de wereld

MO* kiest voor betrokken journalistiek die vertrekt vanuit empathie voor verdrukte of kwetsbare mensen.

Maar de positie van een journalist is niet alleen een kwestie van maatschappelijke keuzes, ze is soms ook een maatschappelijk gegeven. Journalisten zijn bijvoorbeeld middenklassers, geen boeren of daklozen, maar ze schrijven wel over landbouw en grootstedelijke uitsluiting. Journalisten hebben een gender, een huidskleur en een afkomst. In hoeverre spelen die zaken mee in hun werk, en in hoeverre klinken ze door bij hun lezers?

Dat soort vragen worden niet elke dag, maar wel zo nu en dan gesteld op de redactie. En bij het doornemen van

20 jaar magazines herinnerde ik me dat ze uitdrukkelijker klonken bij het samenstellen van MO*123, het lente-nummer van 2017. ‘De strijd om het vrouwenlichaam’ was het focusthema, en dat roept uiteraard de vraag op waarover het dan moet gaan en wie daarover het best schrijft. De keuze blijkt uit het nummer: tien van de dertien artikels werden door vrouwen geschreven. Vijf van de negen vrouwelijke auteurs hadden een migratieachtergrond. En even belangrijk: alle artikels gaven een podium aan vrouwen uit kwetsbare groepen en aan vrouwen die in Noord en Zuid zelf opkomen voor hun recht op waardigheid, keuzevrijheid en échte gelijkheid.

In een diep ongelijke wereld is het belangrijk dat er vragen worden gesteld over inhoud en over representatie. De antwoorden die MO* daarop geeft, willen niet perfect zijn maar eerlijk en

moedig. En ze moeten verder gaan dan de comfortabele status quo. Dat MO* dat wil doen, blijkt onder andere door vier jonge bestuurders aan te trekken en te coachen. Drie van hen hebben een migratieachtergrond. Al gaande wordt de weg gebaand.

‘Machtsverhoudingen herzien’

PAMELA BARUTI, een van de jonge bestuurders, verhuisde als peuter van Oost-Europa naar West-

Vlaanderen. Daar groeide ze op in een meertalige omgeving – en neen, dat is geen *graptje* over lokale dialecten. Met haar ouders spreekt ze nog altijd Albanees, via een tante leerde ze heel vroeg Engels, terwijl De Haan en

Dit jaar prikt MO* precies twintig jaar op de cover van uw favoriete mondiale magazine. Oud-hoofdredacteur Gie Goris duikt in het archief en legt een thema voor aan jongeren die zich engageren in de raad van bestuur van vzw Wereldmediahuis.

Blankenberge voor de onderdamping in het Nederlands zorgden. De oekaze van Vlaams minister van Onderwijs Ben Weyts (N-VA) dat binnen de muren van een school alleen Nederlands toegelaten is, zag ze begin september met lede ogen passeren. 'Natuurlijk is Nederlands belangrijk voor veel opleidingen of banen, maar meertaligheid of creatieve straattaal zijn ook belangrijk om diverse perspectieven op het leven te ontwikkelen', zucht ze.

Het belang van posities en perspectieven vormde ook de kern van *White privilege in Flemish feminist organizations*, Baruti's thesis voor een master in *Conflict and Development* aan de UGent. Die was dan weer de aanleiding om met haar over het bewuste lentenummer van 2017 te praten, en over de strijd om het vrouwenlichaam. 'Ik heb het hele katern verslonden', zegt Baruti. 'Jammer genoeg stel ik vast dat

er in zes jaar tijd niet veel veranderd is aan de problemen en dus ook niet aan de relevantie van de themakeuze. We blijven aanlopen tegen paternalistische "bezorgdheid" om vrouwen en elk seizoen heeft wel zijn hoofdoeken-of abaya-rel.'

Ze heeft het nummer met een markeerstift gelezen, want er stonden veel inzichten in die ze wilde bijhouden. Niet alleen omdat ze de problemen die vrouwen ondervinden helder verwoorden, maar vaker nog omdat ze een stem gaven aan de strijd die vrouwen voeren en de hoop die ze creëren. 'Al wat we doen, moet uiteindelijk gericht zijn op het cultiveren van (die) verbondenheid en een bereidheid om de machtsverhoudingen te herzien die een mens herleiden tot een bruin-gemaakt vrouwenlijf', schreef Olivia U. Rutazibwa. Baruti vat het samen in haar eigen woorden: het gaat niet alleen om

meer diversiteit, het gaat om structurele verandering.

Baruti leest niet alleen de inhoud, maar kijkt ook naar de auteurs. In MO*123 stelt ze verheugd vast dat er bewust gekozen werd voor veel vrouwelijke auteurs en veel stemmen van kleur. 'Dat soort keuzes zijn cruciaal om een magazine geloofwaardigheid te geven, zeker bij de mensen over wie bericht wordt.'

Ze zetelt in de raad van bestuur van Wereldmediahuis, en dus moet ze afstand houden van de redactionele keuzes. Journalistieke onafhankelijkheid *oblige*. Maar omdat ik het vraag, wil ze wel een suggestie doen: 'Verhalen van grassroots feministische organisaties uit het Globale Zuiden en uit Europa. Hun strijd, hun perspectief en hun hoop centraal stellen, dat geeft ook ons kracht en uitzicht.' ★

© Beiga

Het gaat te traag, maar de bocht naar groene

nemen

Wie zet geld in op de strijd tegen de opwarming?

Tekst: John Vandaele

Hoopvol nieuws: er wordt steeds meer zonne- en windenergie geproduceerd. Maar het is nog lang niet genoeg om een dramatische opwarming van de aarde te voorkomen. Er liggen nog veel kansen om te investeren in het Globale Zuiden. Hoe en hoe snel nemen we de bocht naar een duurzame transitie?

...energie is ge...

De klimaatverandering afremmen? Dat is alleen mogelijk als de mensheid leert om niet langer haar energie te halen uit fossiele brandstoffen maar uit hernieuwbare bronnen. Lees: als de mens erin slaagt de energietransitie versneld door te voeren. Maar nog altijd daalt de mondiale CO₂-uitstoot niet. Vorig jaar realiseerden we met zijn allen zelfs een nieuw uitstootrecord met 38 gigaton CO₂. De consumptie van zowel steenkool, olie als gas bereikte een maximum. Voor 2023 haalt de consumptie van aardolie wellicht een nieuw record met 101 miljoen vaten per dag.

Tegelijk is er ook veel goed nieuws. Dat valt het meest op in de elektriciteitsproductie, waar zon en wind al goed zijn voor 12 procent van de mondiale stroomproductie. In de EU is het 22 procent, in België 20 procent. Ook 's werelds grootste economieën China (14 procent) en de Verenigde Staten (15 procent) scoren boven het wereldgemiddelde. 'Zonne-energie trok in 2023 voor het eerst meer kapitaal aan dan de olie-industrie', zegt Thijs Van de Graaf, professor internationale politiek en energiespecialist aan de UGent. 'Mei 2023 was de eerste maand dat wind en zon samen meer elektriciteit opwekten dan fossiele brandstoffen.'

Steenkool en gas samen zorgen momenteel nog voor 57 procent van de elektriciteit in de wereld, maar de investeringen in nieuwe installaties vertellen het hoopvolle verhaal.

De investeringen in nieuwe steenkoolcentrales daalden volgens het Internationaal Energieagentschap (IEA) van 100 gigawatt in 2012 naar 50 gigawatt in 2022. Tegelijk kwam er vorig jaar wel 239 gigawatt aan zonnevermogen bij, waarvan bijna de helft in China - dat is het vermogen van 239 kerncentrales. En dit jaar zou er 500 gigawatt vermogen in zon en windkracht bijkomen.

Zonne-energie ontpopte zich de voorbije jaren tot de ster van de hernieuwbare energie, met nu dagelijks meer dan 1 miljard euro investeringen in zonne-installaties. In de elektriciteitsproductie werd in 2022 bijna 600 miljard euro geïnvesteerd in hernieuwbare energie, vooral uit zon en wind. Ook dat is een record. Investeringen in elektriciteitsproductie uit fossiele brandstoffen bedroegen nog ruim 100 miljard euro. Het IEA verwacht dat dit jaar 90 procent van alle investeringen naar stroomproductie uit lage-emissiebronnen zal gaan.

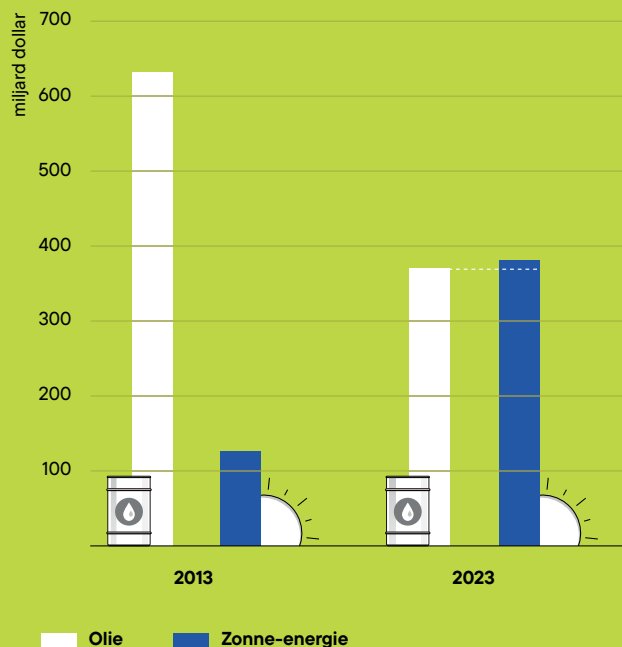
In de transportsector zijn er sinds kort gelijkaardige verschuivingen. In 2020 waren elektrische voertuigen goed voor 4 procent van de mondiale autoverkoop, in 2023 wordt dat al 18 procent (met 14 miljoen elektrische voertuigen).

Wat brengt de toekomst?

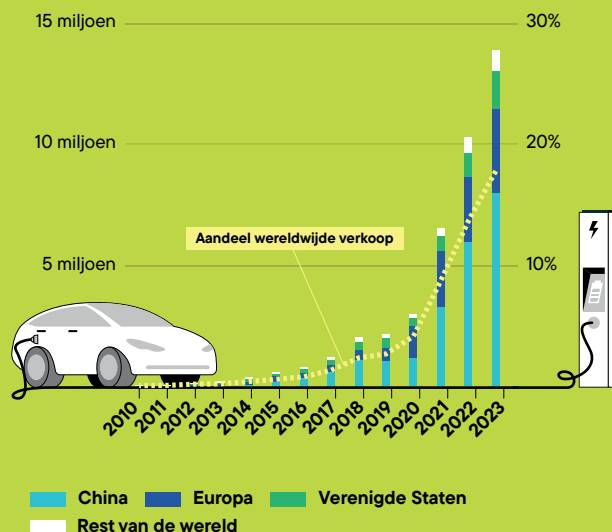
'De elektriciteitssector is de kanarie in de koolmijn', licht Van de Graaf toe. 'Die kan het makkelijkst de transitie maken van fossiele energie naar zon en wind. Als we erin slagen om grote delen van het transport te elektrificeren, kan transport de volgende sector zijn. Industrie en gebouwen zijn wat moeilijker. Voor gebouwen zijn warmtepompen een oplossing, net als het ontwerp van de gebouwen. In de industrie zijn er veel mogelijkheden voor elektrificatie. Die moeten we sector per sector bekijken.' →

Investerings in zonne-energie zijn in 2023 voor het eerst groter dan die in olie.

Bron: Internationaal Energieagentschap

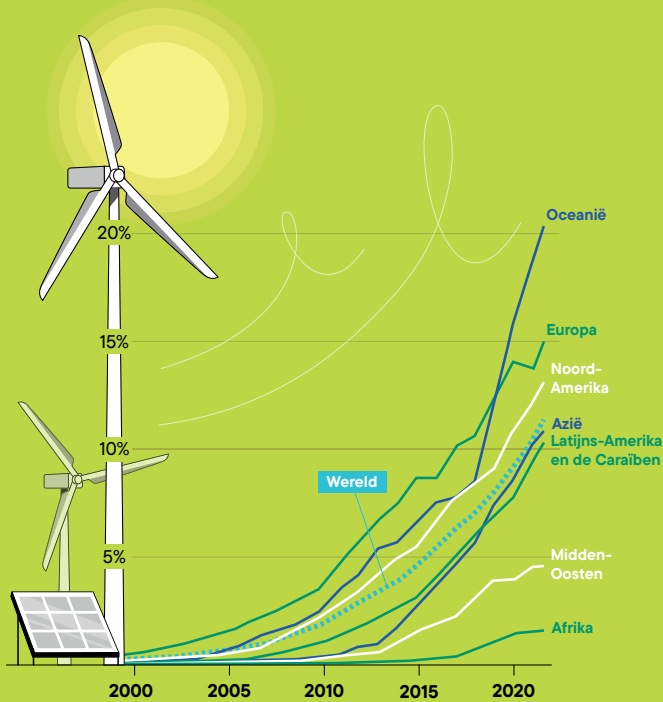

Wereldwijde verkoop elektrische auto's en aandeel in wereldwijde autoverkoop (2010-2023)

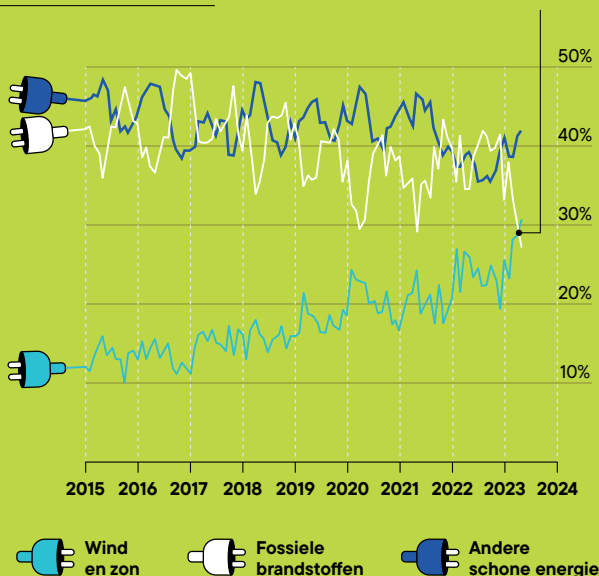

Aandeel van de elektriciteitsopwekking uit wind en zon (%)

Bron: Ember Energy & Climate Think Tank

Aandeel van fossiele/hernieuwbare brandstoffen in de elektriciteitsproductie van de EU (mei 2023)

Volgens het Internationaal Energieagentschap (IEA) wordt in 2023 een recordbedrag van 1700 miljard dollar geïnvesteerd in de energietransitie in brede zin: in hernieuwbare energie (en kernenergie), opslag van energie, aanpassing van distributienetten, energie-efficiëntie, elektrische voertuigen en andere vormen van elektrificatie.

Het IEA verwacht dat het verbruik van de drie fossiele brandstoffen tegen 2030 zal pieken: steenkool in 2025, aardolie voor 2030 en zelfs aardgas in 2030. Daar is de fossiele industrie het absoluut niet mee eens. En ze voegt de daad bij het woord. Olie- en gasbedrijven maakten dankzij de oorlog in Oekraïne superwinsten. Ze besteedden die bijna volledig aan nieuwe investeringen in gas en olie, én aan dividenden voor de aandeelhouders. Ze investeerden bijna niets in energiebronnen met een lage uitstoot. De investeringen in fossiele brandstoffen belopen dit jaar zo'n 1000 miljard dollar. Dat is volgens het IEA dubbel zoveel als wat compatibel is met een netto nuluitstoot in 2050.

Het IEA voorspelt dat de vraag naar olie tegen 2050 zal halveren naar 54 miljoen vaten per dag, als alle regeringen hun beloften nakomen. Maar de olieproducenten verwachten tegen dan een consumptie van 116 miljoen vaten per dag. Het IEA voorspelt daarmee eigenlijk dat een deel van de huidige investeringen verlieslatend zal worden, terwijl de oliereuzen geloven dat ze hun handel kunnen uitbreiden. We stevenen dus af op een mondiale confrontatie tussen bedrijven die winst willen blijven maken met de verkoop van producten die ons klimaat destabiliseren en zij die strijden tegen de opwarming.

Meer en anders

Goochelen met groeicijfers over zonne- en windenergie is niet moeilijk. Maar vast staat: het huidige niveau van investeringen voldoet niet om de temperatuurstijging te beperken tot anderhalve graad, zoals het Klimaatakkoord van Parijs vereist. Er is veel meer nodig. Volgens een expertengroep van de G20, de groep van de 20 grootste economieën, is er tegen 2050 zo'n 150 biljoen euro aan investeringen nodig, ofwel een jaarlijkse investering van 5000 miljard euro. Dat is drie keer zoveel als in 2022.

Zoals elke grote transformatie heeft de energietransitie sociale en ecologische gevolgen, die samenhangen met de manier waarop ze gebeurt. Als we alle brandstofwagens vervangen door elektrische voertuigen, vergt het maken van miljarden batterijen immers veel grondstoffen, met alle milieuvragen van dien. Je zou de transitie ook kunnen aangrijpen om te kiezen voor meer openbaar vervoer. Dat dat vandaag weinig gebeurt, heeft onder meer te maken met vragen over de bijbehorende tewerkstelling. Welke banen worden bedreigd door de energietransitie en welke banen komen erbij? Als er minder personeel nodig is om groen staal of elektrische voertuigen te produceren, wat gebeurt er dan met de mensen die hun baan verliezen? In de VS worden de nieuwe fabrieken voor elektrische voertuigen vooral gebouwd in zuidelijke staten, met slechtere arbeidsvoorwaarden en minder vakbonden. En wat als de invoer van de goedkopere elektrische wagens uit China veel banen kost in de Duitse autosector?

‘Elke orkaan veegt 10 of 20 procent van ons nationaal inkomen weg. Wij hebben geen buffers om dat op te vangen.’

— SOSTEN GWENGWE, MINISTER VAN FINANCIËN VAN MALAWI

Waar blijft het Globale Zuiden?

Een grote uitdaging is dat meer dan 80 procent van de investeringen in hernieuwbare energie gebeurt in Europa, Noord-Amerika, Japan en China. Slechts 15 procent gaat naar de meer dan 120 opkomende en ontwikkelingslanden (China niet meegerekend).

Tussen 2000 en 2020 ging slechts 2 procent of 60 miljard dollar van de globale investeringen in hernieuwbare energie naar Afrika, volgens het Internationaal Agentschap voor Hernieuwbare Energie. Van de Graaf: ‘Er zijn alleen al in Zweden evenveel zonnepanelen als in acht Afrikaanse landen (Mauritanië, Marokko, Algerije, Tunesië, Libië, Egypte, Soedan en Zuid-Soedan) samen, ook al zijn daar vier keer meer zonne-uren.’

Beleidskeuzes spelen daarbij zeker een rol. Zo levert hernieuwbare energie in veel landen van het Midden-Oosten (Bahrein, Iran, Irak, Koeweit, Libanon, Oman, Qatar en Saudi-Arabië) minder dan 1 procent van de stroom. Niet omdat deze landen geen zon of kapitaal hebben, maar omdat ze over veel olie of gas beschikken en daarop blijven inzetten.

In Afrika ten zuiden van de Sahara valt Kenia op, met 90 procent van zijn stroom afkomstig uit hernieuwbare energie. Dat kan vooral omdat het over ruime mogelijkheden beschikt om aardwarmte aan de grond te onttrekken. Aan het andere uiterste staat Zuid-Afrika: dat haalt nog 85 procent van zijn stroom uit eigen steenkool.

Maar als er weinig geïnvesteerd wordt in de energietransitie van de meeste ontwikkelingslanden, ligt dat vooral aan een gebrek aan geld. In veel ontwikkelingslanden is er weinig binnenlands kapitaal, en buitenlands privékapitaal mijdt doorgaans - reële of ingebeelde - risico's. Daardoor moeten armere landen een veel hogere rente betalen dan rijke landen als ze lenen voor investeringen in hun energietransitie. In die zin werkt het financieel systeem als één groot mattheuseffect: het geeft meer aan wie al heeft.

De werking van de financiële markten versterkt dus de ongelijkheid. Die onrechtvaardigheid is nog frappanter als je in rekening brengt dat de meeste ontwikkelingslanden amper bijgedragen hebben tot de opwarming. Afrika staat voor 3 procent van de uitstoot, maar draagt wel al de gevolgen van de klimaatcrisis. ‘Die ontnemt ons vaak de financiële ruimte om te investeren in de energietransitie’, zei de Malawische minister van Financiën Sosten Gwengwe in oktober op de jaarvergadering van de Wereldbank en het Internationaal Muntfonds (IMF). ‘Elke orkaan veegt 10 of 20 procent van ons nationaal inkomen weg. Wij hebben geen buffers om dat op te vangen en mensen bij te staan

in de heropbouw. Dan is het van grote waarde dat de Wereldbank naast ons staat.’

Ook de Duurzame Ontwikkelingsdoelen (sdg's) onderstrepen het morele argument. Zo wil sdg 7 alle mensen toegang geven tot betaalbare, betrouwbare en moderne energie. Ook de 600 miljoen mensen, vooral in Afrika, zonder toegang tot elektriciteit.

Nochtans liggen er in Afrika en de meeste ontwikkelingslanden grote kansen voor hernieuwbare energie. ‘De zonnegordel van 124 landen rond de evenaar heeft veel potentieel voor zonne- en windenergie,’ zegt Van de Graaf, ‘maar het is niet omdat je goede kaarten hebt, dat je het spel wint.’ Afrika kan als het groeicontinent van de toekomst - de bevolking zou er tegen 2100 oplopen tot 4 miljard - haasje-over doen met energietechnologie: het kan zijn industrialisering baseren op hernieuwbare energie in plaats van op fossiele brandstoffen. Voor de strijd tegen de klimaatverandering zou dat erg welkom zijn, om niet te zeggen dat het een noodzaak is.

Samenwerking vereist

Maar zo'n sprong zal niet gebeuren als het louter van de financiële markten afhangt. Zo zei Bo Li, adjunct-directeur van het IMF, op de jaarvergadering: ‘Als de opwarming het gevolg is van een marktfalen, kan je de oplossing niet verwachten van de markt alleen. Er is een tekort aan middelen in de ontwikkelingslanden. De openbare sector zal het verschil moeten maken door zelf te investeren en het eerste verlies te dragen. Overheden moeten meer risico's nemen en zodoende privaat kapitaal mee betrekken.’ De G20 wil dat internationale ontwikkelingsbanken zoals de Wereldbank daarin een grotere rol spelen.

Op haar jaarvergadering in Marrakech besliste de Wereldbank alvast om haar missie te verruimen: die draait nog steeds om armoedebestrijding en welvaartcreatie, maar dan wel op een leefbare planeet. Dat laatste is nieuw. ‘Het is de bedoeling dat de doelstellingen die daarmee verband houden voortaan worden opgenomen in de *Corporate Scorecard* van de Bank, zegt Nathalie Francken, de Belgische bestuurder van de Wereldbank.

De nieuwe voorzitter, Ajay Banga, verklaarde dat de Wereldbank de komende tien jaar 150 miljard euro extra kan investeren in die leefbare planeet, vooral in de strijd tegen de opwarming. Maar dat bedrag volstaat niet. ‘Geen miljarden maar biljoenen’ is de slogan die opgang maakt als het gaat om de financiering van de klimaattransitie. Banga, die uit de financiële wereld komt, wil daarom de privésector ervan overtuigen om in het Globale Zuiden →

te investeren. ‘Private investeerders schatten de risico’s in lage-inkomenslanden vaak te hoog in door een gebrek aan ervaring’, zegt Francken. ‘Door systematisch informatie uit te wisselen, kan die kloof verkleind worden. Waar investeringsrisico’s echt te hoog zijn, wordt ingezet op het verstrekken van aangepaste investeringsgaranties. Tegelijkertijd blijft de focus van de Wereldbank op het versterken van overheden en het creëren van een klimaat waarin een duurzame private sector kan floreren.’

Mogelijk zorgt ook de geopolitieke rivaliteit voor meer geld voor de energietransitie in ontwikkelingslanden. Zo liet de Aziatische Infrastructuur- en Investeringsbank (AIIB), China’s antwoord op de door het Westen aangestuurde Wereldbank, in oktober weten dat de strijd tegen de klimaatcrisis voortaan haar topprioriteit is. ‘De meeste uitstoot gebeurt in Azië. Hier wordt de klimaatstrijd verloren of gewonnen’, aldus de AIIB, die er tegen 2030 zo’n 50 miljard dollar in wil investeren.

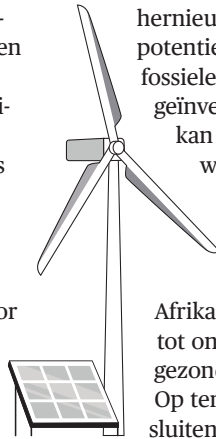
Verder wil China zijn Nieuwe Zijderoute, het zogenaamde Belt and Road Initiative (BRI) - het grootste internationale investeringsproject door één individueel land ooit -, vergroenen. Het land beschikt daartoe over sterke troeven. Zo produceert het zelf 80 procent van alle zonnepanelen. Ook voor batterijen, elektrische voertuigen en de hele grondstoffenketen voor hernieuwbare technologie is China erg dominant. Een ‘klimaat-Nieuwe Zijderoute’ zit China dus als gegoten: het land staat klaar om de wereld te

voorzien van de producten die helpen in de strijd tegen de opwarming.

Hoe zal het Westen daarop reageren? De hoop moet zijn dat de rivaliteit tussen het Westen en China geen stokken in de wielen van de klimaatstrijd steekt, maar die juist versterkt.

‘Het is aan Europa’

Europa heeft er alle belang bij om de leiding te nemen in de financiering van de energietransitie in Afrika, stelt Thijs Van de Graaf. ‘Dit zijn onze burens. Afrika is een supermacht in hernieuwbare energie: het bezit 39 procent van ’s werelds potentieel, maar slechts 4 procent van de reserves van fossiele brandstoffen. Zet daarop in en zorg dat er massaal geïnvesteerd wordt in die landen. Hernieuwbare energie kan de mensen stroom geven. Het kan van groene waterstof een Afrikaans exportproduct maken, waarmee we onze economie kunnen decarboniseren. Maar het wordt het best ook aangegrepen voor de industrialisering van Afrika.’ ‘We moeten ons afvragen welke industriële activiteiten het best in Afrika gebeuren’, vervolgt Van de Graaf. ‘Zo draag je bij tot ontwikkeling, de strijd tegen de opwarming, een gezonder leefmilieu én betere relaties met onze burens. Op termijn is dat ook het beste migratiebeleid. Akkoorden sluiten met Tunesië om vluchtelingen tegen te houden, is gaten dichten in een dijk zonder de overstroming aan te pakken. Grijp de energietransitie aan om de vele jongeren in Afrika een toekomst te bieden.’ *

HIER HANGT DE VREDES VLAG

NU MEER DAN OOI!

DEELTARJET PEACE

DOORBREEK DE OORLOGSMUUR

wat is jouw pax factor?

PODCAST VOLUIT

50 JAAR WERKEN AAN VREDE

Beluister onze **podcastreeks VOLUIT**, met inspirerende getuigenissen over engagement, over de generaties heen.

PAX VOLUIT VOOR VERBINDING

paxchristi.be/voluit

unicef voor ieder kind

GEEF WORKSHOPS OVER KINDERRECHTEN

AAN KINDEREN VAN 10 TOT 12 JAAR

WORD VRIJWILLIGER VOOR HET SACHA-PROJECT!

OP WWW.UNICEF.BE/NL/SCHOLEN OF DOOR DE QR-CODE TE SCANNEN

VROUWEN DIE DE WERELD VERANDEREN

Vaak zijn het vrouwen die de strijdbijl opnemen voor verandering. Zij aan zij strijden ze, overal ter wereld, tegen onrecht. Samen vormen ze 1 vuist. 1 stem.

De jaarkalender 2024 van 11.11.11 neemt je mee in het verhaal van 12 strijdvaardige vrouwen. Koop hem nu op shop.11.be.

111 Strength in numbers

Leven op lithium

Al maanden voeren de inwoners van de Argentijnse provincie Jujuy een taaië strijd tegen de lokale regering. Ze eisen dat een omstreden hervorming van de grondwet teruggedraaid wordt, want die ontnemt hen het recht op gemeenschapsground, maakt protest strafbaar en privatiseert water.

Onder de zoutvlaktes van Jujuy ligt maar liefst 20 procent van de wereldvoorraad van lithium. Dat is een belangrijke grondstof voor de productie van accu's en batterijen, en de vraag ernaar neemt flink toe. Bedrijven staan te trappelen om het te ontginnen. En Argentinië, dat in een zware economische crisis verkeert, kan het geld goed gebruiken. Maar de **bewoners van de zoutvlaktes willen geen lithiumwinning** in hun leefgebied.*

Lees de uitgebreide reportage op [MO.be/jujuy](https://www.mo.be/jujuy)

Tekst en beeld:
Ynske Boersma

Filosofe Lisa Doeland over groene illusies
en de voordelen van beperking

**‘De apocalyps is al bezig,
maar dat opent net
mogelijkheden’**

Groene groei en technologie gaan ons niet redden van de klimaatcrisis. Valt er dan nog iets in te brengen tegen doemdenken? Ja, vindt de Nederlandse filosofe Lisa Doeland.

Wegkijken van de ecologische crisis lukt ons best, met de hulp van verhalen over groene groei, circulaire economie en hernieuwbare energie. Die beloven ons dat fundamentele aanpassingen van onze levensstijl niet nodig zijn, als we maar de juiste technologische veranderingen doorvoeren. De Nederlandse filosofe Lisa Doeland fileert die veronderstellingen genadeloos in haar boek *Apocalypsofie: Over recycling, groene groei en andere gevaarlijke fantasieën*. Want ook hernieuwbare energie heeft bijvoorbeeld een zware ecologische impact - denk maar aan lithiumwinning of diepzee-mijnbouw -, maar dat blijft gemakshalve buiten beeld.

In haar boek stelt Doeland 'de apocalyps' centraal. Niet als een catastrofe die ons te wachten staat, maar als een begrip om onze eigen tijd te vatten. Het is een uitdaging om anders te gaan denken over het einde van de wereld zoals we die kennen. 'Al te vaak zien we de apocalyps als iets wat ons op een gegeven moment in de toekomst plotsklaps in de schoot valt', zegt Doeland. 'Dat beeld heeft iets onontkoombars over zich, een soort afstandelijke toekomstvisie waar

eigenlijk toch niets meer aan te doen valt. Het maakt passief, afwachtend, alsof je een film kijkt. Ik probeer een ander beeld op te roepen: dat van een zich traag ontrollende apocalyps, een einde van de wereld waar we middenin staan, en waar we dus wel degelijk een actieve rol in te spelen hebben.'

'Alleen is de apocalyps niet gelijk verdeeld', stelt de filosofe vast. 'Hier bij ons lijkt het allemaal wel mee te vallen. Maar in andere delen van de wereld ligt dat heel anders. Daar ontrollen de gevolgen van een veranderend klimaat zich steeds intenser.'

Verbeeldingskracht

U ziet de apocalyps als een waardevolle lens om de tijd waarin we leven beter te begrijpen. Leidt zo'n focus niet tot fatalisme?

LISA DOELAND: Juist niet. De apocalyps naar ons toe halen stelt ons net in staat onszelf als onderdeel ervan te zien. Het is niet iets wat ons nog

te wachten staat, maar een accurate beschrijving van de situatie waarin we ons vandaag al bevinden.

Dat kan fatalistisch klinken.

Maar net door de huidige situatie op die manier te begrijpen, opent het mogelijkheden om er als het ware bin-

nen in te stappen, en om actief een ander 'einde van de wereld' mee mogelijk te maken. Daar is nood aan, aan het openbreken van de huidige situatie. Een goed voorbeeld daarvan is het debat over subsidies voor fossiele brandstoffen, dat Extinction Rebellion hoog op de agenda geplaatst heeft (*de milieuactivistische groep bezette daarvoor onder andere wekenlang de drukke Nederlandse A12-snelweg, red.*). Onze afhankelijkheid van fossiele brandstof wordt nu radicaal en breed in vraag gesteld, iets wat voorheen niet mogelijk leek.

Het lijkt soms alsof het ons aan verbeeldingskracht ontbreekt, zowel wat betreft de gevolgen van de ecologische crisis als alternatieven voor de huidige status quo. Hoe kan een focus op het apocalyptische ons daarbij helpen?

LISA DOELAND: Het idee dat het nog altijd erger kan, en dat de ingeslagen weg ons naar een toekomst leidt die behoorlijk angstaanjagend is, helpt om kritisch te kijken naar alternatieven die ons momenteel worden voorgedragen. Want die zijn niet noodzakelijk beter dan ons huidige ➔

LISA DOELAND

- * Filosofe, auteur en docente.
- * Verbonden aan de Radboud Universiteit en de Universiteit van Amsterdam.
- * Heeft twee boeken op haar naam staan: *Onszelf voorbij: Kijken naar wat we liever niet zien* (2018, samen met Naomi Jacobs en Elize de Mul) en het recent verschenen *Apocalypsografie. Over recycling, groene groei en andere gevaarlijke fantasieën* (juni 2023).

economisch systeem. Het risico is reëel dat we van de regen in de drop komen.

Groen jasje

U bent erg kritisch voor ideeën zoals groene groei, circulaire economie of recycling.

LISA DOELAND: Ze klinken beloftevol, maar het gaat uiteindelijk opnieuw om idealen waarbij er altijd iets onder het tapijt gemoffeld wordt. Er zijn altijd kosten voor iets of iemand die buiten beeld blijven. Ze legitimeren opnieuw opofferingen. Neem bijvoorbeeld de transitie naar groene energie. Die vraagt enorme hoeveelheden lithium en andere zeldzame aardmetalen voor elektrische auto's, windturbines, zonnepanelen.

De logica achter deze ideeën is dezelfde als die van vandaag. Men gaat uit van een almaar groeiende behoefte aan energie, die het koste wat het kost gefaciliteerd dient te worden. Zonder die honger naar almaar meer in vraag te stellen. Een apocalyptische bril laat zien dat de toekomstvisie die in dergelijke groene illusies doorschemert, niet of nauwelijks verschilt van het gangbare economisch model. Meer van hetzelfde eigenlijk, maar dan met een groen jasje aan.

Hoe moet het dan anders, ons denken over alternatieven?

LISA DOELAND: Even geleden sprak ik met een architect en die hield me een heel ander perspectief voor. Hij vertelde hoe verfrissend het zou zijn om het gewoon te doen met de huidige beschikbare energie, in plaats van een groeiende energievraag als vanzelfsprekend te beschouwen. Met andere woorden: om wat we vandaag ter beschikking hebben als uitgangspunt te nemen, en vanuit die beperking alternatieven te zoeken. Dat vond ik een bijzonder inspirerende gedachte, en een heel andere benadering dan de huidige ideeën over groene groei. Groei wordt als vanzelfsprekend gezien, terwijl dat eigenlijk helemaal niet zo hoeft te zijn.

Liever de status quo?

Onze huidige manier van leven legt een onhoudbaar beslag op de ecologische draagkracht van de planeet en op de ongelijkheid. Tegelijk worden we er niet bepaald gelukkig van. Waarom houden we dan toch collectief zo halsstarrig vast aan de status quo?

LISA DOELAND: Een goede vraag.

Daar zit ik zelf ook weleens mee. Soms zijn het net de beperkingen die het fijn maken. Bovendien dreigt het gevaar dat je vergeet hoeveel ingewikkelder het leven is als je kampt met zorgen over je bestaanszekerheid. Er heerst in onze cultuur sterk het idee dat we wel moeten genieten van wat we hebben, van onze weelde, restaurants, winkelen, reizen, noem maar op. Want dat is wat we de hele tijd aan het doen zijn, waar we onze status aan ontlenen en onze eigenwaarde. Maar het heeft iets heel gejaagds, iets heel onrustigs.

‘Als ik naar mijn eigen leven kijk, zijn het vaak bepaalde limieten die voor rust zorgen of die me gelukkig maken.’

Waarom hebben we het in onze cultuur zo moeilijk met beperkingen?

LISA DOELAND: Ja, waarom eigenlijk? Ik voel net aan dat we gebukt gaan onder het feit dat die beperkingen er niet zijn. Als ik naar mijn eigen leven kijk, zijn het vaak bepaalde limieten die voor rust zorgen of die me gelukkig maken. Ik vind mijn familie en gezin best wel belangrijk en mijn tijd is beperkt. Dat doet me kritischer nadenken over welke uitnodigingen ik aanneem of waar ik mijn energie in steek. Ik merk dat net die beperkingen me gelukkiger en creatiever maken.

Ruimte

Wat zegt een scherper begrip van onze tijd ons over hoe te handelen? Hoe kan iemand die zich zorgen maakt over de toekomst aan de slag met die bezorgdheid?

LISA DOELAND: Eerst en vooral: er zijn heel wat mensen voor wie het heel moeilijk is om zich met dergelijke vragen over systeemverandering bezig te houden, simpelweg omdat ze de handen vol hebben met zichzelf over-eind te houden in deze maatschappij. Ik wil niet gezegd hebben dat iedereen dezelfde verantwoordelijkheid draagt om te zien wat niet goed gaat, en om daarover ideeën te ontwikkelen en tot verandering te komen. Dat zou niet eerlijk zijn. Veel mensen hebben die ruimte gewoon niet.

Maar op het moment dat je die ruimte wel hebt, draag je ergens een verantwoordelijkheid om er invulling aan te geven. Dat mis ik vaak vandaag. Onze cultuur is doordeesemd van het idee dat je die verantwoordelijkheid helemaal niet hebt, en dat je maar moet genieten van alles wat je toekomt want je hebt daar nu eenmaal recht op. Dat beeld wordt heel sterk gevoed door reclame, en door allerlei mensen die er alle belang bij hebben dat het huidige systeem in stand blijft.

Het is belangrijk om daar als individu een soort afstand van te creëren. En zo de ruimte te scheppen om te zien hoe je zelf onderdeel bent van een systeem, en dus vervolgens ook onderdeel kan zijn van systeemveranderingen. Want als je deel bent van een probleem, draag je ook verantwoordelijkheid voor de oplossing. Het gaat erom een soort aanvoelen te ontwikkelen dat we zelf dragers zijn van bepaalde systemen. In mijn geval als moeder, als mens, als filosoof, als universitair docente... In al die rollen heb ik een bepaalde verantwoordelijkheid die ik zo goed mogelijk dien in te vullen, ongeacht wat anderen van mij vragen.

© Noemi Perez

Veel mensen leven met het idee dat hun eigen handelen er niet toe doet, dat het niet meer voorstelt dan een druppel op een hete plaat. Of we houden onszelf voor dat we goed bezig zijn met ideeën zoals recyclage of CO₂-compensatie. Maar dat verhult dat we tegen systeemproblemen aankijken, politieke problemen die politieke oplossingen vragen. Wanneer mensen zich aansluiten bij collectieven die systeemverandering nastreven, wordt opeens veel meer mogelijk.

Academicus en activist?

U bent zelf actief bij Extinction Rebellion. Hoe valt activisme te rijmen met de toch eerder beschouwende positie van academicus en filosoof?

LISA DOELAND: Dat botst soms een beetje, merk ik. Ik heb ondertussen een paar keer deelgenomen aan de blokkade van de A12. Dan komt automatisch de vraag in welke hoedanigheid ik daar sta. Zeker als burger, als moeder, als mens. Niet als →

academicus, dat vraagt een afstandelijkheid die er op dat moment niet is.

Ik heb me al vaak het hoofd gebroken over hoe dat alles te verzoenen valt, en of dat eigenlijk wel moet. Want er komt natuurlijk de vraag of je als academicus wel activist kan zijn. Opnieuw een kwestie waar ik als filosoof over kan reflecteren, dat onderscheid tussen het academische en het activistische. Net zoals ik kan nadenken over wat men eigenlijk wil bereiken wanneer men opwerpt dat die twee rollen niet te verzoenen zijn. Maar die vragen zijn niet voor als ik meedoe met zo'n actie, die zijn voor later. Ik stoor me er ook minder en minder aan dat het soms een beetje schuurt, die verschillende rollen. Ze liggen niet

altijd in lijn met elkaar. De vraag wat het betekent om burger te zijn, om moeder te zijn, om filosoof te zijn levert telkens andere antwoorden op.

Wat heeft filosofie ons nog te bieden in deze apocalyptische tijden?

LISA DOELAND: Conceptuele helderheid, een antwoord op de vraag waar we het eigenlijk over hebben. Wat betekent een concept als circulaire economie nu precies? Of groene groei? Groen kapitalisme? Filosofie kan die ideeën helpen scherpstellen en legt bloot hoe ze ingezet worden.

Neem bijvoorbeeld de groene energietransitie. Die transitie komt

in feite neer op het behoud van het status quo, want ze is evengoed gestoeld op de extractie van grondstoffen. Opnieuw worden er dingen opgeofferd omwille van groei, enkel om aan onze levensstandaard vast te houden.

De negatieve aspecten rationaliseert men de onzichtbaarheid in.

Filosofie helpt om ideeën kritisch tegen het licht te houden, en de verborgen achterkant ervan naar voren te brengen. *

#JoinForWater
#GiveCleanWater
#Andes

Overgang van de rivier de Chinchipe in Peru naar de Amazone © Brent De Smedt

Join For
Water

Ecuador en Peru zijn buurlanden langs de westkust van Zuid-Amerika en bestaan allebei uit kuststrook, regenwoud en **Andesgebergte**. De landen vormen een belangrijke bronzone voor de **Amazonerivier**.

Maar er zijn ook grote milieu,- en watergerelateerde problemen door oa. mijnbouw, olie,- en houtindustrie. Slechts 4 op de 10 inwoners hebben toegang tot **zuiver drinkwater** en bovendien nemen de watervoorraden af door ontbossing. Door klimaatverandering komt hevige

regenval er vaker voor. Die regenval zorgt voor erosie op de ontboste hellingen en beschadigt de drinkwaterinfrastructuur.

Om **duurzame toegang tot zuiver drinkwater** te verzekeren, werkt Join For Water samen met Protos Andes. We planten **bomen** op de kale heuvels, die erosie tegengaan en ervoor zorgen dat meer water in de bodem kan infiltreren. We vernieuwen ook de **drinkwaterinfrastructuur** zodat de bevolking opnieuw toegang heeft tot zuiver water.

GEEF DIT EINDEJAAR EEN
KOSTBAAR GESCHENK.
SCHENK ZUIVER WATER.

www.joinforwater.be

“We laten kinderen opnieuw kind zijn”

Sublieme landschappen, idyllische stranden en een rijke geschiedenis: Latijns-Amerika is voor velen de ideale vakantiebestemming. Maar, 69 miljoen mensen leven er in extreme armoede, waarvan 4 op de 10 kinderen zijn.

De internationale organisatie NPH (Nuestros Pequeños Hermanos) helpt sinds 1954 kwetsbare kinderen in Mexico en is vandaag actief in 9 landen in Latijns-Amerika. Kinderen zonder (stabiele) familie, krijgen een veilige thuis in één van de kinderdorpen. Ze wonen er in kleinschalige huisjes in een familiale sfeer. Elk dorp heeft een school, boerderij, ziekenhuis, speelpleinen en winkeltjes. Maar er zijn ook externe hulpprogramma's met medische zorg, onderwijs en voeding om families in de lokale gemeenschappen te steunen.

Dat centrale belang van familie onderscheidt NPH van andere organisaties. “Broers en zussen blijven samen, ongeacht de gezondheidssituatie of het academisch niveau, we houden ze bij elkaar”, vertelt Astrid Dupuis, communicatieverantwoordelijke van NPH Belgium. Veel NPH-werknemers en directeurs van de kinderdorpen groeiden bovendien ooit zelf op in één van de dorpen. Zo is bijvoorbeeld de CEO, Miguel Venegas, zelf opgegroeid bij NPH Mexico, samen met zijn broers en zussen. NPH werkt ook bijna uitsluitend met lokaal personeel.

In 1994 is de Belgische entiteit NPH Belgium opgericht om fondsen te werven voor de kinderdorpen en de gemeenschapsprogramma's. “Het peterschap van een kind – via een vast bedrag per maand – is een geliefde formule bij NPH Belgium. De mogelijkheid om via briefwisseling een persoonlijke relatie uit te bouwen, is voor veel mensen een meerwaarde. Maar ook een maandelijkse of losse bijdrage maakt echt het verschil”, vertelt Astrid.

Haïti is één van de landen waar NPH actief is en waar vandaag veel fondsen voor nodig zijn. Momenteel is 1 kind op 5 ondervoed. Het benedegeweld neemt toe en de gezondheidszorg

stort in. Het St Damien kindziekenhuis van NPH, het enige ziekenhuis in Haïti dat volledig gewijd is aan pediatrische en prenatale zorg, blijft als één van de enige open.

“Het verhaal van de 7-jarige Alex uit Haïti heeft onze organisatie en donateurs dit jaar diep geraakt”, vertelt Astrid. “Zijn oudere zus liet hem achter in ons kindziekenhuis toen bleek dat hij HIV had. Ze verbrak alle contact. Hun ouders zijn al lang uit hun leven verdwenen. Recent hebben we hem

een thuis gegeven in het kinderdorp”. Binnenkort viert NPH Kerstmis met de kinderen. “Alex zijn wens is om ooit zijn zus terug te zien, maar hij voelt zich goed in het dorp en gaat graag naar school. Zijn verhaal toont aan dat onze donateurs echt het leven van een kind veranderen. Alex leert opnieuw kind zijn, dromen en spelen en uit te kijken naar een toekomst”, sluit Astrid af.

Maak nu een impact en steun NPH met een gift.

Weten hoe het vandaag met Alex gaat? Schrijf u in op de nieuwsbrief.

www.nph-belgium.org

NPH BELGIUM
ONZE KLEINE WEESKINDEREN

Schenk een kind in Latijns-Amerika een nieuw leven

Een groen eldorado met een donker randje

Tekst en beeld: Arne Gillis

Colombia staat voor een totale energietransitie. Het trekt resoluut de kaart van hernieuwbare energiebronnen. Op het winderige schiereiland La Guajira gaat dat niet zonder slag of stoot.

‘Het land geeft ons voedsel, het is de rustplaats van onze voorouders. Dit land is onze identiteit.’

— RITA VELÁZQUEZ, WAYUU-AUTORITEIT

Op enkele kilometers afstand van de toeristische hotspot Cabo de la Vela ligt Jepirachi, het eerste windpark van het Colombiaanse schiereiland La Guajira. Twintig jaar geleden lanceerde het bedrijf Energías Públicas de Medellín (EPM) het hier als een pioniersproject. In de schaduw van het windpark ligt het dorp Casi Wolin. De oorspronkelijke bewoners, de kleurrijke Wayuu, zijn gesteld op hun persoonlijke ruimte: hun eenvoudige huisjes liggen dikwijls op honderden meters afstand van elkaar. Ze hoeden geiten en telen wat het land opbrengt. En dat is meer dan wat de dorre vlakten op het eerste gezicht doet uitschijnen. ‘Dit land is onze rijkdom’, klinkt het bij Rita Velázquez, een Wayuu-autoriteit. ‘Het land geeft ons voedsel, de planten gebruiken we als geneesmiddel. Het is de rustplaats van onze voorouders. Dit land is onze identiteit.’

Met lede ogen ziet Velázquez aan hoe energiebedrijven hun plannen steeds meer ontvouwen. Want ook in de nabije omgeving staan verschillende nieuwe windparken op de planning. Velázquez, en met haar vele Wayuu, vrezen dat het land waarvan ze leven en waaraan ze hun identiteit ontleen, gefragmenteerd zal raken. Stel je maar eens voor: moeten de Wayuu binnenkort toegang vragen om te reizen door hun eigen land? Bovendien houden de bedrijven er een andere kijk op na en dat zorgt voor conflict, ziet Velázquez: ‘Ze beschouwen de wind als een economische kans. Wayuu zien daarentegen niet één soort wind, maar verschillende soorten. Voor ons zijn het levende wezens met elk een eigen karakter.’ Dat het bedrijf EPM de inheemse naam van een van deze windsoorten, de Jepirachi, gebruikte

voor zijn eerste windpark, vindt Velázquez op zijn minst een geval van culturele toe-eigening.

Lokale inspraak

Volgens Camilo Paz, directeur van het gerenommeerde Colombiaanse onderzoeksinstituut Indepaz, eigenen bedrijven zich wel meerdere zaken onrechtmatig toe. ‘Ze maken aanspraak op land dat niet van hen is. Het is toch maar een woestijn, redeneren ze.’ Paz noemt dit een vorm van ‘groen extractivisme’, de ongebreidelde ontginning van de bodem. Hij benadrukt dat bedrijven volgens de Colombiaanse wet eerst in dialoog moeten gaan met de inheemse gemeenschappen voordat ze projecten uitvoeren die een impact op hen kunnen hebben. Alleen, zegt hij, komt in de praktijk weinig in huis van die voorafgaande consultatierondes.

Hoe het dan beter kan? Paz ziet een oplossing in een democratisch, coöperatief model. Precies dat model zegt ook de regering, onder leiding van de voormalige linkse guerrillero Gustavo Petro, verder te willen onderzoeken: publiek-private samenwerkingen, waar bij lokale gemeenschappen aandeelhouders worden van energieprojecten.

Maar hoe graag Petro zich ook uitsprekt over het thema en verschillende Wayuu-gemeenschappen al persoonlijk bezocht, de eerste actie voor zo’n coöperatief model begon met een valse noot. In juli 2023 kondigde EPM aan dat het Jepirachi-windpark zou worden overgedragen aan Casi Wolin en enkele omliggende dorpen. Ngo’s en onderzoeksinstituten als Indepaz stelden zich vragen bij die overdracht, maar onthaalden het nieuws niettemin enthousiast. Tot op 2 oktober plots het

bericht kwam dat het windpark alsnog zou worden afgebroken. Als reden verwees EPM naar strengere normen, waaraan het twintig jaar oude park niet meer zou voldoen. Wou het bedrijf zich over de ruggen van de Wayuu onttrekken aan de verantwoordelijkheid voor zijn afgeschreven rommel? De Wayuu zelf vielen in elk geval uit de lucht: van beide beslissingen werden ze niet rechtstreeks op de hoogte gebracht. Ze moesten ze via de media vernemen.

Het is vooralsnog niet duidelijk of de regering nieuwe coöperatieve projecten heeft gepland. Verschillende verzoeken om een interview bij de betrokken senator Martha Peralta Epieyú en bij het ministerie van Mijnen en Energie bleven onbeantwoord. Intussen zijn er al verschillende andere parken in aanbouw. Vele andere zitten nog in de planningsfase. Joanna Barney, een collega van Camilo Paz bij Indepaz: ‘De regering spreekt met een gespleten tong. Ze zet enerzijds de deur open voor dialoog met de inheemse gemeenschappen, maar anderzijds is er niets veranderd in haar houding tegenover de bedrijven.’

Materiële voordelen

Voorlopig lijkt het dus van de energiebedrijven zelf af te hangen, en vooral in welke mate zij hun contacten met de Wayuu-gemeenschap onderhouden. Diego Patrón is beheerder van AES Colombia, een bedrijf dat verschillende windparken gepland heeft. Vanuit zijn kantoor in de provinciehoofdstad Uribia argumenteert hij dat de Wayuu de energiebedrijven moeten aangrijpen om hun verpauperde regio te ontwikkelen.

‘De regering zet enerzijds de deur open voor dialoog met de inheemse gemeenschappen, maar anderzijds is er niets veranderd in haar houding tegenover de bedrijven.’

— CAMILO PAZ, ONDERZOEKSCENTRUM INDEPAZ

Patróns visie vertaalt zich alvast in de bedrijfscommunicatie. Op glossy affiches zijn gelukkige Wayuu te zien, die hun geiten hoeden onder de windmolens. Patron benadrukt graag hoeveel moeite zijn bedrijf heeft gestoken in de voorafgaande consultatierondes. Toch blijft het gissen naar het precieze voordeel dat de betrokken Wayuu zouden hebben, mochten ze met AES Colombia in zee gaan.

Op hun websites pronken de bedrijven graag met hoe goed ze lokaal ingebed zijn. Ze schermen lustig met de voordelen die hun komst zou hebben voor de Wayuu. Maar als die voordelen ergens zichtbaar moeten zijn, dan toch in Casi Wolin, waar EPM al twintig jaar actief is? Niets is minder waar. Destijds bouwde EPM een ontziltingsmachine. Ook kregen de Wayuu van Casi Wolin geld in ruil voor het gebruik van hun grond. Zo'n ontziltingsmachine is niet onaardig: water is een groot probleem in het woestijnachtige La Guajira.

Met de machine kunnen de dorpeelingen zeewater filteren tot drinkwater.

Ana Maria Sandoval werkt als antropologe voor EPM. In die hoedanigheid reist ze regelmatig door de regio om de contacten met de gemeenschappen te onderhouden. ‘De grootste uitdaging is dat de Wayuu in clans zijn verdeeld. Elk van die clans zoekt zijn eigen voordelen, en niet zelden ten koste van elkaar.’ Van die realiteit lijken de bedrijven handig gebruik te maken. Ze beginnen te ‘shoppen’ in hun contacten met de verschillende Wayuu-clans. Als één clan niet wil onderhandelen of niet tevreden is met de voorwaarden, stappen ze gewoon naar de naburige clan. ‘Wettelijk gezien voldoen ze dan

aan de voorafgaande consultatie, maar in de praktijk zaaien ze alleen verdeling en onrust in de regio’, zegt ook Joanna Barney van Indepaz.

In verschillende Wayuu-dorpen kwam het al tot gewelddadige confrontaties tussen bewoners. Onder meer in het dorp Topia viel een dode, nadat het betrokken energiebedrijf lokale clans tegen elkaar had uitgespeeld.

Kruimels

Behalve dat de bedrijven conflicten uitlokken, is er nog iets fundamenteelers aan de hand. José Silva, directeur van de lokale ngo Nación Wayuu, ziet tot zijn ontsteltenis hoe bedrijven karrenvrachten dollars investeren in het gebied, terwijl de oorspronkelijke bewoners zich tevreden moeten stellen met de schamele kruimels die van tafel vallen. ‘Kijk eens rond als je door La Guajira rijdt? Wat zie je niet?’, vraagt Silva retorisch. Onder de hoge windmolens, die energie opwekken voor heel Colombia, zijn de Wayuu-dorpjes paradoxaal genoeg zelf verstoken van energie. Zelfs in het toeristische Cabo de la Vela wordt het, als de avond eenmaal is gevallen, behelpt met kaarslicht. Slechts hier en daar ronkt een generator. De *quickest win*, namelijk duurzame energie-infrastructuur voor de regio, ligt zelfs niet op tafel.

‘De windmolens zullen werkgelegenheid creëren, wordt beweerd. Maar als zo'n park er eenmaal staat, is er amper werk aan. Zelfs voor de aanbouw worden de Wayuu amper ingehuurd. Wil je voor zo'n bedrijf zelfs maar als chauffeur werken, dan vragen ze naar je rijbewijs. Dat heeft niemand hier, en dat weten ze donders goed. Ze vertrouwen ons gewoon niet, die westerlingen’, klinkt het bij Silva. Zelf gebruikt

de directeur het woord *arijuna*, wat ‘hij die problemen brengt’ betekent in de lokale taal Wayuunaiki. Intussen is het woord gemeengoed geworden voor iedereen die geen Wayuu is, inclusief Colombianen.

En wat dan met de giften waar bedrijven als EPM zo graag mee schermen? ‘Die zijn er, ja’, zo stelt ook Silva. ‘EPM gaf een ontziltingsmachine cadeau aan Casi Wolin. Maar vergelijk dat eens met wat het bedrijf hier al twintig jaar aan het verdienen is? Hebben wij daarvoor ons land opgegeven?’ *

Een wind van verandering

Samen met **Thomas Ceulemans** maakte auteur Arne Gillis een documentaire over de windkoorts in La Guajira.

Bekijk de documentaire via MO.be/windvanverandering

Wij bekennen kleur: Triodos Bank is donkergroen.

Bij ons vind je alleen echt duurzame beleggingen. En dat zijn de enige die banken donkergroen mogen noemen. Onze fondsen bevatten geen sectoren die schadelijk zijn voor mens of milieu, zoals kernenergie, gas of andere fossiele brandstoffen. Enkel bedrijven en organisaties die de transitie naar een duurzame samenleving vooruit helpen.

Kies jij voor duurzaam beleggen? Kies dan donkergroen.

Ga naar triodos.be/donkergroen-beleggen

Triodos Bank

Anders leven. Anders bankieren.

Wie wint bij de energietransitie
in Jordanië?

‘Energie is geen verhandelbaar product, maar een mensenrecht’

Tekst: Samira Bendadi

De energietransitie is ook een overgang naar duurzaamheid op alle vlakken. Of zo zou het moeten zijn, maar in Jordanië is dat geen zekerheid. ‘Hernieuwbare energie mag niet in handen zijn van een kleine groep van machtige mensen.’

Hernieuwbare energie zit in de lift, ook in Noord-Afrika en het Midden-Oosten. Zelfs de olierijke Arabische Emiraten investeren in schone energie. Voor een land als Jordanië, dat meer dan 90 procent van zijn energie (*fossiele brandstoffen vertegenwoordigen 93 procent van de energie-import in 2021, red.*) importeert, is dat een kans. Niet alleen om zijn torenhoge energie-uitgaven te beperken, maar ook om zijn afhankelijkheid van het buitenland van zich af te schudden.

Met gemiddeld 300 dagen zon per jaar, voldoende windkracht en grote lappen dunbevolkte en zelfs onbewoonbare grond heeft Jordanië genoeg troeven om een leidende rol te spelen op het vlak van duurzame energie. En dat doet het land ook. Het tekende het klimaatakkoord van Parijs uit 2015 en maakte zo zijn duurzame ambities aan de wereld kenbaar.

De groene omslag is voor het economisch fragiele Jordanië nauw verbonden met opeenvolgende energie-

crisissen. De eerste energiecrisis kwam er na de Amerikaanse invasie in Irak in 2003. Jordanië werd plots afgesneden van de Iraakse olie, die het tegen een zeer gunstig tarief had gekregen toen Saddam Hoessein aan de macht was. Later wendde het land zich tot Egypte voor zijn gasbevoorrading.

Pas in 2011, toen de gaspijpleidingen in de Sinaï tijdens de Egyptische revolutie meermaals tot ontploffing werden gebracht, werd de Jordaanse interesse voor hernieuwbare energie in concrete maatregelen omgezet. Een jaar later werd een wet goedgekeurd die de zogenaamde eerste fase van projecten voor hernieuwbare energie inluidde. Buitenlandse investeerders mochten hernieuwbare energie op Jordaanse bodem produceren en tegen een afgesproken tarief aan de staat verkopen. Daarna volgde een tweede fase, waarbij bedrijven die de interessantste deal voorstelden voorrang kregen om schone energie op te wekken. ➔

Het aandeel van hernieuwbare energie in de elektriciteitsopwekking schoot van 0,7 procent in 2014 naar 21 procent in 2020, om in 2022 verder te stijgen naar 27 procent. Jordanië wil dat aandeel tegen 2030 verhogen naar 31 procent, en zelfs naar 50 procent. Zo prijkt Jordanië, naast Egypte, Marokko, Tunesië en de Verenigde Arabische Emiraten, in de top vijf van Arabische landen die investeren in hernieuwbare energie.

Gemiste kansen

Toch is er intern veel kritiek. Om te beginnen over de deal die de Jordaanse regering in 2016, zonder medeweten van het parlement en het middenveld, met Israël sloot om gas te importeren voor een periode van vijftien jaar. De deal lokte veel protest uit, vooral omdat Israël een bezettingsmacht is. Het gas wordt beschouwd als gestolen van de Palestijnen. Maar er was ook protest omdat de import de snelle transitie naar duurzame energie zou tegenwerken. In plaats van gas te importeren, had de regering beter verder geïnvesteerd in hernieuwbare energie, was de redenering.

Volgens Asmaa Mohamed Amin, een elektro-ingenieur die schrijft over energie in Jordanië, kampt het groene energiebeleid van haar land nog met andere problemen. Cijfers maken op haar weinig indruk. Het succes van de omschakeling naar hernieuwbare energie, zo vindt ze, meet je immers niet met cijfers of percentages maar met de impact op sociaal en economisch vlak. 'We richten ons op hernieuwbare energie, omdat het een duurzame oplossing is. Het is precies die duurzaamheid die ons aanbelangt: op het gebied van energie, maar ook op het gebied van uitgaven en de ontwikkeling van gemarginaliseerde regio's. Want wat is de impact van het percentage aan hernieuwbare energie op onze energiefactuur? Hebben we onze schulden in de energiesector afgebouwd? We hebben geen tastbare

verandering in de energieprijzen in Jordanië gezien. Hoe komt dat? Hernieuwbare energie is schoon en goedkoop, zon en wind zijn in overvloed aanwezig. Waar is het geld dan naartoe gegaan?'

Amin spreekt van twee gemiste kansen. 'Het stond in de sterren geschreven dat de kostprijs van hernieuwbare energie zou verminderen. Dat is zo bij elk nieuw project. De staat zette de deur wijd open voor investeerders, ook buitenlandse bedrijven, om hernieuwbare energie op te wekken en is niet begonnen met een pilootproject. Dat was de eerste gemiste kans.'

De tweede gemiste kans, aldus Amin, gaat over de aanpak op lokaal niveau: 'Meer dan twee derde van de geproduceerde hernieuwbare energie gaat naar privébedrijven zoals banken, telecommunicatiebedrijven of mijnbouwbedrijven. Toen de vergunningen werden verleend, hebben deze bedrijven hun eigen energieprojecten opgezet. Ze hebben zich op die manier verzekerd van hun deel van de hernieuwbare energie. Het zijn bovendien stuk voor stuk bedrijven die de grootste winst maken in Jordanië.'

De staat verliest dus twee keer. Ze blijft immers energie subsidiëren om die betaalbaar te maken voor de bevolking én ze verliest inkomsten uit belastingen die deze bedrijven normaal gezien zouden betalen op de traditionele energie die zij aankochten. Want doordat deze bedrijven zelf energie produceren, verbruiken ze minder andere energie van de Jordaanse staat. En ze betalen dus geen belastingen op het deel dat ze zelf opwekken, terwijl ze wel blijven gebruikmaken van de infrastructuur en het elektriciteitsnetwerk.

Decentralisatie

'De zon is energie van iedereen,' zegt Amin, 'maar spijtig genoeg heeft maar een kleine groep daar profijt van. Het verbruik van een van de

bovengenoemde bedrijven is zo groot als het verbruik van een hele stad. Het verbruik van fosfaat- en potasbedrijven staat gelijk aan het verbruik van een groep dorpen in het zuiden van Jordanië, waar 90 procent van de bevolking onder de armoedegrens leeft', zegt Amin.

Dat projecten voor hernieuwbare energie zouden zorgen voor meer tewerkstelling is voor de ingenieur geen overtuigend argument. 'Hernieuwbare energie is een noodzakelijke ontwikkeling in alle landen. Dat staat niet ter discussie. Daarom moet deze transitie goed bestudeerd en beter georganiseerd worden. Hernieuwbare energie mag niet in handen zijn van multinationals. Ze mag niet beperkt blijven tot een kleine groep van mensen die macht hebben en die daardoor hun macht vergroten.'

Daarom is decentralisatie de enige weg voorwaarts in de energietransitie, ziet Amin. In plaats van grootschalige projecten op te richten, en in plaats van te focussen op bedrijven, zou hernieuwbare energie toegankelijk moeten zijn voor de hele bevolking. 'Als staten deze strategie hanteren en kleine projecten oprichten voor de bevolking, voor de kleine industrie en de kleine handelszaken, kunnen we hernieuwbare energie beter spreiden. Maar als ze louter denken in functie van snelle inkomsten genereren, groei op korte termijn of buitenlands kapitaal aantrekken, zullen staten hun strategie altijd richten op buitenlandse bedrijven en grote investeerders. Daarom zeggen we dat energie niet mag worden gezien als een product, maar als een recht. Dit is onze zon, onze wind. Wij, gewone burgers, hebben daarbij voorrang', zegt Amin.

Transparantie en verantwoording

In tal van landen nemen mensen intussen zelf het heft in handen. In Libanon bijvoorbeeld, waar het elektriciteitstekort en de hoge energietarieven de bevolking het leven zuur maken, is er een explosie van zonnepanelen op daken. Toch zijn zulke individuele initiatieven niet de oplossing, meent Amin. Het is aan de staat om de focus op de bevolking te leggen en niet op de bedrijven. *

'Hernieuwbare energie is schoon en goedkoop, zon en wind zijn in overvloed aanwezig. Waar is het geld dan naartoe gegaan?'

DANKZIJ OPGELEID ZORGPERSONEEL KON TRESOR VEILIG GEBOREN WORDEN

Steun Memisa bij het opleiden van zorgpersoneel
in 5 Afrikaanse landen en in India.

Want iedereen heeft recht op gezondheidszorg!

IBAN BE92 3100 9000 0023 - BIC BBRUBEBB

www.memisa.be

Arezoo Moradi is verhalen-
vertelster in Ledeberg,
Gent, en werd geboren in
Teheran. Op deze pagina's
deelt ze enkele herinne-
ringen aan haar moeder-
land Iran.

Het geluid van de bom echoot in de stad. Mijn moeder stuift de trappen af. Haar koude, bezwete hand omklemt mijn knuistje. We verstoppen ons onder de druivenranken in de tuin.

Ik ben bang voor alle geluiden in de nacht: geschreeuw, gefluit, explosies en gehuil. De wingerd in de tuin is mijn veilige haven. Ik zit er elke dag onder, van 's morgens vroeg tot 's avonds laat. Het is zomer en ik proef de zoete druiven in de bittere dagen van de oorlog.

Ik was drie of vier jaar oud. Maar ik herinner me nog helder de tijd waarin het vuur de nachten verlichtte en de sirenes loeiden. Ik was nog een kind. Vanop de schouders van mijn vader staarde ik naar de ruïnes van een huis dat was vernietigd door een bom. En mijn vader kustte mijn ogen, alsof hij zo het gruwelijke beeld kon uitwissen.

Er waren dagen en nachten dat we schuilden in de kelder van ons huis, met de burens van een paar huizen verderop. We speelden 'Esm famil' (اسم فامیل), een woordspelletje. De volwassenen babbelden en discussieerden. Elk jaar van de oorlog werden we vijf jaar ouder. De jonge jaren van onze ouders brandden op door die verdomde oorlog.

We moesten in lange rijen staan met onze voedselbonnen om een rantsoen te ontvangen voor onze families. Maar mijn vader gaf ons Smarties om de wrange smaak van die dagen te verzachten. Ik lag in mijn moeders armen en streelde haar haren met mijn chocoladehanden.

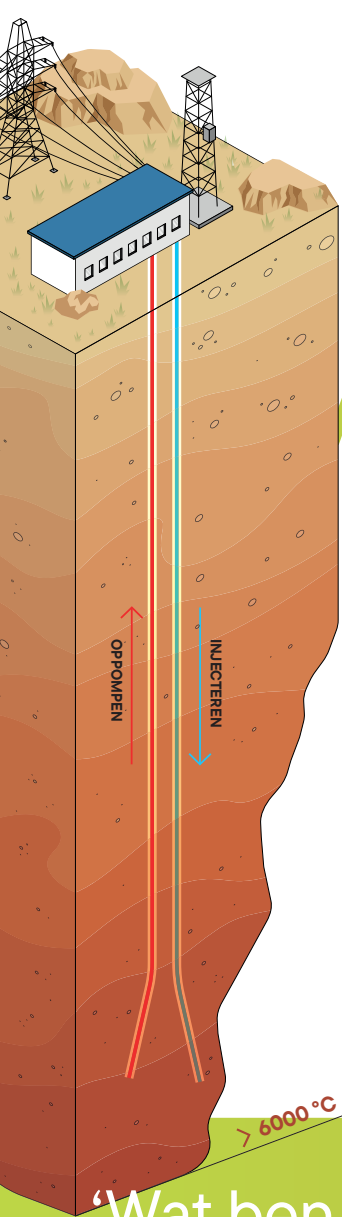
de roman tussen de laar en gazelle

Jeroen Janssen en
Arezoo Moradi brengen
een verborgen wereld
tot leven, van Iran
tot Ledeberg.

Landloos als de wind
Graphic novel, 180 p.
Oogachtend, 2023
ISBN 9789492672711

Aardwarmte stuwt Kenia naar een volledig groene energiemix tegen 2030

‘Wat ben je met licht als het enkel je honger zichtbaar maakt?’

Drie op de vier Kenianen heeft toegang tot het stroomnet, maar het verschil tussen stad en platteland blijft groot. Norah Magero, ingenieur en oprichtster van Drop Access, ontwikkelde daarom koelboxen op zonne-energie.

Ja, Kenia zal in 2030 de doelstelling halen om alle energie op te wekken uit hernieuwbare bronnen, ‘voor meer dan honderd procent zelfs’, gelooft **NORAH MAGERO**. De Keniaanse is ingenieur en oprichtster van Drop Access. ‘Door dat overschot zullen we ook aan de buurlanden kunnen leveren.’ De inkomsten uit die export zijn volgens haar ook nodig om de kostprijs van energie te doen dalen. ‘Energie is in Kenia nog steeds erg duur, en de kostprijs zal mee het verschil maken of mensen zich ook willen aansluiten op het elektriciteitsnet.’

Daarom zoekt Magero mee naar oplossingen die onafhankelijk werken van het bestaande net. Drie op de vier Kenianen heeft toegang tot het stroomnet, maar het verschil tussen stad en platteland blijft groot. Ook kookt slechts één op de vier huishoudens in Kenia op schone energie. Het kookvuur werkt bij de meeste gezinnen nog op gas of houtskool, fossiele brandstoffen dus. Magero ontwikkelt en verdeelt met haar bedrijf Drop Access koel- en kooktoestellen op schone energie. Met een gelijknamige ngo zoekt ze dan weer naar nieuwe oplossingen om de energiekloof tussen

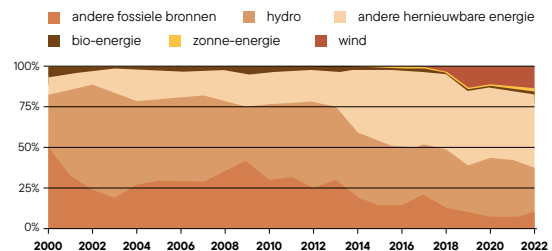
Hét groene gidsland? Kenia, jawel. Want dat land is, met de hulp van stoom en warm water goed op weg om tegen 2030 alle energie uit hernieuwbare bronnen op te wekken.

Het nationale park Hell's Gate heeft zijn naam niet gestolen: het is er heet onder de voeten. Het prachtige vulkanische landschap maakte wereldwijd faam als decor voor De Leeuwenkoning, de animatiefilm uit de jaren '90. Het natuurpark ligt in de Oost-Afrikaanse Slenk, een stelsel van verzonken delen aardkorst, en wordt gevormd door adembenemende kliffen, kloven, met struikgewas bedekte vulkanen en stoompluimen.

Niet te zien in de Disneyfilm zijn de energiecentrales in het park die de warmte aan de aarde onttrekken. Samen wekken de vijf centrales van Olkaria bijna duizend megawatt per uur op. Een zesde centrale is in aanbouw, een zevende wordt gepland. Ze maken deel uit van het nationale plan van Kenia om tegen 2030 alle energie op te wekken uit hernieuwbare bronnen.

Dat doel is geen utopie. Kenia is een pionier op het Afrikaanse continent in het ontginnen van geothermie, ook wel aardwarmte genoemd. 92 procent van de opgewekte energie in Kenia komt nu al uit hernieuwbare bronnen (zie grafiek). Geothermie of aardwarmte is goed voor de helft daarvan. Het land is dus op weg zijn doelstelling vlot te halen.

Opgewekte energie in Kenia

Cijfers: Internationaal Energieagentschap

platteland en stad, maar ook die tussen mannen en vrouwen, te dicht. 'Toen ik voor het eerst moeder werd, woonde ik op het platteland. Toen ik mijn dochter wilde laten vaccineren, waren er geen vaccins beschikbaar.' Omdat sommige vaccins gekoeld bewaard of getransporteerd moeten worden, en dat beperkt hun beschikbaarheid buiten de grote steden.

'Als mijn dochter daardoor zwaar ziek wordt, ben ik het - net als andere moeders - die voor de zorg moet instaan. Dat is maar één voorbeeld van hoe het gebrek aan toegang tot energie meer impact heeft op vrouwen. Met mijn kennis als ingenieur wil ik daar iets aan veranderen.'

Koele melk, koele vaccins

Ondertussen heeft ze die ambitie kunnen waarmaken. Drop Access ontwikkelde een VacciBox, een draagbare koelbox op zonne-energie, al was dat niet van bij het begin het opzet. Na haar ingenieursstudie kwam ze tijdens een stage in contact met studenten, die haar vertelden over de moeilijkheden bij vaccinatie en over de honger thuis.

Magero's motto werd: 'We kunnen een licht doen branden, maar wat ben je met dat licht als het enkel je honger zichtbaar maakt?' Haar missie: haar kennis inzetten om te zoeken naar een manier waarop je meer voedsel kan produceren. Van bij het begin bekeek ze die uitdaging door een genderbril. 'Ik bouw mijn oplossingen eerst rond het belang van de vrouwen. Als de vrouwen meer voedsel kunnen produceren, neemt de kans dat de meisjes in het gezin naar school kunnen gaan toe, dat weet ik.' →

Op het net

In tien jaar tijd is de Keniaanse overheid erin geslaagd om de toegang tot het stroomnet meer dan te verdubbelen. In 2013 was slechts 32 procent van de Kenianen aangesloten op het elektriciteitsnet, vandaag is dat 75 procent. In stedelijk gebied heeft zowat iedereen toegang. In landelijk gebied is dat volgens het ministerie van Energie 65 procent.

	KENIA	BELGIË
BEVOLKINGS-AANTAL	53,01 MILJOEN	11,61 MILJOEN
JAARLIJKS ELEKTRICITEITS-VERBRUIK (per persoon)	0,2 mWh*	7,7 mWh*
TOTAAL ENERGIE-VERBRUIK	9,8 tWh*	89 tWh*

*1 mWh = 1000 kWh | 1 tWh = 1000 mWh

Bron: IEA

Grote investeringen in groene energie leveren de Kenianen dan wel toegang tot elektriciteit op, maar niet iedereen is

daar even blij mee. De status van nationaal park voor Hell's Gate heeft een impact op de Masaigemeenschappen die er leven en dat veroorzaakte in het verleden al spanningen. En ook de bouw van infrastructuur op de voorouderlijke gronden, zoals energiecentrales, treft hun levenswijze. Elke nieuwe centrale in Olkaria betekent: minder ruimte voor het vee van rondtrekkende veehouders zoals de Masai. Voor de bouw van centrale Olkaria IV in 2014 werden ook vier Masaidorpen verplaatst. Meer dan 1200 bewoners moesten hun dorp verlaten en veertien kilometer verderop gaan wonen. Ze kregen huizen ter compensatie, die op het eerste gezicht meer comfort bieden. Maar het graasgebied is op het eerste gezicht kleiner geworden en is volgens de bewoners een stuk minder geschikt voor het vee.

'Er is duidelijk een grote overlapping tussen projecten voor hernieuwbare energie en het grondgebied van inheemse volkeren.'

'Inheemse volken hebben de toegang verloren tot het land waarvan ze afhankelijk zijn voor hun levensonderhoud en dat ze als heilig beschouwen', schreef Ilse Renkens in 2019 in een rapport voor International Work Group for Indigenous Affairs (IWGIA). 'Hoewel de ontwikkeling en het gebruik van dit land en de hulpbronnen zeer winstgevend is, delen ze

'Toen ik voor het eerst moeder werd, woonde ik op het platteland. Daar waren geen vaccins beschikbaar, want sommige vaccins moeten gekoeld bewaard of getransporteerd worden.'

Vijf jaar geleden begon Drop Access zonnepanelen te plaatsen op het platteland. 'We ontwikkelden ook koelkasten op zonne-energie om de melk van veehouders langer te kunnen bewaren. Maar dat bracht ons bij een tweede uitdaging: de houdbaarheid van de melk nam wel toe, maar de vrouwen getuigden dat ze hem lokaal niet konden verkopen. Want een langere houdbaarheid wordt pas interessant als je de melk ook verder van huis kan verkopen. Mensen gaven de melk soms gewoon aan honden.'

Daarom ontwikkelde Drop Access kleine en betaalbare koelboxen op zonne-energie. Die konden gebruikt worden voor transport, te voet, per fiets of motorfiets. En die werden uiteindelijk de Vaccibox. 'Gekoeld transport bleek ook een uitdaging om in landelijke gebieden te kunnen vaccineren tijdens een pandemie. Door de covidpandemie werd financiering gevonden om onze melkbox om te vormen tot de Vaccibox. Zo konden covidvaccins ook buiten het stedelijke gebied beschikbaar worden gemaakt. Mijn droom als moeder werd zo versneld waargemaakt.' *

niet in de voordelen.' Het IWGIA kaartte dat wereldwijde probleem al eerder aan: 'Er is duidelijk een grote overlapping tussen projecten voor hernieuwbare energie en het grondgebied van inheemse volkeren.' Zelden zijn grote infrastructuurwerken vrij van negatieve gevolgen.

Gebieden in Afrika met hoog potentieel voor geothermie

1. Noordelijk Afrika
2. Golf van Suez, Golf van Akaba (Egypte)
3. Toegang tot de Rode Zee
4. Liberia en Ivoorkust
5. Djibouti
6. Ethiopische kloof
7. Keniaanse kloof
8. Lake Albert Rift (DRC en Oeganda)
9. Kivu-kloof
10. Rift van Tanzania
11. Noord-Malawi
12. Centraal Zambia
13. Grens Botswana / Zuid-Afrika
14. Namibië

Bron: Geothermal Energy 2022 (S. Elbarbary et al)

Warmte uit de grond

Waar komt die aardwarmte vandaan? De kern van onze aardbol is meer dan 6000 graden Celsius heet. Ondergrondse waterreservoirs kunnen in aanraking komen met heet gesteente, en zo ontstaat stoom. Waar twee aardplaten uit elkaar bewegen, zoals in Oost-Afrika, ontstaat een stelsel van slenken, ook wel een rift genoemd. De warmte die onze aardbol vanbinnen herbergt, zit er dichterbij de oppervlakte.

Waar je elders wel één tot zes kilometer diep moet boren om stoom en heet water op te pompen, hoef je op verschillende plaatsen in die Oost-Afrikaanse Slenk soms zelfs geen kilometer diep te gaan. Daardoor daalt de hoge kostprijs van de infrastructuur. Niet enkel Kenia maar ook andere Oost-Afrikaanse landen delen dit potentieel. Ook buurland Ethiopië wil de aardwarmte aanboren. Maar door de recente spanningen daar lijken die plannen vertraging op te lopen. De kostprijs van de centrales zelf is hoog, dus relatieve politieke stabiliteit is niet onbelangrijk.

Betrouwbare partner

De spil voor het versneld uitbouwen van de nodige infrastructuur is het staatsbedrijf Kenya Electricity Generating Company (KenGen). Dat is voor 74 procent in handen van de staat en slaagde er ook in om voldoende vertrouwen te wekken bij buitenlandse investeerders. Het ontwikkelingsagentschap van Japan is de laatste jaren partner om voordelige leningen aan te bieden voor de bouw van nieuwe centrales. Niet toevallig levert het Japanse bedrijf Mitsubishi al sinds de jaren '80 de generatoren voor de geothermische centrales in Kenia. De min of meer stabiele politieke situatie in Kenia zorgde ervoor dat het partnerschap met Japan nooit onder druk kwam te staan.

Die stabiliteit is in veel buurlanden minder vanzelfsprekend. Er is externe financiering nodig om de aardwarmte te ontginnen, en dat verklaart waarom het potentieel in bijvoorbeeld het woelige Somalië nog niet snel aangeboord zal worden. In Tanzania daarentegen plant de regering dan weer wel een snelle inhaalbeweging en staan verschillende projecten in de steigers. *

Wereldwijd liggen miljoenen landmijnen verstopt, klaar om nieuwe slachtoffers te maken.

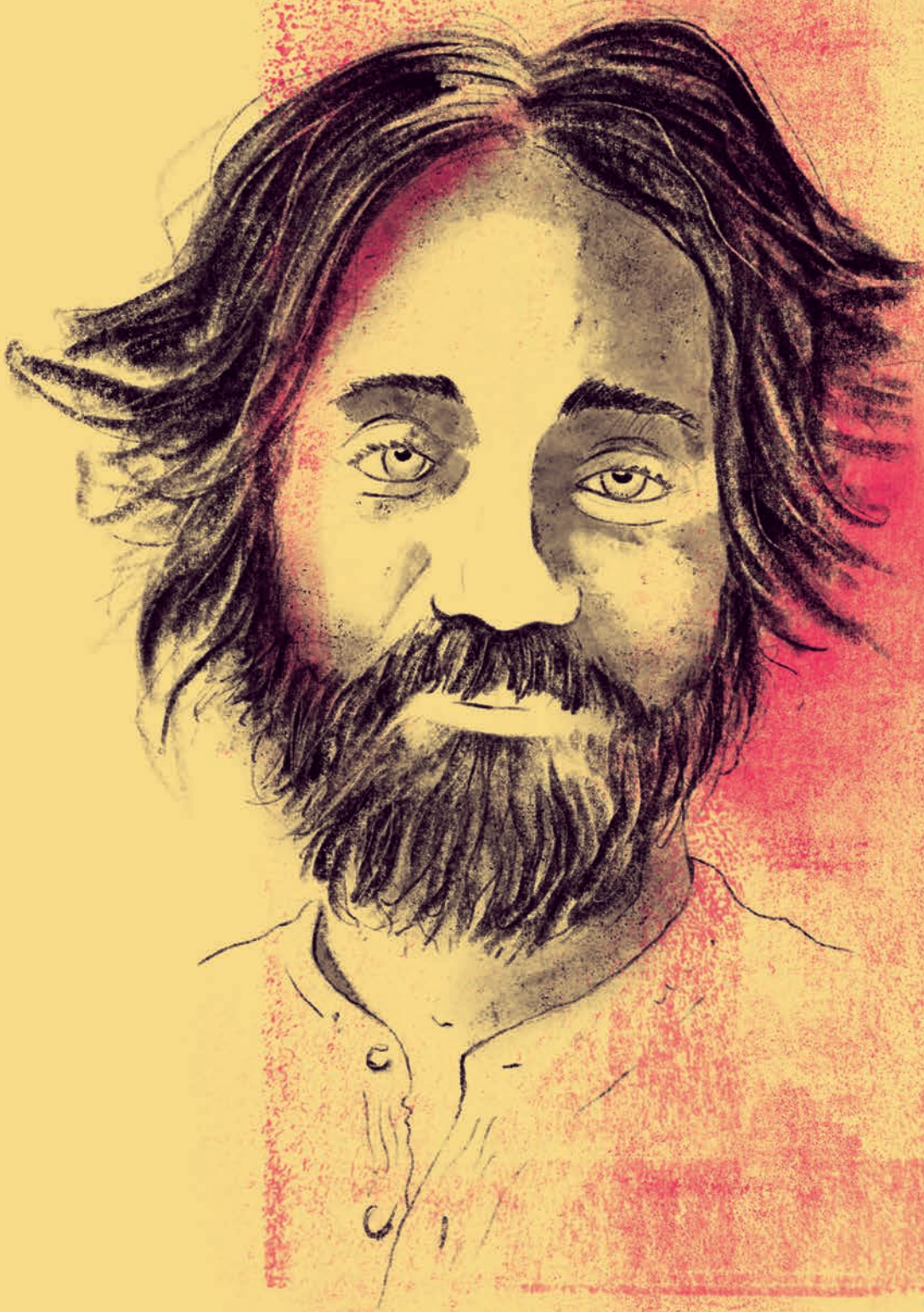
Handicap International heeft uw hulp nodig om de wereld mijnenvrij te maken en slachtoffers te helpen hun leven opnieuw op te bouwen.

Doneer nu op wordmijnenveger.be

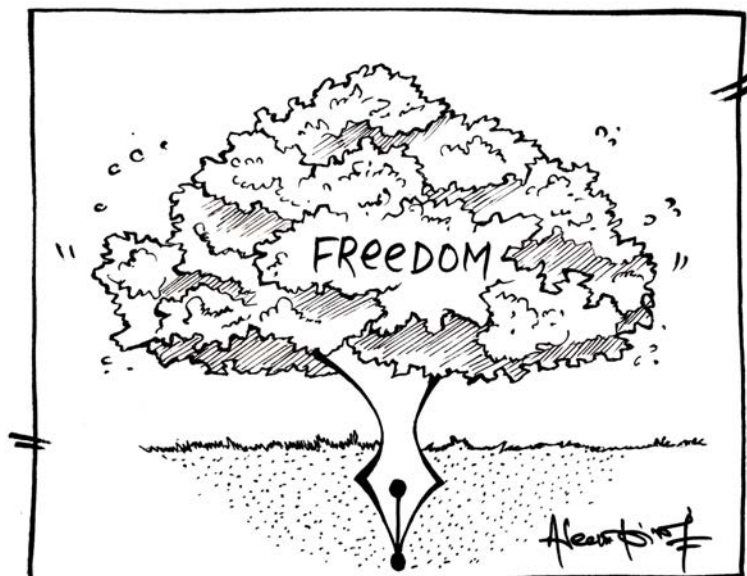

PORTRET

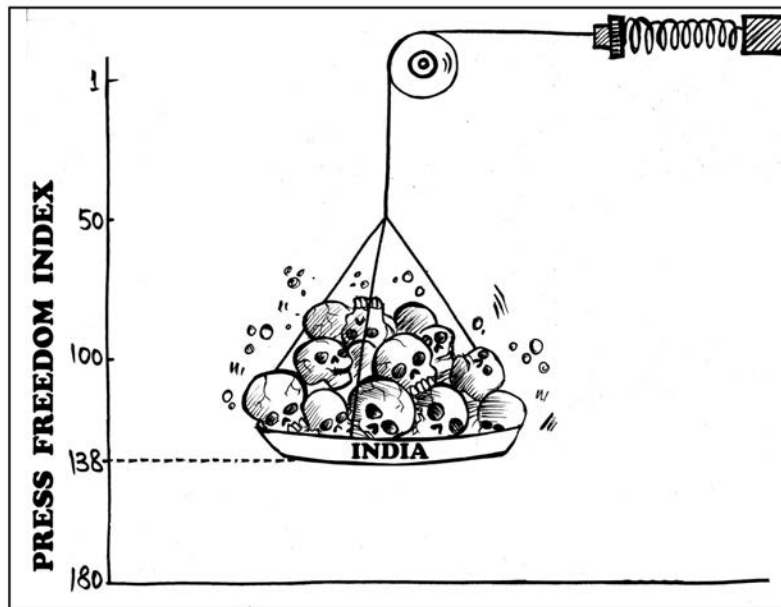
Cartoonist Aseem Trivedi

‘De Indiase regering wil volledige controle over de verhalen die mensen zien, lezen en horen’

Tekst: Gie Goris • Portret: Kristof Devos

Een tekening doet vaak meer pijn dan een opiniestuk.
Cartoons aller landen kunnen dat bevestigen.
Aseem Trivedi maakt cartoons in India en publiceert ook ver buiten de landsgrenzen. Zijn verhaal illustreert hoe krampachtig de macht reageert als haar fouten uitvergroot worden.

India is terecht trots op zijn democratische geloofsbrieven, zijn traditie van onafhankelijke rechtspraak en zijn vrije meningsuiting. Maar begin oktober was er van die vrijheid en die trots nog nauwelijks iets te bespeuren. De voorpagina's van de kranten en de gesprekken onder journalisten gingen allemaal over de ochtendlijke inval van gerecht en politie bij 46 journalisten en medewerkers van de nieuwssite Newsclick. De inval maakte duidelijk dat er blijkbaar strikte grenzen zijn aan de vrijheid van de media, en dus ook aan de rechtsstaat in India.

De rode lijn leek de kritiek op het regeringsbeleid, want de ondervragingen draaiden rond de berichtgeving over protestbewegingen van boeren en minderheden. Wie de overheid bewierookt, komt overal mee weg. Wie kritiek heeft, moet de ochtendlijke klop op de deur vrezzen. Dat was de ongemakkelijke conclusie van een onverwacht harde ingreep in de persvrijheid.

Op 6 oktober, drie dagen na de raid op Newsclick, had ik voor een kop ochtendkoffie afgesproken met Aseem Trivedi. Een minzame dertiger die zijn woorden wikt. En zelfs als hij scherpe analyses maakt van de Indiase politiek of samenleving, klinkt hij als een betrokken vriend. Als cartoonist weet hij echter verdomd goed dat de Indiase staat lange tenen heeft én een arsenaal aan wetten om scherpe kritiek het zwijgen op te leggen. Dat leerde hij al in 2012, toen hij gearresteerd werd nadat een advocaat klacht had neergelegd bij een rechtbank in Mumbai. Het misdrijf? Cartoons die slecht bevielen.

Corruptie aanklagen kan uw gezondheid schaden

Aseem Trivedi is een schoolvoorbeeld van talent dat zijn weg zoekt waar de schoolse wegen ophouden. 'Ik verliet de school zonder diploma', zegt hij. 'Ik begon te tekenen en te experimenteren met cartoons, en dat lukte verrassend goed.' Al snel kreeg hij een vaste stek in kranten en op websites, en werd hij een naam in het wereldje van de cartoonisten. Helemaal op dreef kwam hij in 2011, op vierentwintigjarige leeftijd. Dat jaar

raakte Trivedi betrokken bij de anticorruptiestrijd van Anna Hazare, een beweging die de zittende coalitieregering onder leiding van de Congrespartij bijzonder zenuwachtig maakte.

Op de blog Cartoons Against Corruption publiceerde hij bijtende tekeningen. De zuil van Ashoka met zijn vier leeuwenkoppen – het nationale symbool van India – werd getransformeerd in een zuil met vier wolvenkoppen, waarbij ook de originele slogan 'waarheid overwint' plaatsmaakte voor 'corruptie overwint'. Een andere cartoon toonde het parlamentsgebouw van India als een toilet. Nog een andere toonde een vrouw die vastgehouden werd door een politicus en een ambtenaar, terwijl een derde figuur ('corruptie') zich klaarmaakt om haar te verkrachten. Het opschrift: groepsverkrachting van Moeder India.

Niet echt subtiel, zegt u? 'Cartoons zijn altijd overdrijvingen', vertelt Aseem Trivedi. 'Dat is net hun kracht. En dat zorgt ervoor dat de andere kant van het debat zich verontwaardigd kan voelen.' Dat laatste leek wel héél goed te lukken met zijn cartoons tegen corruptie. Eind 2011 werd zijn website offline gehaald: de provider meldde het gewoon, de politie van Mumbai had hem onder druk gezet met een klacht wegens beledigende en lasterlijke tekeningen. Maar het internet is een huis met heel veel kamers, en dus werden alle cartoons meteen opgeladen op een nieuwe blog, waarmee de agitatie gewoon doorging. Tot niet alleen de tekening, maar ook de tekenaar gevisieerd werd.

Op 8 september 2012 werd Aseem Trivedi gearresteerd. Verschillende wetten werden ingeroepen om die ingreep te verantwoorden, waaronder de oude koloniale wet tegen opruiing (sectie 124 A), sectie 66A van de Informatietechnologiewet en een wet uit 1972 ter preventie van beledigingen. Vooral de aanklacht wegens opruiing woog zwaar door. In 1922 werd ook Gandhi vervolgd onder dat onderdeel van de strafwet. Zijn reactie: 'Ik beschouw sectie 124A als de prins onder de

‘Cartoons zijn altijd overdrijvingen, dat is net hun kracht. Dat zorgt ervoor dat de andere kant van het debat zich verontwaardigd kan voelen.’

politieke onderdelen van de Indiase strafwet die bedoeld zijn om de vrijheid van meningsuiting van burgers te onderdrukken.’ Ongenoegen over het gevoerde beleid kan nooit een misdaad zijn, betoogde Gandhi, ‘zolang die mening geen geweld overweegt, aanmoedigt of verspreidt’. En hij concludeerde: ‘Ik weet dat sommige van India’s meest geliefde patriotten onder deze wet veroordeeld zijn.’

Trivedi bevond zich dus in goed historisch gezelschap, maar dat betekende niet dat hij zich gewillig schikte in de rol van martelaar. Hij weigerde aanvankelijk zijn voorlopige invrijheidstelling te vragen, omdat hij de geldigheid van de gebruikte wetten niet wilde erkennen. Een onafhankelijke advocaat diende daarop een vraag in en Trivedi mocht drie dagen later de gevangenis verlaten.

Samen met de Gilde van Uitgevers vocht hij de grondwettelijkheid van sectie 124A met succes aan: de toepassing ervan werd in 2022 voorlopig opgeschort. Ook sectie 66A van de Informatietechnologiewet werd in 2015 geschrapt na een klacht voor het opperste gerechtshof. Met de Save Your Voice-campagne hadden Trivedi en een stel collega’s daar ruime publieke aandacht voor gegenereerd. Maar de klacht over het beledigen van het nationaal symbool en de regering blijft hangende en kan hem toch nog drie jaar achter de tralies kosten. In februari 2024 zou die zaak eindelijk voorkomen. ‘Alles bij elkaar,’ zegt Aseem Trivedi, ‘moedigde de vervolging mij alleen aan tot meer en duidelijker activisme.’

Je suis Charlie, Raif, et les autres

In sommige periodes vertaalde Trivedi’s activisme zich in cartoons, bijvoorbeeld in zijn strijd tegen de internetwetten. In andere moest tekenen het afleggen tegen organiseren, protesteren en publiek argumenteren. En dan waren er al die keren dat hij zijn potlood niet uit eigen keuze opborg, maar omdat organisatoren of opdrachtgevers schrik hadden om zijn

naam aan hun publicatie of event te verbinden. Het stigma van de aanklachten weegt zwaarder dan een eventuele veroordeling.

‘Het waren eigenlijk de schok van de aanslag op Charlie Hebdo én de reactie van de overheid in Mumbai op solidariteitsbetuigingen die me in 2015 opnieuw aan het tekenen zetten’, bekent hij. Hij begon een eigen stripserie, waarin een kunstenaar in gesprek ging met de profeet Mohammed, en een online magazine, dat ruimte gaf aan bloggers, kunstenaars en journalisten uit de hele wereld die vanwege hun mening vervolgd werden. In de eerste editie van dat magazine verscheen een serie van vijftig cartoons die Trivedi maakte als reactie op de eerste vijftig zweepslagen die de Saoedische schrijver en activist Raif Badawi in januari 2015 kreeg. De serie, *A Cartoon Against Every Lash*, kreeg wereldwijd bijval.

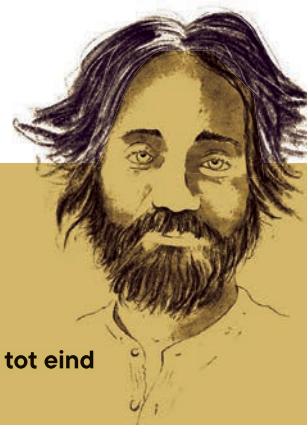
De krimpende ruimte voor vrije pers

Dat was meteen ook het begin van zijn internationale carrière. Hij kreeg opdrachten uit landen als Turkije, Bahrein en Egypte en hekelde autoritaire leiders uit Oost en West. ‘We zien op zoveel plaatsen dezelfde evolutie’, zucht Trivedi. ‘Religie is niet langer een zaak van spiritualiteit, maar een identitaire en politieke kwestie. Macht wordt niet gebruikt voor het welzijn van de burgers, maar voor de verheerlijking van de leiders en voor de aandelen van hun zakenvrienden.’

In India, stelt Aseem Trivedi, piekten de persvrijheid en de ruimte voor onderzoeksjournalistiek in de eerste vijftien jaar van deze eeuw. ‘Daarna werd het publieke debat gesmoord door een steeds autoritairder beleid. Het publieke forum werd uitdrukkelijk ingenomen door een luid en agressief beroep op het gevoel bij de meerderheid dat minderheden gepamperd worden. In toenemende mate wordt ook de angst van de hindoemeerderheid voor terrorisme en minderheden aangewakkerd – en beide zijn niet meer dan een vermomming van de afkeer van moslims.’ ➔

‘Onder de hindoernationalistische partij vervelt de onverschilligheid van de overheid voor haar burgers tot een actief haatdiscours tegen minderheden en oppositie.’

”

Deuren dicht, licht uit, camera!

Aseem Trivedi vergelijkt de huidige situatie van media en politiek in India met de populaire cinema's. 'Wat de huidige meerderheidspartij BJP wil, is dat het hele land een filmzaal wordt waar alleen verhalen vertoond worden waarvan de partij het scenario schrijft, waarin de premier de hoofdrol speelt en waarvan ze zelf de productie realiseert. Als iedereen zit, gaan de deuren dicht en de lichten uit, zodat alle aandacht naar het grote scherm gezogen wordt. Voor propaganda-makers is dat de ultieme droom.'

Het is niet dat premier Narendra Modi en zijn regering het op sociaal-economisch vlak zoveel slechter doen dan de voorgaande regeringen, merkt Trivedi op. 'Ongelijkheid en armoede worden al decennialang genegeerd, onderwijs en gezondheidszorg krijgen veel te weinig budget, werk is er nooit genoeg geweest. Het resultaat is dat de meeste Indiërs nauwelijks iets verwachten van hun regering.' Toch is hij scherp voor Modi: 'Onder de hindoernationalistische partij vervelt de onverschilligheid van de overheid voor haar burgers tot een actief haatdiscours tegen minderheden en oppositie. Dat vergiftigt het sociale klimaat en bedreigt het weefsel van de samenleving.'

'De BJP doet wat ze belooft', voegt hij daar nog aan toe. Dat klinkt als een waardering voor consequente politiek, maar hij laat er meteen 'dat is typisch voor extremisten' op volgen. Bovendien is deze regering volgens Trivedi niet minder corrupt dan de voorgaande regeringen. 'Het probleem is zelfs dat de maffiose politicus intussen tot het vaste repertoire van de Indiase politiek is gaan behoren. Wie zich aanmeldt als kandidaat zonder een karavaan auto's of een stel zware jongens, wordt al niet meer ernstig genomen.' Als dat klinkt als een gesproken cartoon – een overdrijving om de ernst van de situatie duidelijk te maken – moet je er de recente roman van Deepti Kapoor, *Tijd van zonde*, maar eens bij nemen. De auteur, een voormalige journaliste, vult 544 bladzijden met concrete en geloofwaardige beschrijvingen van de uitwassen van lokale politiek in Noord-India. 'Je moet goed fout zijn om in India de verkiezingen te winnen', besluit Trivedi cynisch. ★

Aseem Trivedi is nog tot eind december in België

✎ Nog tot 12 december loopt er een **tentoonstelling over persvrijheid in India** in de Magnelvleugel van de Gentse universiteitsbibliotheek (Rozier 44, Gent).

✎ Op vrijdag 8 december gaat Trivedi **in gesprek met Lectrr** in het House of Mysteries (Jan Botermanstraat 2, Gent), 20 uur. Georganiseerd door Cartoonist Rights Network International. Tickets op lectrr.eventgoose.com

✎ Trivedi stelde op ook cartoons tentoon in Leuven en op het EU NGO-forum van de Europese Commissie, waar gediscussieerd werd over het werk van **jonge mensenrechtenverdedigers** en de bedreigingen waarmee die te maken krijgen.

Trivedi's bezoek en activiteiten in ons land werden mogelijk gemaakt dankzij de inzet van onder andere de Universiteit Gent en het Cartoonist Rights Network International.

A POP-UP WINTER FESTIVAL

ZEBRA WOODS

27/12/2023 . 07/01/2024

27.12.2023

JEF NEVE

03.01.2024

ARBEID ADEL!

28.12.2023

ISOLDE LASOEN

04.01.2024

COELY

29.12.2023

SPINVIS

05.01.2024

NAFT

30.12.2023

TRIXIE WHITLEY

06.01.2024

BRIHANG TRY-OUT

07.01.2024

**WINNAAR
SHOWCASE #MUSIC**

17U30: DOORS OPEN WITH RESIDENT DJ TLP

19U00: SUPPORT ACT - ZEBRA CAFÉ

20U30: MAIN ACT - TENT

22U00: AFTERPARTY WITH DJ - ZEBRA CAFÉ

WWW.ZEBRAWOODS.BE

Willy ZEBRA
CAFÉ

Blauwe goudkoorts
in Bosnië en Herzegovina

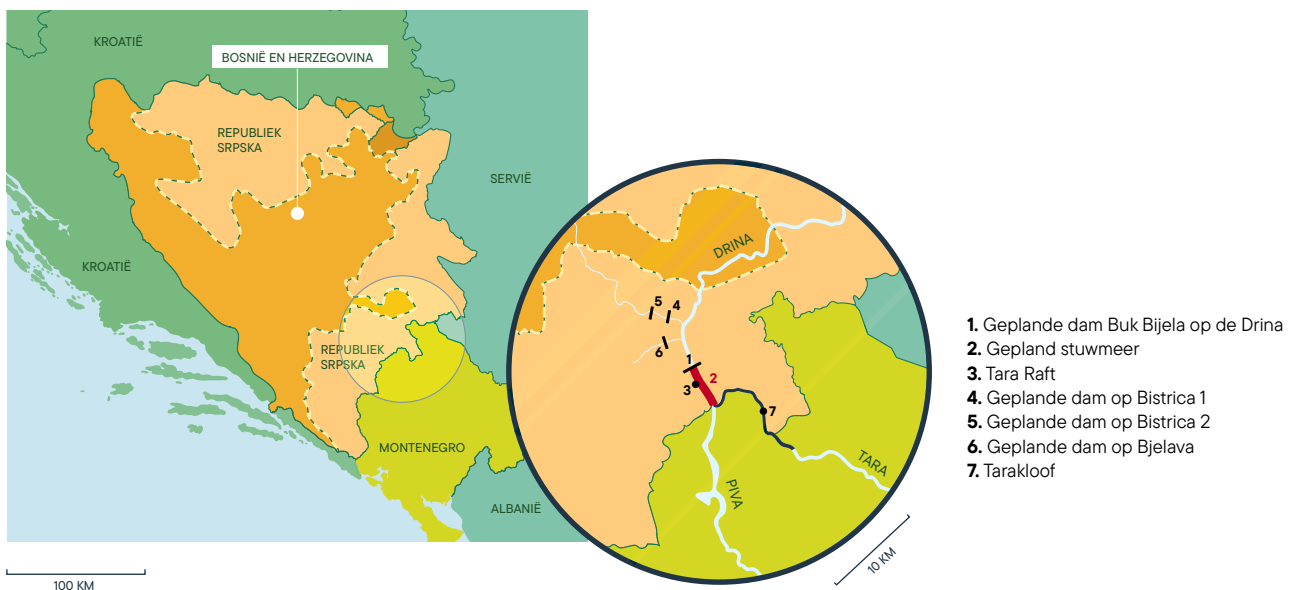
**EUROPA'S
LAATSTE**

**W
i
L
D
E**

**R
i
V
i
E
R
E
N**

**VERANDEREN IN
ELEKTRICITEITS-
FABRIEKEN**

In hun zoektocht naar groene energie dreigen de Balkanlanden hun grootste natuurlijke en toeristische rijkdom op te offeren: unieke bergrivieren en ravijnen, vissoorten die je alleen hier nog vindt.

Uit het parelgroene water rijzen rotswanden tot een hoogte van wel 1300 meter. Voor ons ligt de machtige Tarakloof, het op één na diepste ravijn ter wereld. Hier stroomt de rivier de Tara vanuit Montenegro buurland Bosnië en Herzegovina binnen en wordt ze de Drina.

We parkeren onze raft op een klein zandstrand, stappen het oerwoud in en baden onder een waterval. Dit paradijs zal onder water verdwijnen als Republika Srpska, de Servische entiteit in Bosnië, haar zin krijgt. Een stuwmeer van 434 meter hoog, van de geplande waterkrachtcentrale Buk Bijela, zou het ecosysteem verzwelgen.

Op een EU-top in 2020 verbond de Westelijke Balkan zich ertoe tegen 2050 de uitstoot van broeikasgassen met 40 procent terug te dringen in vergelijking met 1990. Bosnië, waar 60 procent van alle elektriciteit komt van de verbranding van bruinkool, zal bruinkoolcentrales sluiten. De kandidaat-lidstaat wil meer energie opwekken uit 'onbenutte waterkracht'.

Bosnië is niet alleen. Campagne-organisatie RiverWatch bracht in de hele Balkan 3431 actuele waterkrachtprojecten in kaart, een verduubeling sinds 2015. Het gaat om 'het grootste bouwplan met negatieve gevolgen voor het milieu sinds WO II', volgens een onderzoek van wetenschappers

van over de hele regio in opdracht van RiverWatch.

De Europese Unie had dit niet zo bedoeld. Een EU-investeringsplan van 30 miljard euro ondersteunt de groene transitie in de Westelijke Balkan. 'Maar bij waterkracht moet prioriteit gegeven worden aan het herstel van bestaande waterkrachtcentrales', zegt Ana Pisonero van de Europese Commissie. Dus niet aan de bouw van nieuwe centrales. Het Internationaal Agentschap voor Hernieuwbare Energie maande Bosnië aan om hernieuwbare energie voornamelijk uit zon en wind te produceren. →

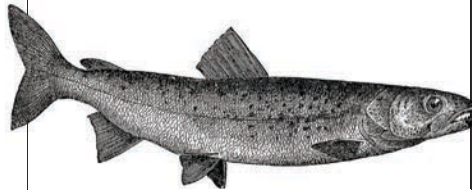
Wind en zon leveren nu slechts 4 procent van de hernieuwbare energie in de regio. Bosnië heeft geen enkele zonne-energiecentrale. Private investeerders in waterkracht genoten daarentegen tot februari 2022 overheidssubsidies. Ze konden de elektriciteit aan de overheid verkopen tegen prijzen die hoger lagen dan de marktprijs.

Dat leidde tot een blauwe goudkoorts. 95 procent van deze subsidies voor hernieuwbare energie ging naar de bouw van kleine waterkrachtcentrales. Toch leveren die volgens het Western Balkans Investment Framework, een investeringsfonds om de EU-toetreding te financieren, slechts 3 à 5 procent van de elektriciteit uit waterkracht, en zijn hun effecten op het milieu 'ernstig'. De huidige hoge elektriciteitsprijzen zorgen ervoor dat de goudkoorts voortduurt. Dat is ook de reden waarom Bosnië vooral in waterkracht investeert. 'Bosnië is het enige land in de Westelijke Balkan dat elektriciteit kan uitvoeren', zegt Vladimir Topić van Center for Environment (CFE), een ecologische ngo in Republika Srpska. 'Dat doet het voornamelijk naar buurlanden, maar ook naar Italië, Oostenrijk, Duitsland en België. Elektriciteit produceren met de infrastructuur waar het land al ervaring mee heeft, is de meest efficiënte manier om snel geld te verdienen.'

'Nochtans zijn waterkrachtcentrales ook economisch gezien een slechte investering', zegt Ulrich Eichelmann, oprichter van RiverWatch. 'Stijgende temperaturen en droogtes zorgen ervoor dat er minder water in de reservoirs zit, en dus minder elektriciteit. Bovendien komen de geplande centrales al jaren niet van de grond. Rechtszaken ingeleid door ecologische ngo's waren succesvol omdat ze verwezen naar de enorme impact op de natuur. Politici en investeerders zetten een enorme natuurlijke rijkdom op het spel voor iets dat zij "groene energie" noemen.'

Donauzalm

Er zijn 93 waterkrachtcentrales, waaronder Buk Bijela, gepland in habitats van de Donauzalm. 'Deze vis, een van de grootste zalmachtigen ter wereld, komt alleen voor in het stroomgebied van de Donau', zegt viskundige Steven Weiss van de Universiteit van het Oostenrijkse Graz. 'In het grootste deel van zijn vroegere leefgebied is de Donauzalm verdwenen. De Tara en de Drina behoren tot de langste damvrije riviertrajecten waar deze soort nog voorkomt. Dammen blokkeren hun migratieroutes en vernietigen hun paaigebieden. Door deze dam zou hun populatie in de Tarakloof waarschijnlijk uitsterven, omdat ze geen plaats meer zouden hebben om te paaien.'

De Donauzalm wordt beschermd door de EU-habitatrichtlijn en staat op de rode lijst van de internationale unie voor het behoud van de natuur (IUCN). 'Er mogen geen waterkrachtcentrales gebouwd worden op rivieren met Donauzalm', aldus de IUCN. In 2020 dienden CFE en de regering van Montenegro een klacht in bij het secretariaat van het VN-verdrag over grensoverschrijdende effecten op het milieu. 'De kaarten van de hopeloos gedateerde milieueffectenbeoordeling voor Buk Bijela geven niet eens nauwkeurig de grenzen van het voorgestelde stuwmeer weer', zegt Vladimir Topić. Het Unesco Werelderfgoedcomité besliste eind oktober dat de Bosnische regering een nieuwe milieueffectenbeoordeling moet uitvoeren en met buurland Montenegro moet overleggen. 'Maar we vertrouwen onze regering niet, we sturen onze eigen wetenschappers', zegt Topić.

Rafting

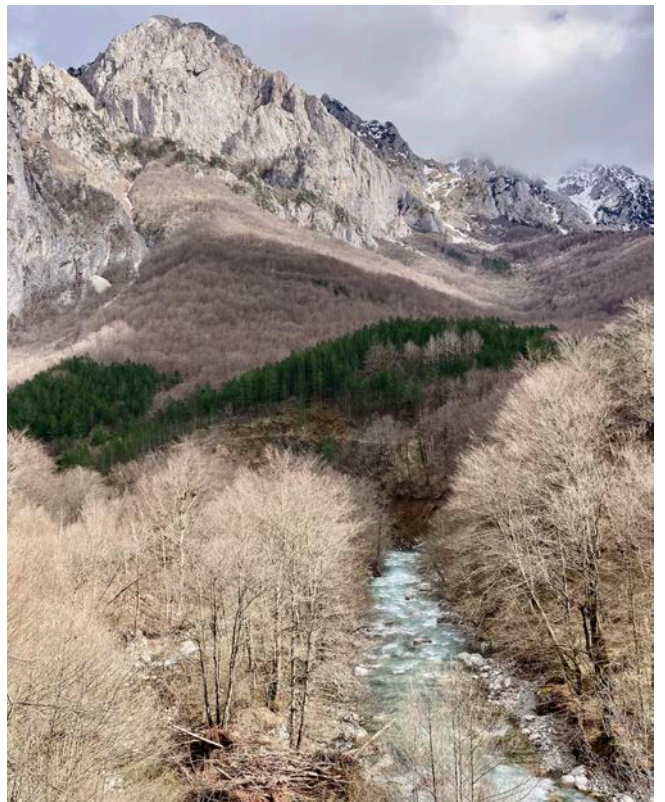
De Tarakloof zou niet vollopen, maar het stuwmeer zou wel tot daar reiken. De rivier, die elk jaar duizenden toeristen naar Bosnië lokt, zou zijn kracht verliezen. In de buurt van de stad Foča, aan het einde van het geplande stuwmeer, liggen verschillende raftingdorpen. In 2001 was Tara Raft een van de eerste raftingbedrijven van Bosnië. 'In de begindagen gingen we raften met vrienden en kampeerden we 's avonds bij de rivier', zegt eigenaar Mirko Davidovic. 'Ons raftingdorp is daar ontstaan, vlak bij de rivier. Daarom zouden we nu ook als eerste onder water belanden.'

Na de raftingtocht rijden we met de auto langs de slaapeenheden voor de arbeiders die de dam zullen bouwen. De woorden 'extreem' en 'wilde natuur' op de richtingaanwijzers naar raftingdorpen trekken de aandacht. Dit unieke verkoopargument zou niet langer opgaan. Nochtans werd Bosnië wereldberoemd dankzij raften op de Drina en de Tara. Vorig jaar werd hier het wereldkampioenschap raften gehouden. 'De gemeente en de regering deden al die jaren niks voor de sport', zegt Davidovic bij het avondmaal in het raftingdorp aan de Drina.

Het bureau voor toerisme van Foča weigerde commentaar te geven. Volgens een burgerbeweging in de gemeente is er belangenverstrengeling in het spel: de dienst staat kritisch tegenover de waterkrachtcentrale, maar de burgemeester en zijn politieke partij zijn betrokken bij het project. Ook andere personeelsleden pikten zélf een graantje van de overheidssubsidies mee en bouwden kleine waterkrachtcentrales. 'Ze zouden een groeiende toeristische industrie, potentieel een duurzame bron van inkomsten voor het land, met gemak wegvagen. Zij zien alleen geld, wij zien een natuurwonder', zegt Davidovic. Zijn goede voornemen voor het nieuwe jaar is om de mooiste plekken te documenteren voordat beton en water ze opslokken. →

'Waterkrachtcentrales zijn een slechte investering. Stijgende temperaturen en droogtes zorgen ervoor dat er minder water in de reservoirs zit, en dus minder elektriciteit.'

— ULRICH EICHELMANN, RIVERWATCH

Chinese investeringen

Tot ze bij Foča in de Drina uitmondt, dendert de Bistrica van de hoogvlakten de kloof in die de rivier zelf heeft uitgeslepen. Perućica, een van Europa's laatste regenwouden, bloeit op de flanken van het ravijn. Het bosecosysteem is 20.000 jaar oud. Hier nemen we niet de raft, maar fietsen we door het nationaal park Sutjeska.

Besneeuwde bergtoppen verdwijnen achter de ravijnwanden. Plots trekken Chinese lettertekens de aandacht. Het is een aankondiging van de werkzaamheden van het Chinese luchtvaartbouwbedrijf AVIC-ENG, dat hier drie kleine waterkrachtcentrales bouwt. 'In 2026 zal alles klaar zijn', zegt de bewaker, die in een eenzaam hokje zijn uren slijt. Graafmachines groeven de oevers uit, legden wegen aan naar de rivier en stortten beton in de rivierbedding. 'De milieueffectenbeoordeling kwam pas daarna, in maart 2022, dus de bouw kon niet legaal zijn', zegt Vladimir Topić. 'En deze schade werd aangericht zonder zelfs maar een leninggarantie voor het elektriciteitsbedrijf van Republika Srpska (ERS).'

De regering zal geld inzamelen om het Chinese bedrijf AVIC-ENG voor de bouw te betalen, door schulden aan te gaan ter waarde van 140 miljoen euro op de Weense beurs. Topić stuurt ons recente foto's van de voortgang: de bergrivier werd in betonnen tunnels gedwongen. Advocaten van CFE zijn erin geslaagd de bouw op de derde site voorlopig te stoppen. De bouwvergunning was ongeldig, omdat de ecologische vergunning was verlopen.

De Europese Investeringsbank van de EU zal geen enkele waterkrachtcentrale in de regio meer financieren, omdat die onmogelijk kunnen voldoen aan de biodiversiteitsregels. Om dezelfde reden aarzelen ook de Wereldbank en het Western Balkans Investment Framework.

Chinese banken stellen zulke voorwaarden niet. In 2017 tekende de regering van Republika Srpska ook voor waterkrachtcentrale Buk Bijela een overeenkomst met AVIC-ENG. Maar ondertussen worden ook andere Chinese bedrijven genoemd: Dongfang Electric Corporation, Power China en Energy China. 'Momenteel betalen de

regeringen van de Republika Srpska en Servië voor het project. Verdere financiering zou ook van Chinese banken komen', zegt Topić.

Een districtsrechtbank annuleerde de milieuvergunning voor Buk Bijela, omdat er geen milieueffectenbeoordeling was uitgevoerd. Maar de regering zei dat de bouw hoe dan ook zal starten met een investering van het staatsenergiebedrijf van Servië. Dat kocht 51 procent van de aandelen in HES Gornja Drina, het bedrijf achter Buk Bijela. De Servische president Aleksandar Vučić gaf zijn akkoord, ondanks protest van de andere regionale regering van Bosnië, die dit beschouwt als een ongeoorloofde inmenging in de interne politiek. We vroegen een gesprek met de manager van ERS, maar werden afgewimpeld.

We klimmen weg van de rivier, naar het 1600 meter hoge natuurpark Zelengora, waar de rivier de Bjelava ontspringt. Bij een geïsoleerd huisje in de bergen staat een auto geparkeerd. Drie mannen drinken Montenegrijnse biertjes en *rakija*. Servische volksmuziek knalt uit een draagbare radio. 'Onze rivieren worden vernield', zegt Mirko, een van de mannen, werknemer van het toeristische resort hier in de buurt.

'We zullen hem hier nooit een dam laten bouwen!'

Corruptie

Mirko neemt ons mee terug naar de monding van de Bjelava in de Drina. De oevers zijn een ravage: grondverzakkingen, omgewoelde stenen, losgerukte bomen in de rivierbedding. Miloš Vujičić rent de steile heuvel af, over de groene weilanden onder zijn boerderij, naar de rivier. Met hoge laarzen waadt hij door het water. Zijn watermolen, aangedreven door water uit de Bjelava, is beschermd erfgoed.

Op 16 april 2020, kort na de afkondiging van de lockdown tijdens de coronapandemie, hoorde Vujičić doffe geluiden aan de rivier. Het waren bull-

dozers. 'Bijna vijf maanden lang zag ik ze hier beuken kappen voor een weg op de heuvelwand', zegt Vujičić met zijn smartphone in de aanslag. Daarop toont hij de beelden. Het ministerie van Ruimtelijke Ordening bevestigde aan ngo CFE dat de overheid pas een maand na het begin van de werken een vergunning afleverde, zogezegd voor 'geologisch onderzoek'.

Hier wordt een van de duizenden kleine waterkrachtcentrales voorbereid. 'Dat is ons drinkwater!', roept Vujičić, terwijl hij een slok uit de rivier neemt. De Bjelava is geen grote rivier. De leidingen van de waterkrachtcentrales en het drinkwaterbedrijf liggen naast elkaar. De video van Vujičić is nu drie jaar oud. Sindsdien is er, afgezien van protesten en rechtszaken, niets gebeurd. 'Ze zullen waarschijnlijk het geld niet vinden om de bouw te voltooien, maar de schade is al aangericht', zegt de plaatselijke activiste Dragana Drakul.

'We zullen hem hier nooit een dam laten bouwen!', roept Vujičić uit. Hij verwijst naar Gordan Pavlovic, een van de rijkste mannen van het land, die actief is in de houtkap, wegebouw, aluminiumindustrie en bouw van winkelcentra in Bosnië, Servië en Montenegro. Er lopen strafrechtelijke onderzoeken tegen hem. Pavlovic wil deze waterkrachtcentrale op de Bjelava bouwen met zijn wegebouwbedrijf.

Aan de rivier staat een witte cabine met protestgraffiti. 'Dit is onze permanente aanwezigheid', zegt Drakul, die samen met Vujičić Burgervereniging Bjelava oprichtte. 'Wij geven niet op, ook al komen slechts weinig mensen naar onze protesten. De helft van de inwoners van onze stad verdient immers zijn brood in Pavlovic' bedrijven. Ze hebben schrik.'

Maar de burgervereniging kreeg wel steun van USAID, het Amerikaanse agentschap voor internationale samenwerking. Ook de Europese Commissie en ambassades van EU-lidstaten volgen het activisme in Bosnië, omdat activisten corruptie blootleggen. Om lid te worden van de EU moeten kandidaat-lidstaten bewijzen dat hun bestuur transparant is, en dat ze de Europese milieuwetten naleven. *

Wij geven om goed eten

Ontvang gratis de
recepten van **Seppe Nobels**

Tijdens de Week Voor Goed Eten verwerft chef Seppe Nobels je met de recepten van zijn gepimpte Belgische klassiekers.

Scan de QR of ga naar
rikol.to/mo

Van 12 tot 21 januari zet Rikolto tijdens de **Week Voor Goed Eten** het recht op goed eten in de kijker, samen met de mensen die er elke dag werk van maken. Want goed eten is de goedkoopste gezondheidszorg. Goed eten is het krachtigste wapen tegen klimaatverandering. Goed eten is inkomen voor miljoenen boerenfamilies. Goed eten verbindt mensen, van stad tot platteland.

rikolto

India kiest zijn eigen energiepad

India zit in een lastige spagaat: enerzijds zet het land grootscheeps in op schone energie, anderzijds blijft het hardnekkig vasthouden aan vervuilende steenkool. Hoe verzoen je de drang tot ontwikkeling met ambities om te verduurzamen?

Kedar Hisar mag op de kaart van Haryana, een deelstaat in het noordwesten van India, dan wel nauwelijks te bespeuren zijn, met de nieuwe snelweg is het dorpje makkelijk te vinden. Vanuit alle windrichtingen zijn de twee enorme schoorstenen van de Rajiv Gandhi Thermal Plant zichtbaar. Het is de grootste energiecentrale van Haryana, volgens de plaatselijke autoriteiten goed voor zowat de helft van de elektriciteitsproductie in de hele deelstaat.

We zitten in een klein kantoortje in het hart van de elektriciteitscentrale. 'Zo'n vijfhonderd mensen houden de boel hier draaiende', vertelt een ingenieur die dit weekend toezicht houdt op de werkzaamheden van de centrale. Drie collega's hebben zich bij ons gevoegd. 'We zijn trots op de Rajiv Gandhi-centrale, we voorzien in de energiebehoeften van heel wat buurtbewoners', benadrukt een van hen, een leidinggevend technicus in een roze hemd.

Op de achtergrond klinkt een aanhoudend gezoem, stoom uit de turbines beslaat het glas van de toegangsdeur. Er hangt een grauwe waas in de kamer: roet afkomstig van de steenkool die de centrale nodig heeft om energie op te wekken. De kolen worden met een goederentrein rechtstreeks op het industrieterrein afgeleverd, uit mijnen in het noordoosten van het land. 'U gaat me nu vast vragen waarom wij fossiele brandstof gebruiken?', voorspelt een van de medewerkers de reden waarom ik me in het weekend, onaangekondigd, voor een gesprek heb gemeld.

Duurzaamheidsbeloftes

India's afhankelijkheid van steenkool is een bekend verhaal. Het land heeft wereldwijd de grootste bevolking en een gigantische energiebehoefte. Vandaag is het daarvoor voor 70 procent afhankelijk van steenkool. Bijna honderd nieuwe koolmijnen staan nog op de planning. Volgens prognoses van het Indiase ministerie van Financiën zal de steenkoolproductie in 2023-2024 met 70 procent toenemen, tot 911 miljoen ton. Minister van Financiën Nirmala Sitharaman voorspelt dat de industrie tot 2030 jaarlijks zal groeien, tot maar liefst 1,5 miljard ton.

'De meest recente uitspraken van betrokken ministers en andere beleidsmakers maken duidelijk dat de regering het niet mogelijk acht om van steenkool af te stappen', zegt Nandini Das. Ze is klimaatonderzoekster bij Climate Action Tracker. De internationale non-profitorganisatie analyseert de implementatie van nationaal beleid, om zo te berekenen of verschillende landen hun klimaatdoelen zullen halen. Het voornemen van de Indiase regering om vanaf 2025 meer steenkool uit de eigen mijnen te kunnen halen, noemt ze 'ronduit alarmerend'.

De scepsis over India's intentie om te verduurzamen, bereikte bij veel mensen een triest hoogtepunt tijdens de COP26, de VN-klimaatop van 2021 in het Schotse Glasgow. Op het moment dat een steviger slotakkoord bijna rond leek, stelde Indiaas premier Narendra Modi toen dat zijn land fossiele brandstoffen niet volledig wilde uitfasen maar slechts 'verminderen'. Door de

eigen snelle ontwikkeling en groeiende bevolking wil India nog profiteren van de binnenlandse steenkoolproductie. Dat zou bovendien de afhankelijkheid van andere landen afbouwen.

'India wil ontwikkeling', zegt klimaatonderzoekster Das. 'We moeten het land zover krijgen dat het die gaat nastreven via duurzame methoden.' Das schrijft India's energiebeleid daarom nog niet helemaal af. Op papier voerde de regering-Modi de voorbije jaren 'een heel uitgebreid' pakket maatregelen en beleid door. Zo hoopt ze tegen 2030 de capaciteit voor duurzame elektriciteitsopwekking fiks op te krikken, tot 500 gigawatt. Maar die groene omslag kost geld, veel geld. 'De regering heeft miljardensubsidies vrijgemaakt voor bedrijven die grote installaties moeten bouwen, maar ook zodat consumenten hun gedrag kunnen aanpassen', aldus Das.

Met deze focus op een energietransitie leeft India wel degelijk een deel van zijn duurzame beloftes na. Het land geldt als een van de toplanden voor hernieuwbare energie. India installeerde intussen meer dan 125 gigawatt aan duurzame elektriciteitsbronnen. Dat is bijna een derde van de totale capaciteit op het net. In mei keurde het ministerie van Energie ook een nieuw nationaal plan goed voor de uitbreiding van zonne-energie. 'In alle landen is de hervorming van de energiesector een kwestie van tijd', meent Sandeep Pai, energieonderzoeker bij de Indiase denktank Swaniti Initiative. 'Het Indiase energienet is nog jong, we kunnen India niet verwijten dat de omwenteling langzaam gaat.'

‘Het Indiase energienet is nog jong, we kunnen India niet verwijten dat de omwenteling langzaam gaat.’

—SANDEEP PAI (SWANITI INITIATIVE)

Energiemix als oplossing?

In het kantoor van de Rajiv Gandhi-centrale valt het woord ‘energiemix’. Dát is de enige manier, leggen de vier medewerkers uit, om van India een duurzamer land te maken. Het landelijke energienet, waarvoor grote centrales nu energie leveren en dat in sommige delen van het land nog steeds regelmatig geplaagd wordt door storingen of oververhitting, wordt nu voornamelijk gevoed door steenkool. ‘Het zou heel goed zijn als we meer opties hebben, meer soorten energiebronnen’, zegt een van de medewerkers. ‘Dan zijn we niet afhankelijk van één energiebron. Het is overigens ook bekend dat steenkool niet eindeloos is.’ De ingenieurs zijn benieuwd naar een kernenergiecentrale die het nutsbedrijf van Haryana aan het bouwen is.

Van de energiemix wordt in Kedar Hisar mondjesmaat werk gemaakt. De landerijen rondom de Rajiv Gandhi-centrale zijn hier en daar bezaaid met zonnepanelen, die recht op staan op de akkers, twee of drie units bij elkaar. Landeigenaar Parkash Jit heeft al zeker vier jaar zonnepanelen op zijn grond staan, vertelt hij. ‘Natuurlijk is dat handig, India heeft veel zon. Als boer weet je dat maar al te goed.’ In zijn boerderij aan de rand van het dorp kan hij zijn telefoon opladen en hoeft hij de lichten niet te dimmen. Genoeg energie voor het hele gezin heeft hij niet, maar zijn huis is nog aangesloten op het landelijke net, waar de stroom van alle beschikbare bronnen wordt afgenomen.

Zonnepanelen vormen het belangrijkste deel van India’s energie- ➔

© Gettyimages - Pireet Viskamshah

‘De beschikbaarheid van zonne-energie neemt fors toe als alle zonnepanelen worden aangesloten op het landelijke net.’

successen, klinkt het bij marktanalisten en klimaat-ngo's. Tegen 2032 moet zonne-energie een kwart van alle opgewekte elektriciteit van het land vertegenwoordigen, stelde energieminister R.K. Singh dit jaar. Vorig jaar vormde het aandeel nog 5 procent (vergelijk: in België levert zon nu 7 procent van onze stroom).

In deze fase van 'versnelde groei' van zonne-energie zal de overheid vooral moeten investeren in de mogelijkheden om via zonnepanelen opgewekte stroom te kunnen opslaan, zodat ook zonder zon – 's nachts, of op donkere dagen – groene stroom voorradig is.

'De beschikbaarheid van zonne-energie zou ook fors toenemen als alle losse zonnepanelen in het land worden aangesloten op het landelijke net', zegt onderzoekster Nandini Das. De meeste mensen met zonnepanelen op hun dak hebben die generatoren niet gekoppeld aan het landelijke stroomnet. 'Er is een hoge capaciteit voor de opwekking van de zonnestroom. Maar die opgewekte elektriciteit is nog niet zo toegankelijk voor iedereen, terwijl dat bij steenkool-

centrales wel het geval is. Als de stroom van verschillende kleine panelen naar het net wordt gesluisd, neemt het beschikbare aandeel van groene stroom in één klap enorm toe', aldus Das.

'Het zou heel goed zijn als we meer opties hebben. Dan zijn we niet afhankelijk van één energiebron.'

— SANDEEP PAI, DENKTANK SWANITI INITIATIVE

De opmars van de zonnepanelen is volgens haar een mogelijkheid om ontwikkeling en verduurzaming te combineren. Binnenlandse productie van zonnepanelen is een economische impuls. Het zorgt ervoor dat India meer zelfvoorzienend wordt en, bijvoorbeeld, kan

concurreren met China als producent van zonnepanelen. Het levert ook werkgelegenheid op.

Energieonderzoeker Pai deed jarenlang onderzoek naar de mensen die naar alle waarschijnlijkheid het meest verliezen bij het volledig uitfasen van de steenkool: de mijnwerkers. Die zijn ook in hun huishoudens verbruikers van die fossiele, betaalbare brandstof. 'Het gesprek in India over een rechtvaardige transitie begint nu pas', zegt hij. 'Dat is misschien net op tijd om de grootschalige implementatie van al die aangekondigde groene projecten te laten verlopen met meer bedachtzaamheid.' ★

Reclame

INCOFIN CVSO
Micro-finance

Duurzame Investeringen

Incofin CVSO investeert wereldwijd in **lokale ondernemingen** die **sociale inclusie** bevorderen.

Ook u kan hier deel van uit maken. Al vanaf een bedrag van **130,20 euro** werkt u mee aan **duurzame verandering**.

U doet een investering met een **grote sociale impact** en u heeft recht op een **belastingvermindering van 5%**. Daarnaast kan Incofin cvso zijn aandeelhouders met een **aantrekkelijk dividend** belonen.

Investeren in aandelen van Incofin CVSO houdt risico's in: u kan geheel of een deel van uw investering verliezen. Lees eerst de informatienota en het essentieel informatiedocument alvorens te investeren: <https://incofincvso.be/investeer/>

info@incofincvso.be
www.incofincvso.be

“Waarom ik proMO* ben? Omdat MO* tegen de stroom durft ingaan.”

Mustafa Kör

Foto: Iratxe Álvarez

“Ik ben Mustafa Kör en naast schrijver en Dichter des Vaderlands ben ik ook proMO*. Ik betaal dus elk jaar 60 euro aan MO* en in ruil daarvoor krijg ik het magazine in mijn brievenbus, ontvang ik interessante nieuwsbrieven en mag ik gratis naar evenementen. Maar ik steun MO* vooral omdat het me verder doet kijken dan mijn neus lang is. De uitdrukking luidt: ‘Als het regent in Parijs, druppelt het in Brussel.’ Vandaag is dat niet meer per se Parijs, maar kan het evengoed Osaka zijn. De reguliere media zijn zo navelstaarderig, zo gericht op wat de lezer al kent. MO* durft tegen de stroom ingaan. Daarom vind ik MO* heel moedig en prijzenswaardig. Daarom ben ik proMO*.”

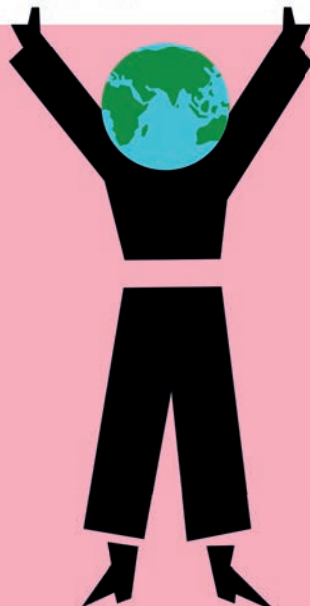
Word ook proMO*.
Ga naar mo.be/promo

**Lees
De Groene**

**10
weken
op proef**

**voor
slechts
€15**

**DE GROENE
AMSTERDAMMER**

Onafhankelijk, kritisch en betrokken weekblad sinds 1877. Met iedere week diepgravende onderzoeksjournalistiek, essays en analyses en volop literatuur, kunst en cultuur

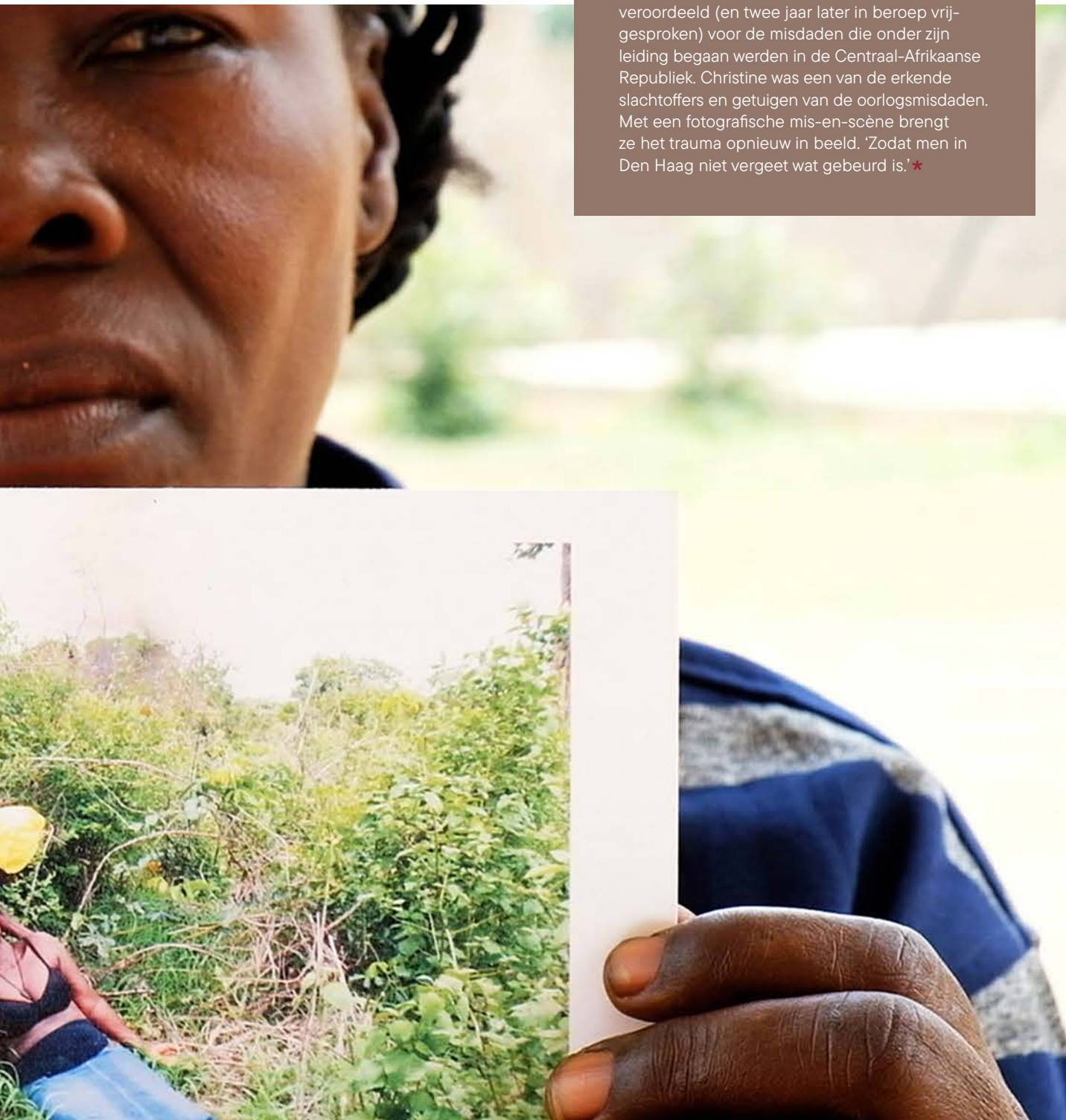
groene.nl/proef

Niets te verbergen

Tekst en beeld:
Élien Spillebeen

'Ze waren niet discreet, iedereen heeft het gezien.' Twintig jaar geleden werd de Centraal-Afrikaanse **Christine Yologaza** voor de ogen van haar kinderen en man verkracht. Vijf rebellen van de Mouvement de Liberation du Congo lieten haar vernederd en verwond achter. De Congolese rebellenleider Jean-Pierre Bemba werd in 2016 veroordeeld (en twee jaar later in beroep vrijgesproken) voor de misdaden die onder zijn leiding begaan werden in de Centraal-Afrikaanse Republiek. Christine was een van de erkende slachtoffers en getuigen van de oorlogsmisdaden. Met een fotografische mis-en-scène brengt ze het trauma opnieuw in beeld. 'Zodat men in Den Haag niet vergeet wat gebeurd is.' ★

'Niet verzwarten, wel verrijken'

Tekst: Evelyn Groenink

Om migratie tegen te gaan, doet Europa gretig zaakjes met vaak dubieuze regimes. Journaliste Evelyn Groenink ontdekte dat net die regimes de gronddoorzaken van migratie niet aanpakken.

Patrouilles van het Europese grensbewakings-agentschap Frontex, detentiekampen langs de Afrikaanse kustlijnen: steeds meer wordt er getimmerd aan een hek rond Afrika. Europa deinst er niet voor terug om geld te geven aan corrupte regimes om hun burgers in eigen land tegen te houden. Denk aan de recente Frontexdeal met Senegal, de fondsen voor Libië om migranten tegen te houden of wat Commissievoorzitster Ursula von der Leyen probeerde – en nog steeds probeert – in Tunesië.

Dat gebeurt niet omdat onze vergrijsde landen geen jonge mensen nodig zouden hebben, quod non. Of omdat er al zoveel migranten uit Afrika komen. Want dat is ook niet zo. Wel omdat, zoals een Nederlandse diplomaat me onlangs vertelde, 'populisten nu eenmaal zoveel invloed hebben'. En die populistische lopen vaak te koop met de 'omvolkingstheorie' – de complottheorie over de planmatige vervanging van de autochtone West-Europese bevolking. Ze zaaien angst om Europa niet te 'verzwarten'.

Het gevolg van de strenge Europese migratie-aanpak is dat niet (meer) zoveel zwarte migranten

ons continent bereiken. Terwijl de Afrikaanse grondstoffen nog wel gretig onze kant op komen, doorgaans gefaciliteerd door dezelfde corrupte regimes. Europese beleidsdocumenten, zoals de nieuwe Nederlandse Afrikastrategie, gewagen van een 'gelijkwaardig partnerschap met Afrika'. Maar gelijkwaardig met wie in Afrika, dat is soms onduidelijk. We lezen bijvoorbeeld dat het Afrikaanse 'maatschappelijke middenveld' versterkt moet worden. Maar de Nederlandse Afrikastrategie geeft net zo goed aan dat er goede redenen kunnen zijn om de samenwerking met repressieve regimes voort te zetten om deze landen uit de invloedssfeer van geopolitieke concurrenten te houden.

Lees het volledige essay op
[MO.be/migratiemaken](https://mo.be/migratiemaken)

Het onderzoek voor dit essay, deel van een boekproject, kwam tot stand met steun van het Fonds Pascal Decroos.

'Een brief van spijt'

Tekst: Tine Galicia

Tine Galicia publiceerde op MO.be een column over haar werk in een opvangcentrum voor asielzoekers. Met haar schreeuw om menselijkheid won ze de schrijfwedstrijd voor 20 jaar MO*, maar haar woorden kostten haar ook haar baan.

Lieve bewoner. *'Everything is luck'*, zei je enkele weken geleden toen we bitterzoet "vierden" dat je al één jaar bij ons woont. Alles draait om geluk in het leven. Waar je het levenslicht ziet en waar je later toevallig belandt. Jij kwam bij ons terecht.

'Bij ons', dat is een noodopvangcentrum op een militair domein, inclusief prikkeldraad. Een chaotisch dorp verspreid over vier loodsen waar de raten feestvieren. Waar het restaurant elke week dezelfde monotone kost aanbiedt waar je later op de dag buikpijn van krijgt.

Lieve bewoner, ik schaam me. Ik zie en ik voel in elke vezel van mijn lijf dat we elke dag falen. En dat spijt me. Soms voelen al de regeltjes zo betuttelend. Alsof je niet altijd al voor jezelf hebt gezorgd.

Ik schaam me wanneer niemand je op afspraak wil laten komen voor een huisbezoeking. Mijn hart breekt wanneer ik je in het dorp zie zitten met je vrienden en je enthousiast naar me zwaait, waarna passanten je met opgetrokken wenkbrauwen bekijken. Deze koude verwelkoming, deze veroordelende blikken en harde woorden: het spijt me zo.

Je wordt verondersteld je netjes en vredelievend te gedragen. We verwachten dat je niet te veel amok maakt en respect hebt voor anderen en voor materiaal, ook al staat dat materiaal in kleine containers die je met je drie kamergenoten moet delen. Voorheen sliep je met acht op één "kamer". Van stilte of privacy was geen sprake.

Het spijt me dat we je je tapijt afnamen, en je waterkoker. Het spijt me dat je niet bij je vriend op de kamer mag liggen. We zitten vast in een kluwen van politieke spelletjes waarin jij als mens wordt gebruikt. Er zijn zoveel dingen die beter moeten, en een menselijker opvangbeleid is daar één van.

'Everything is luck.' Ik wens je niets anders toe dan dat. ✱

Lees de column op [MO.be/lievebewoner](https://www.mo.be/lievebewoner)

Twee boeken die Jemen en Syrië op tafel leggen

Tekst: Tine Danckaers

Twee Nederlandstalige boeken zetten conflictlanden Syrië en Jemen opnieuw in de kijker: een pakkende familiegeschiedenis en een ge(s)laagd reisverslag. Beide boeken hebben niet de pretentie om de oorlogen te kaderen, maar schetsen de impact ervan op mensenlevens.

‘Het huidige model van “opvang in de regio” werkt simpelweg niet.’

– WILLEM STAES, MIDDEN-OOSTENEXPERT

Recente non-fictieliteratuur over Syrië en Jemen is in het Nederlandstalige uitgeverlandschap, op zijn zachtst gezegd, op één hand te tellen. Syrië en Jemen zijn al even weg uit de medialijstjes ‘meest gelezen’. Het is dus best opmerkelijk dat dit najaar toch twee boeken met een sterke link naar die twee landen het licht zagen.

Het huis in de wolken van de Nederlandse auteur Dirk Wanrooij verscheen eind augustus. De vergeten oorlog in Jemen, bezig sinds 2015, vormt het decor van een aangrijpende familiegeschiedenis. Met *Niemandslaan* schreef de Belgische Midden-Oostenexpert Willem Staes dan weer een indrukwekkend verslag van zijn reizen door de landen in de regio die Syrische vluchtelingen opvangen. Beide auteurs leggen, ieder met een persoonlijke aanpak, de gevolgen van twee vergeten brandhaarden op tafel.

De Syrische vluchteling heeft een naam

Willem Staes neemt de lezer mee naar de huizen, cafés of tenten in vluchtelingenkampen, waar hij in gesprek gaat met Syriërs. Eigenlijk is het niet zozeer de uitzichtloosheid van een vluchtelingencrisis die centraal staat in Staes' boek, maar de mens die te midden van een extreem gemarginaliseerd kader zijn weg zoekt. Dat maakt de lectuur van *Niemand's Land* niet alleen toegankelijker, maar het vergroot ook de betrokkenheid bij de lezer. Wie onbevangen de menselijke getuigenissen opneemt, kan niet anders dan het boek verontwaardigd uitlezen. De zogenaamde opvanglanden Libanon, Jordanië en Turkije hebben alle toegang naar een waardig leven afgesloten. Ze helpen op een uiterst brutale manier om, onder het mom van "vrijwillige terugkeer", gevluchte Syriërs naar Syrië terug te duwen.

Nog problematischer is dat steeds meer Syriërs het slachtoffer zijn van gedwongen deportaties vanuit Libanon, Jordanië en Turkije. Daarmee maken deze landen zich schuldig aan *refoulement*, het dure woord voor het terugzenden van vluchtelingen naar hun land van herkomst als zij vervolging te vrezen hebben. Dat gevaar voor vervolging is geen hypothese, het is een feit. Staes sprak met mensen die na hun deportatie opgepakt werden en terecht kwamen in de martelkelders van de Syrische Mukhabarat, de beruchte militaire inlichtingendienst. Hun relaas komt overeen met de rapportage van lokale en internationale mensenrechtenorganisaties over de volstrekt onveilige terugkeersituatie voor Syrische vluchtelingen.

'Het is niet omdat Europese media er geen aandacht meer aan besteden, of omdat er niet langer dagelijks bommen vallen op Damascus, dat het er veilig is', zegt de 55-jarige Suleiman in Libanon tegen Staes. En die weggefallen aandacht is nu net wat Europa medeplichtig maakt, zoveel is duidelijk. Want, zo schrijft Staes: 'De persoonlijke verhalen zijn variaties op dezelfde ongemakkelijke waarheid die veel mensen weigeren onder ogen te zien: het huidige model van "opvang in de regio" kraakt in zijn voegen. Het werkt simpelweg niet.'

 Niemand's Land door Willem Staes is uitgegeven door Ertsberg. 379 blz. • ISBN 978 94 647 5044 7

Jemen heeft een eigen geschiedenis

Jemen is al sinds jaar en dag de mindere god uit de Golfregio. Onbekend en daarom onbegrepen. Daar probeert Dirk Wanrooij wat aan te doen. Via zijn eigen levensloop en het verhaal van zijn Schots-Jemenitische vrouw Sara slaagt hij erin inzicht te bieden in de complexe conflictrealiteit in Jemen. Wanrooij werd geboren en beleefde zijn eerste kinderjaren in Jemen. Hij erfde de fascinatie voor het mysterieuze land van zijn ouders en keerde er later maar één keer terug. Hij ging, hoe kon het anders, Arabisch studeren en belandde in Egypte tijdens de Arabische Lente. Daar zou hij zijn toekomstige vrouw Sara ontmoeten.

Via Sara's familiebanden kon Wanrooij dieper in intrigerende materie duiken die het conflict in Jemen begrijpbaar maakt. 'De imams van Jemen bleken Sara's voorvaders', schrijft Wanrooij. 'Ze regeerden tot 1962 over een koninkrijk dat een mysterieuze aantrekkingskracht op mijn ouders had uitgeoefend en bouwden een paleis dat bij ons vroeger het huis in de wolken werd genoemd. Het imamaat, de staatsgreep en de burgeroorlog die daarop volgden, vormen bovendien de basis van het huidige conflict.'

Wanrooij geeft de geschiedenissen mee die ertoe doen om de innerlijke conflicten in Jemen te begrijpen. Je krijgt op een behapbare manier inzicht in de historische en huidige positie van de Houthi's, de rebellen die hoofdstad Sana'a sinds 2014 in handen hebben. Wanrooij duidt hoe cruciale zeehavens een rol spelen in deze geopolitieke oorlog en vertelt hoe ook de opdeling van het land in Noord- en Zuid-Jemen de oorlog in stand houdt. Kortom, als lezer krijg je de nodige context mee om Jemen beter te leren kennen. ★

 Het huis in de wolken door Dirk Wanrooij is uitgegeven door Alfabet Uitgevers. 269 blz. • ISBN 978 90 213 4090 6

 Lees een interview met Dirk Wanrooij op [MO.be/Jemen](https://www.mo.be/Jemen)

UITGEHOORD

Op de thee bij de
Niazi Nizami Brothers

Alles is liefde voor deze zoetgevooidse soefi's

Tekst en beeld: Tom Claes

De ster van de Niazi Nizami Brothers, een qawwali-trio uit het Indiase Delhi, is al even aan het rijzen. Met hun fenomenale zangtechniek en mystieke klanken willen de broers dichter bij God komen. 'Wij zijn kunstenaars van het hart.'

Delhi in augustus is warm, ondraaglijk warm. Zelfs laat in de avond, wanneer de zon al lang is verdwenen, breekt de nachtelijke koelte niet door. Toch dompelt de verzengende hitte de Indiase miljoenenstad niet in totale apathie. In de oude islamitische wijk Daryaganj is het klokslag middernacht nog een drukte van jewelste. Mensen verdringen elkaar voor bontgekleurde winkels en allerlei kleinhandeltjes, brommers en gemotoriseerde riksja's schieten vol gas door het verkeer.

Puffend baan ik me een weg door de wirwar van steegjes zo smal dat een auto er niet door kan. In de schaduw van een onopvallende hindoetempel staat Imran Niazi, een late twintiger gekleed in een glinsterende *shalwar kameez* en met een keurige coiffure, me op te wachten. 'Mijn excuses voor het late uur, artiesten leven in een ander ritme', lacht Imran ietwat ongemakkelijk om het cliché. Met grote passen loopt hij me voor naar zijn appartement en dirigeert hij me naar de gastenkamer. Daar zitten zijn twee oudere broers, Haider en Hasan, in kleermakerszit op de grond voor een dienblad met thee en zoetigheden.

Samen vormen ze het qawwali-trio Niazi Nizami Brothers. Qawwali is een vorm van soefistische religieuze muziek die zijn naam dankt aan de zang van een *qawwal* – iemand die een *qal* of uitspraak van de profeet Mohammed zingt. Van oudsher wordt deze muziek uitgevoerd in een *dargah*, het heiligdom van een soefiheilige. 'Wij zijn de huiszangers van de dargah Hazrat Nizamuddin Auliya, de beroemde graftombe nabij de Grote Moskee', vertelt Imran. Nizamuddin Auliya

benadrukte liefde als een middel om tot God te komen, een boodschap die ook de broers willen uitdragen met hun muziek. 'Wij zijn kunstenaars van het hart', zegt Imran. 'Onze boodschap is vredevol: liefde komt op de eerste plaats.'

Extase en passie

Een felle tl-lamp verlicht de gastenkamer. Buiten klinkt het geblaf van straathonden. Het is een verbazingwekkend bescheiden appartement voor artiesten die in Delhi wereldbekend zijn. Dat muziek hun broodwinning werd, was geen keuze maar een erfenis. Een eeuwenoude familietraditie, zeg maar. Hun muzikale stamboom gaat naar eigen zeggen meer dan 750 jaar terug. Zelf leerden de broers het vak van hun vader Ustad Qadar Niazi. Die kreeg het op zijn beurt mee van zijn vader, Ustad Inam Ahmed Khan. 'Zingen is ons hoofdberoep', vertelt Imran. 'Onze familie heeft nooit iets anders gekend.'

Elke donderdagavond brengen de Niazi Nizami Brothers de aanwezigen in de dargah in vervoering met hun passionele zang en extatische muziek. Op het repertoire staan onder meer gezangen van Hazrat Amir Khusrau, een bekende volgeling van Nizamuddin Auliya. De dertiende-eeuwse soefigeleerde wordt beschouwd als de spirituele vader van de qawwali en ontwierp verschillende instrumenten, zoals de tabla. De broers zingen ook liederen van de Pakistaanse meester Nusrat Fateh Ali Khan, die het muzikale genre in het Westen introduceerde. ➔

‘Wij zijn kunstenaars van het hart. Onze boodschap is vredevol: liefde komt op de eerste plaats.’

Verbinding van het hart

Qawwali ontstond in het Perzië van de achtste eeuw en verspreidde zich in de elfde eeuw over verschillende landen in Zuid-Azië. De bekendste zangers in het genre komen doorgaans niet uit India maar uit buurland Pakistan. ‘Muziek draait niet om landsgrenzen, maar om de band die bestaat tussen muzikanten wereldwijd’, zegt Imran daarover. ‘Het is een verbinding van het hart.’

Maar werkt verbinding nog wel in het hedendaagse India? Moslims zijn hier al jaren het mikpunt van een politieke gotspe. Premier Narendra Modi en zijn rechts-nationalistische BJP-partij voeren een uitgesproken pro-hindoebeleid, waarin steeds minder ruimte is voor andere overtuigingen. Of de broers die weerstand zelf ervaren? ‘Hindoes zijn dol op onze muziek!’, antwoordt Imran zonder aarzelen. ‘Soefisme betekent liefde voor iedereen. Overal waar we optreden, ontmoeten we

mensen met een ander geloof: hindoes, christenen, boeddhisten, noem maar op. Iedereen houdt van onze manier van zingen.’

De bekendheid van grootmeesters als Ustad Nusrat Fateh Ali Khan of de Sabri Brothers genieten de broers vooralsnog niet. Wel kunnen ze al enkele mooie adelbrieven voorleggen. ‘We treden op in alle uithoeken van de wereld: van Nepal en Rusland tot Iran en Zuid-Soedan’, glundert Haider, de oudste van de broers. ‘En we zijn opgenomen in de Indian Council for Cultural Relations.’ Dat is een organisatie die de rijkdom van de Indiase cultuur internationaal onder de aandacht wil brengen. Ze valt onder het ministerie van Buitenlandse Zaken en is dus ook een geopolitiek instrument.

Sinds kort klinkt de muziek van de broers ook in Bollywood: ‘We zijn te zien in de film *Khuda Haafiz Chapter 2*.’ Trots toont Imran me een stroperige videoclip waarin de Niazi Nizami Brothers figureren naast bekende Bollywoodartiesten als Vishal Mishra. Dan gaat plots de deur open en verschijnt een jongen met een nieuw dienblad met thee en koekjes. ‘Mijn neefje’, zegt Imran. Behoedzaam zet de jongen het dienblad op de grond en haast hij zich de kamer uit. Hij oogt nog wat verlegen, zeker voor iemand wiens lot al van bij de geboorte vastlag. Want één ding is zeker: op een dag zal ook hij het podium bestijgen en het publiek naar zijn hand zetten. Die eeuwenoude familietraditie, weet u wel. ★

**DE MOOISTE
CADEAUS LIGGEN
NIET ALTIJD
ONDER DE
KERSTBOOM.**

Met een gift aan Oxfam
schenk je water aan een
heel dorp.

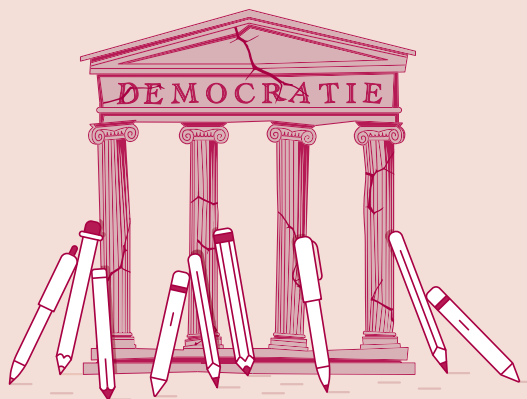

Doe een gift:
Online op oxfambelgie.be/gift/kado
Of via overschrijving
BE37 0000 0000 2828,
met mededeling: *kado Oxfam*

OXFAM
België

Een levendige democratie vereist diepgravende journalistiek

Journalistiek is te belangrijk om alleen aan de media over te laten. Journalistiek is in ieders belang en draagt bij tot een genuanceerd publiek debat.

Steun het Fonds Pascal Decroos
fondspascaldecroos.org/doneer

Het Fonds Pascal Decroos is een project van Journalismfund.eu vzw

Steun vandaag de leiders van morgen

Wie de actualiteit volgt maakt zich grote zorgen. Klimaatverandering, ongelijkheid, pandemieën en oorlogen overschrijden alle landsgrenzen. Toch is er hoop.

De wereld van morgen begint vandaag.

Dat is wat jongeren ons voortdurend voorhouden. Ze hebben gelijk! De drijvende kracht achter verandering en vooruitgang? Die komt van jongeren. Met meer dan 1,8 miljard op deze planeet, vormen zij een ongelooflijke kracht. Die kracht kunnen wij versterken. Nu.

Investeer mee in jongeren.
Zij zijn de leiders van morgen.

Give five!

Scan de QR-code of ga naar www.wsm.be/nl/givefive en laat een betere toekomst vandaag beginnen. Jouw gift maakt een verschil. BE41 8900 1404 3510

WSM
We Social Movements

**TIJD OM OVER
TE STAPPEN OP EEN
EERLIJK EN DUURZAAM
INVESTERINGSMODEL**

dat het welzijn
van mens en planeet
op de eerste
plaats zet

alterfin.be

Word lid van de coöperatie vanaf **62,5 euro** en investeer in een inclusieve en duurzame toekomst.
Ontvang tot en met 31 januari 2024 een **Oxfam cadeaubon van 5 euro per aankoop van 10 aandelen**.
Investeren in Alterfin aandelen houdt risico's in. Raadpleeg alterfin.be/informatienota